

KEB

YÖN
HAFTALIK GAZETE

KA
BNE

RU

AVAN

BR
H

TI

**KABİNE
BUHRANI**

Yıl - 1 : Sayı : 25

6 Haziran 1962

100 Kuruş

Düziçi'nden

Yaşar Kemal'e

Cumhuriyet'te ve YÖN'de Mehmet Can'a, ağalara ve çamurlulara ilişkin yazılarınıza izliyorum birbir. Hele Mehmet Can ve ağa çarpışması... Gözlerim yaşardı okurken. Neticede yine üstün ağalar. Oysa Mehmet Can'ın üstün gelmesini isterdik ağalara... Na'palım 'Üstün' getiren getirdi.

Siz salt Kadiri ağalardan söz ediyor, onlar üstüne yazıyorsunuz çoğu yok memlekette? Bir de yok emlekette? Bir de Düziçi ağalarından söz etmeniz olmaz mı sanki? Siz Düziçi'nin neresi olduğunu bilirsiniz. Ama kimi bilmez belki de. Adana'nın bir Bahçe ilçesi var. Bu ilçeye bağı bir de Haruniye bucağı. Haruniye'nin batı yönünde, Ceyhan ırmağında değin bir ova uzanır. İşte buraya "Düziçi Ovası" derler. Çukurova'nın doğudaki çocuğudur Düziçi Ovası... Bozbulanık akan Ceyhanın bir yanı Düziçi, öte yanı Kadiri toprağı. Ceyhanın Düziçi yanında kumlu, ak topraklı bir köy var. Buraya Cerciözü Köyü derler... Ünlüdür epeyce.

Ben bu köydenim işte. Siz de bilirsiniz benim denli bu köyü. Karatepe - (Arslantas) nin karşısında durur. Hele bu köyün ağalarını bilmen gerek. Şimdiki ağaların büyüklerinin ünü, Türkiye'yi sarmışmış bir zaman. Rusen Ağa al atına bindi mi, bizler başta ağlamazdık o za-

man... Şimdiki onlardan daha üstün. Ama isimlerini söyleyemem. Korkuyorum onlardan çünkü. Beni zindanlara attırırlar. Acımaz onlar kişi oğluna. Bütün gerçekleri de yazmıyacağım o yüzden. İsteyen gelir görür...

Ben azteik yazacağım. Kildenli bir şey. Cerciözü köyünün bir suyu var. Adına Yeşilsuyu derler. Yeşil akar boyuna. Durdurdu. İki değirmen döndürür güçlük çekmeden. "Bizim ağalar, na'ptı biliyor musun bu suyu? Gitmiş ağalar tapucuya:

— Arkadaş, ver bakalım bize bir tapu. Yeşilsuyunu içine alsın. Tapucu gıvr zıvr edecek olmuş. Tapu verdiği yeri görmesi gerek. Kanunda yeri yok ezbere tapu vermenin.

— Sonra sen bilirsin! demiş bizim ağalar.

Tapucu adameğiz neylesin. Kuyruğuna kırmızı ip bağlayacaklar tapuyu vermese. Hadiiii!

— Yaz demiş bizim ağalar. Şarken Yeşil'in gözü. Garben Ceyhan ırmağı. Almışlar tapuyu ellerine. Taşa geçer. Cerciözü köyünde adam dayansın artık ağalara. Böyle tapunuz var demişler köylülere. Belkide aslında yok böyle bir tapu. Uydurma bir şey. Varsa da on dönümlük. Oysa tapunun Doğubatı sınırı beş kilometreden fazla. Bu sınırın varması orman hazine malı. Üstelik Karatepe Milli Parkı sınırları içinde.

İşte olan, bu tapudan sonra olmuş. Köyün tar-

lasının tümünü almışlar. Su da ellerinde şimdi. Salt ağalara akarsu. Bu ağalar isterlerse değil bahçe sulamak, içmeye yine vermezler. Yaz geldi mi bir çeltik bir çeltik boy gibi olur. Sivrisinek kaplar her yanı. Bir yanda da pamuk salağı. Köylünün tümü ırgatlık eder artık.

Pamuk salacağına ırgat bir başladı mı, salak bitmeden para yok. Ya salak bitecek, ya öleceksin, ya da hakkından vazgeçersin. Böyle ağaların kanunu çünkü. Hükümet karışmaz bunlara. Hükümette de elleri var. Avukat Ağa her şeyi yapar. Dediği dediktir avukat ağanın. Haddine mi düşmüş avukat ağaya karşı çıkmak. Gök yine diyemeyiz.

İşte Yaşar Kemal, ancak senin Kadiri'de mi var ağa!... Benim köylünün ağaları (!) daha üstün onlardan. Gel de bir gör. O koca köy nasıl halde. İsterlerse o güzelim suyu nasıl boşa aktırırlar. Nasıl emirleri emirdir. Birinde bir ortaklığı delirtmişlerdi. Adı da Tuzen Ömer ortaklığının. Adamın karısını elinden almışlardı. Adam zır deli olduydu o zaman. Şimdi epeyce oldu her halde.

Gel de ağalık nasıl olur. Gel de ağalık sizin ağalarınıza taş çıkarır bizi. Kiler... Gel gör de "bizim ağalar" üstüne de yaz no'lur Yaşar Kemal.

Süleyman Cerciözü

Vergi kaçakçılığı

Sizlere garip bir olay nakledeceğim; Mevcut ada-

letsizliklerden bir örnek:

Adanada babamdan kalma bir emlakımız vardı. Satmak zaruretinde kaldık. Adana zenginlerinden birisi talip oldu. Muameleye başladık. Veraset vergisi talep edildi. Paramız yoktu. Talip olandan istedik. Veremem dedi. Başka yerden bulamadık. Satış bedelinden tenzil istedi. Mecbur kaldık bu suretle işimizi görebildik.

Arsamızı satın alan zengin bu defa Adanaya gittiğinde, öldüğünü ve vârislerine bir miras bırakmadığını duydum. İzmir geldim kardeşlerime olayı naklettim. Adanada 200 milyon üstünde serveti olduğu söylenen fabrikatörün nasıl mirası olmaz? Alın teri ile kazanmadı, gayri meşru yaptı. Vergi vermedi. Ölmeden kaçırmasını da düşünmüş.

Merhumun ölümünde evindeki kasasında 2 milyon değerinde altın ve bir milyon lira nakit çıkmış. Evlatları hemen paylaşmış. Oturdusu ev bile kendisinin değilmiş. Başkaca mirası da yokmuş zavallının. Babamız bu fabrikatörden zengin imiş ki, bizlere kanunî miras bırakmış. Biz veraset ödedik. Fabrikatör ise vergiden kaçınmanın yolunu bulmuş. Fabrikatör son günlerinde gayri menkullerini, fabrika ve banka hisselerini ve diğer varlıklarını evlatlarına torunlarına devretmiş. Serveti devir alan çocukların ellerindeki paralar mesru mu kazanmış, vergileri verilmiş mi soran eden yok.

Bu nasıl adalet. Kardeşlerimizle oturduk konuştuk, düşündük düşündük size yazalım dedik. Bu kanun ya kalksın veyahut herkese tatbik edilsin; kaçırınlar yakalansın dedik.

Niyazi Ucar Atatürk ve millî birlik düşmanları

Türk aydını; bu memleketin düşmanını iyi teşhis ederek teşhir etmek en kutsal vazifesidir.

Evet; memleketin malîmu olan kimselerden bahsediyorum. Hani şu Ümmetçi, Turancı, Milliyetçi (affedersiniz) diye geçen İrka ve gericilerden bahsediyorum. Bütün geriliklerle, kötülüklerle, suç mahaklarla birlik onlardan bahsediyorum. Bu memleket için en büyük tehlike bunlardan geliyor.

Ben bu zihniyetteki kimselere en büyük hizmetleri görenler olarak kabul ediyorum. Bakın iç âlemlerinin aynası olan 13 sayılı Millî yol — zehirleyici fikirleriyle memleket için bir felâket yolu dergilerinde İsmet Tümtürk — haşa Tümtürk olduğuna şahit ister — doğu için

söyle yazmaktadır: «O top-raklar harita üzerinde bizimdir. Hakikatte değil. O çorak, sarp, dağlık yerler Devletin yalnız parasını yer. O kadar ve boğuna yer. Oralandan Devlete ne sevgi ne destek ne de kuvvet gelir.» Gelir Tümtürk, gelir hem de fazlasıyla gelir. Onu ancak senin gibi milliyetçi geçinen Milli beraberliğin düşmanları göremez. Senin gibi düşünenlerin nazarında Şark daima ihmal edilmiş ve bir sürgün diyarı olarak kabul edilmiştir. Bu memleket için en büyük yararlığı cengâverliği yine onlar göstermiştir. Çok uzaklara gittiğimizde insanlık ideali uğruna Kore'de Türkün tarihin en büyük destanları yazan doğuludur. İşte unutulmaz kahramanlığıyla Siverek'li Ali Tille. Bu mudur Türkçülüğün? Doğuludan bu kadar kurtulmak istiyen Tümtürk Bey çaresini de buluyor: Yazısına şöyle devam ediyor. «Halbuki bütün bu durumun çaresi vardır. Keskin kılıç gibi müessir, Kristof Kolomb'un yumurtası kadar acık ve kolay bir çare. Oraya Karak-Kırgız Göçmenlerini, süâhırları ve aşiret teşkilâtlarıyla olduğu gibi yerleştirmek.»

Sarkı boşaltacaklar mı. Doğulun bu memlekette yaşama hakkı yokmuş. Daha bir sürü deli sacması lâkırdılar. Niçin yapıyorlar? Niçin konuşuyorlar? Ama Doğulu için mühim olanı bu değil. mühim olsa idi, kılı kıpırdardı. O insanın bu memleketin selâmet yolu Atatürk yoludur. Ve O divor ki, bu memleketi Atatürk'ün yolundan ayırmaya kimsenin gücü yetismiyecek. Ve onun icindir ki bu samâtelar karşısında Doğulu ağır ve vakur duruyor. İstifini bozmuyor. Ama onları gayesizce Doğulun gururunu bozmak ve kendi seviyesine indirmek. Hayır yobazlar, hayır.

Atatürk düşmanları asla bekledikini olmuştur. Kara günler daima sizin içindir. Tıpkı yüzünüz gibi.

Aziz okurlar; «Yılanların öcü» nî kimler niçin protesto etti bilir misiniz? Milliyetçiler diye geçenler protesto ettirdi. Çünkü; o filmde Doğunun acıklı ve sahipsiz durumunun çok az bir kısmını canlandırdı. Bu bir uyarma olacaktı. Anadolu köylüsü zulümden, haksızlıktan belki kurtarılacaktı. İşte bu ümit, Milliyetçileri (Affedersiniz) küstahları, şahlandırdı. Doğu Anadolu köylüsünün gözü açılmamalıydı. Ağa zulmüyle kahrolmalıydı. Onun için mutad hareketlerine giriştiler. Komünist dediler. Görüyorsunuz ki; kim komünist.

Aziz dindar vatandaşlarım; sizlere hitap ediyorum. Dindar görünüş size İstismar ediyorlar. Onlarda Allah korkusu olsa,

iman bütünlüğü olsa hiç bu memleketin bünyesini tahribe gayret ederler mi?

Aydınlar; el ele veriniz dursun bu şamata memleketin kaderine kurşun sıkanların kör edilsin gözleri. Vazife sizlere düşüyor. Eğer kalemlerinizin projektörü bunların maskelerini yüzlerinden indirmezse vah bu memleketin istikbaline.

M. Cemil Atalay

Paydos diyelim bu anarşiye

Çok tehlikeli bir politik eğilimdeyiz, milletçe. Kader yolumuza dikilmiş engelleri dik katle izlemek zorundayız. İyi niyetlerimizi birleştirmesini bilir, davranışlarımızı rehber edebilirsek düşmekten kurtulur, mesut bir geleceğe kavuşabiliriz.

Bunun tersi bir tutum, memleket için giderilmesi mümkün olmayan büyük kayıplara sebep olur, millî varlığımızı çökertir. Bundan kurtulmak, ayağıımızın dibinde beliren çukura düşmemek için yurdun selâmet ve saadetine başka düşünce celeri olmayan insanlardan ciddi hizmetler, yerinde gayretler bekliyoruz.

Tarihimizin çok nazik bir dönüm noktasında bulunuyoruz. Vahik veya yokluk mücadelesi karşı karşıyayız. Yek - diğerine zat bu iki tablo gözlerimizin önünde bütün çıplaklık ve acılığ ile durmaktadır. Ya aydınlığa kavuşacağız veya karanlıkta kaybolup gideceğiz.

Kaderimizin son imkânını iyi kullanmasını başarabilen insanlar olarak toplumu hayır yoluna çevirmek kabil olduğu gibi bozucu ve maksadlı politikacıların küçük hesaplarına da kurban gitmemiz mümkündür.

Tarihi sorumluluk taşıyan fertler olarak bu verimsiz çekimserleri bir yana itmek, Millî birliği zedeleyen şahsî çıkarıcıları, sahte şöretleri tasfiye ederek ana sâvalarımızın çözümüne gayret harcamalıyız.

Türkiye'de yaşayan insanlar «Ekmeğe», boşlar «İş» istiyor. Bunu sağlamak, iktisadî ve sosyal kalkınmamızın temeli, insanlık anlayışımızın belkemiği olduğu gün gerçek huzura kavuşmuş oluruz.

19 Mayıs'ın ışığında, yeni Türkiye'nin sosyal ve iktisadî yapısını düzenlemenin, bu mukaddes yuvanın başarılı mimarları olabilmenin hasretini ile gayret ve hizmetlerimize hız verelim.

Zeki Yücel

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

(BASIN ARLAK YASASINA UYMAI TAHHÜT ETMİŞTİR)

İDAREHANE: BAKANLIKLAR — ANKARA, ATATÜRK BULVARI 137/8
Telefon: 12 72 88 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari sokağı 32 Cagalolu, Posta kutusu: 512 — İstanbul, Telefon 229315 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12:50 T.L.'dir. 1962 yılı için özel indirimli abone tarrifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., üç aylık 10 T.L.'dir. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Şehir sûtunda santimetresi 25 T.L. dir. 1, 2, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarrife ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. ilânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

BAKIŞ

Asıl çözüm yolu

Mevcut siyasî kadromuzun meselelerimizi çözümlenmeye yeterli olmadığı ve çoktandır bir rejim buhranı içinde bocalamakta olduğumuz, son günlerin olayları ile, daha da belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Gerçekten, bugünkü siyasî manzara şöyledir: Zaten başlangıçta bin bir müşkülle kurulmuş ve gene bin bir ihtimalla bugüne kadar yürütülmüş olan CHP. — AP. koalisyon hükümeti, kayda değer hiçbir iş yapmadan ve bundan böyle de iş yapmak imkânı bulamayacağı için, istifa etmiştir. Bunun yerine kurulacak olan herhangi bir yeni hükümetin, eskisinden daha başarılı ve istikrarlı olması için hiçbir sebep yoktur. Önümüzdeki devre de kabine buhranlarının birbirlerini takip etmelerini beklemek içindedir. Diğer taraftan, yakın tarihlerde yapılacak bir genel seçimin de mevcut buhrana bir çözüm getiremeyeceği hususunda herkes mütefakirdir. Bu manzara, bir rejim buhranı, bir çıkmaz içinde olduğumuzu açıkça ortaya koymaktadır.

Memleketler, yabancı boyunduruğa altına düşmedikleri müddetçe, kendi meselelerini daima kendileri halletmişlerdir. Bir memleketin kendi yarattığı bir buhrana içinde boğulup gitmesi veya kendi kendine geldiği bir çıkmazda yolunu kaybetmesi diye bir şey olmaz. Bütün mesele çözümün memlekete neye malolacağındadır. Memleketimiz de içinde bulunduğu buhrandan, elbette ki, kurtulacaktır. Bu sebepten, bizim için de önemli olan nokta, bu çözümün icabetirdiği değişikliklerin neler olduklarını tayin etmek ve böylece, buhranı aşar bir sarsıntıyla atlamağa çalışmaktır.

Bunu yapabilmek için mevcut buhrana iyi bir teşhis koymak gerekmektedir. Öyle görünüyor ki, bizdeki buhranın temel sebebi, memleketin gelişmesi için zaruri olan köklü reformları yapabilecek ve memleket idaresine yepyeni bir anlayış getirebilecek olan devrimci ve ilerici (sosyalist) bir partinin mevcut olmayışıdır. Gerçekten, bugün Büyük Millet Meclisinde temsil edilen siyasî partilerin hepsi, programlarında bazı farklar olmakla beraber, aynı sosyal ve ekonomik görüşe sahip olan muhafazakâr ve sağcı partilerdir. Bundan dolayıdır ki, bu partiler arasındaki koalisyon kombinasyonları, hiçbir zaman, muhafazakâr hal tarzlarının ötesine geçemeyecektir. Nitekim geçen hafta düşen ilk koalisyon hükümeti böyle olmuştur. bundan sonrakiler de aynı şekilde devam edeceklerdir. Halbuki şu hakikat herkes tarafından bilinmektedir ki, Türkiye'nin meseleleri artık muhafazakâr bir tutumla çözümlenemeyecek kadar bir hareketlilik (dinamizm) kazanmıştır. Bu sebepten dolayıdır ki, bu dinamizmi anlayacak ve kontrol edebilecek devrimci ve ilerici bir partiye mutlak bir ihtiyaç vardır.

Böyle bir partinin eksikliği yalnız yaşamakta olduğumuz şu son günler için önemli değildir. Bu eksiklik ve onun sebep olduğu siyasî buhran, örtülü bir şekilde, çok partili siyasî hayata girdiğimiz 1945 yılından beri bahis konusudur. Gerçekten, eğer Demokrat Parti ile birlikte sosyalist bir partinin de kurulması ve gelişmesi mümkün olsaydı, bugünkü âdetâ gülünç diyeceğimiz siyasî buhrana, elbette ki, düşmüş olmazdık. Çünkü gerçek bir alternatif varken hiçbir zaman rejim buhranı doğmaz. Bir tarafın başarısızlığı, tabii olarak, diğer tarafı iktidara getirir. Eğer durum böyle değil de mevcut partiler büyük ölçüde birbirlerine benziyorlarsa, birisinin başarısızlığı hepsinin başarısızlığı mânâsına gelir. Bundan dolayıdır ki, iş başındaki parti yerini rakiplerine terketmek istemez. Çünkü bilir ki, onlar da aynı şeyleri yapacak, daha iyi bir şey yapamayacaklardır. Bunun neticesi, iktidar partisinin başarısızlığının derhal bir rejim buhranına döşenere olmasındır. Demokrat Parti tecrübesi bu düşünceleri teyid etmektedir.

Demek oluyor ki, bugün içinde bulunduğumuz siyasî buhrana, zamanımızın

MÜKELLEFLERİMİZ

şartlarına uygun ve devamlı olabilecek bir çözüm yolu bulmak, ancak devrimci ve ilerici bir parti kurmakla mümkün olacaktır. Sosyalizm uzun yıllar memleketimizde baskı altında tutulmuş olmasına rağmen, 27 Mayıs devriminin getirdiği hürriyet havası içinde, sür'atle yayılmak imkânı bulmuştur. Bunu, ancak, sosyalist fikirlerin memleketimizin şartlarına çok uygun gelmesiyle izah edebiliriz. Kısacası böyle bir partinin fikriyatı, daha bir hayli işlenmeye muhtaç olmakla beraber, esas itibarıyla hazırdir. Aynı şekilde, partinin safına girip onu kudretli bir siyasî teşekkül haline getirebilecek sayıda ilerici insan da yetişmiş bulunmaktadır.

Fakat maalesef, bu ilerici kütle halen dağınık bir durumdadır ve hattâ daha fenası bölünmek tehlikesine maruzdur. Bu bakımdan durumu şöylece özetleyebiliriz: İlerici ve devrimci insanların bir kısmı mevcut muhafazakâr partilere girmişlerdir. Oralarda şu veya bu şekillerde faydalı olmayı düşünmektedirler. Bir sosyalist parti yoken veya kurmak imkânı mevcut değilken makûl olan bu hareket tarzının artık mânâsı kalmamıştır. Devrimci ve ilerici kimselerin muhafazakâr partilerde yer almaları

yanıltıcı bir tesir yapmakta ve bu partilere layık olmadıkları bir prestij de sağlamaktadır.

Devrimci ve ilerici kütlenin diğer bir kısmı İşçi Partisi, Sosyalist Partisi ve kurulmakta olan Çalışanlar Partisi etrafında toplanmış bulunmaktadır. Bölünme tehlikesi burada mevcuttur. Nihayet devrimci ve ilerici kütlenin geri kalan kısmı tamamıyla dağınık ve teşkilatsızdır.

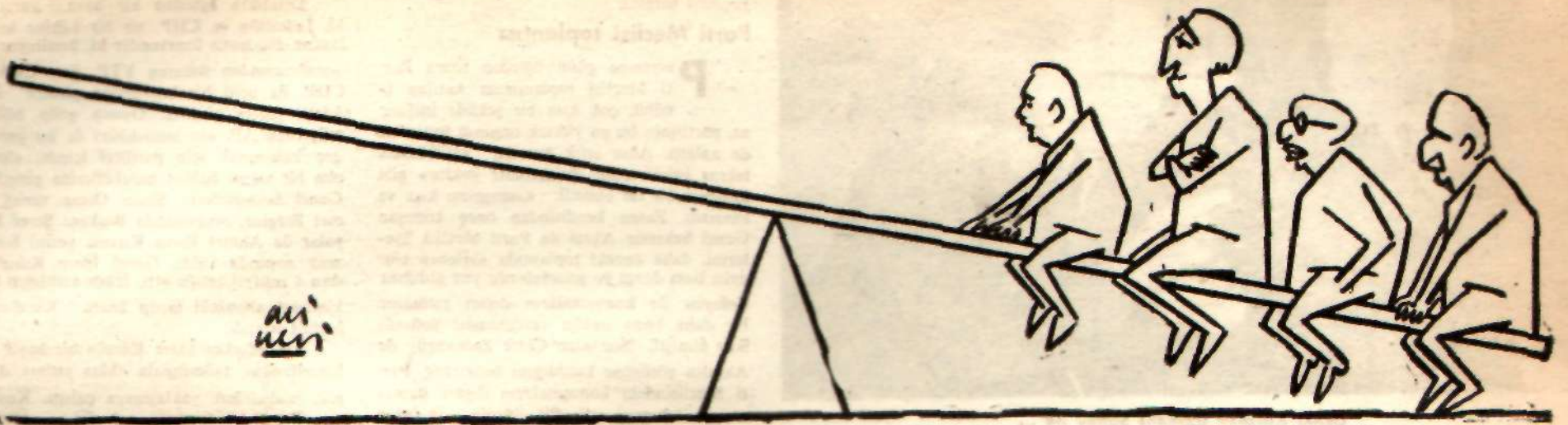
Hiç bir fikir ona tatbikata koyacak teşkilât kurulmadıkça mülteci olamayacağı için, devrimci ve ilerici kütle de bu dağınık durumundan ötürü toplum hayatına gereği gibi tesir edememektedir. Halbuki memleketimizin içinde bulunduğu siyasî buhrandan kurtulması, sür'atle kalkınması ve özlediğimiz Türkiye'nin gerçekleşmesi için sosyalizm şarttır. Böylece, memleketteki bütün devrimci ve ilerici kütlenin tek ve kudretli bir siyasî parti içinde birleşme-

leri büyük bir memleket vazifesi olarak karımıza çıkmaktadır.

Ancak bu vazifenin ifası görüldüğü kadar kolay bir iş değildir. Bir kere teşkilatlanmanın zaruretine herkesin gönülden inanması ve fiilen harekete geçmesi lazımdır. İkinci olarak, hareketin hiçbir suretle bölünmesine müsaade edilmemesi lazımdır. Bizim gibi, bu sahadaki tecrübesi az olan memleketlerde, küçük farkları büyüterek hareketi bölme tehlikesi çok fazladır. Halbuki bilindiği gibi, bu şekilde bölünmek hiç teşkilatlanmaktan çok daha fenadır.

Bu sebepten, hareketin bütünlüğü muhafaza için, şimdye kadar kurulmuş ve şimdiden sonra kurulacak bütün ilerici partilerin aynı teşekkül içinde birleşmeleri bir preürsip olarak kabul edilmelidir. Çevrelerini aydınlatmak durumunda olan devrimci ve ilericilerin bu nokta üzerinde hassasiyetle durmaları son derece önemlidir.

Sadun Aren

Ali Uslu

KOALİSYON

Siyasi manevralar

İki günlük bir buhrandan sonra İnönü'nün tekrar hükümeti kurmayı kabul etmesine şaşanlar sadece CHP. li senatör ve milletvekilleri oldular. Zira İnönü istifaya karar verdiği CHP. Meclis gruplarının ortak toplantısında, «Hükümette tekrar iştirak etme ihtimalimiz yoktur» demişti!

Aslında ortada yapılacak bir şey yoktur. Yarı askerî, yarı siyasi bir manevraya girilen eski asker İnönü, kasıtlı zikzaklarla hedefine doğru ilerlemektedir.

Görüşüne göre hedef, AP. de «mutedils» etiketi yapılandırılan İnönü'cü kanadın zaferini sağlamak, böylece zinde kuvvetleri ledirgin eden af konusundaki «Mahmutpaşa pazarlığı» na son vermek ve 5 yıllık kalkınma plânını, gerekli reformlarla birlikte, fazla kazaya uğramaksızın parlamentodan geçirebilmektir. İnönü, nisbeten daha istikrarlı bir çoğunluğa dayanan, daha sağlam bir kabine kurabilmek düşüncesiyle ve — biraz da CHP. grubunun zorlamasıyla — hükümet buhranını yaratmıştır. Başbakan, bu siyasi manevrayı, usta bir poker oyuncusuna soğukkanlılıkla, Hükümet kuruncaya kadar devam ettirince benzermektedir. Nitekim, bir deyimle İnönü'cü kanadın bir darıncı olarak AP. senatörlerinin bazı kâhramanlık maceralıyla, hükümet kurmasını kabul eden İnönü, bu sefer de «Kabinayı kurmakla vazgeçmeye kararlı» olduğunu söylemektedir.

Bir kere zinde kuvvetlerin görüşünde, pek iyi anlaşılacak manevralar, ziyaretler ve vesimlerle yürütülen siyasî harp oyununun pek fazla riskleri yoktur. Hasımlar, çok güçlüdür, fakat korkaktır. Nitekim bu oyunca, halen mübâhaleleri tutan, yol milyoneri Muzaffer Kırancı'nın Zafer gazetesi de katılmıyordur. Dine kadar bir askerî müdahale ihtimalinin ima şeklinde söylenmesinden dahi çok sinirlenen Zafer, şimdi «Tehlike vardır» başlıklı başyazılar yayınlamaktadır.

Harp oyunu, 8 gün önceki AP. Meclis Grubunda, af pazarlığını devam ettirme kararının alınması üzerine başladı. Kararın ertesi günü İnönü Gürsele gitti ve AP. nin af konusundaki doymak bilmez hürsünü anlattı. Verdiği tâvizlerin ötesinde tâviz vermeye gücünün yetmeyeceğini, bunun için de istifayı düşündüğünü söyledi.

Gürsele verilen bu alarm, sâratle AP. ye duyuruldu. Nâsir Zeytinioğlu ve tabii senatörlerden Osman Köksal bu görevi başarıyla yaptılar. Ögle vakti ise Zeytinioğlu İnönü'yü Çankayadaki köşkünde ziyaret etti. Gürsel adına yapılan bu ziyaretle Zeytinioğlu, Başbakan'dan, imkânların sonuna kadar kullanılmasını istedi.

Başbakan Ögleden sonra Millî Güvenlik Kuruluna başkanlık etti. Her ayın ikinci Çarşambasında toplanması gerekirken, Kuvvet Komutanlarının NATO toplantısına katılması dolayısıyla gecikmiş olan Güvenlik Kurulu toplantısında da İnönü durumu komutanlara çizilattı: Af konusunda AP. ileri gidiyordu, bunun için kabineyi dağıtıp yeni bir koalisyonla gitmekten başka çare yoktu. İstifa karşısında ya AP. bölünüp dağılır ve bağımsız bir grup doğardı, ya da yeni koalisyon için başka bir kombinasyon bulunurdu. Komutanlar seslerini çıkarmadılar ama af konusundaki davranışlarından ötürü zaten AP.'ye kızıyorlardı. Susarak İnönü'nün plânını tasvip ettiler.

İnönü, Güvenlik Kurulu toplantısından Meclise geldi. Mecliste o sırada, Anayasa Mâhâzemesinde son yedek üyesinin seçimi vardı ve mübâhale AP. ileri, önceden CHP. ile pazarlık yapıldığı halde son dakikada ge-

me bir oyun bozanlık etmişler, üstünde anlaşılacak üyeyi seçtirmemişlerdi. CHP. milletvekilleri için bu son numara bardağı taşıran damla oldu. CHP. nin adına 63'ler denen koalisyon aleyhtarları, «bu iş böyle yürümeyecek» diyerek, CHP. Grubunu olağanüstü bir toplantıya davet etmek için imza toplamaya başladılar. Ama hareket başsız, plânsız ve programsızdı. CHP. li Grup İdarecileri ise 63'leri çok fazla ciddiye almıyorlardı. Bu da CHP. nin «Gençler grubunu» daha çok infiale sevk etti ve hemen bir grup toplantısı yapmak için pekçok milletvekili grup odasına doğru yürüdü. Ancak bu yürüyüşün sonradır ki, CHP. Grup İdarecileri telâşa kapılıp İnönü'yü haberdar ettiler. İnönü ise o sırada harp oyununun son retuşlarını yapmak için CHP. li Bakanlar, bazı Genel İdare Kurulu üyeleri ve Grup İdare Kurulları üyeleri ile toplantıdaydı. Milletvekillerinden, «kendisine biraz müsâade edilmesini» ni istedi.

CHP. yöneticileri toplantısından sonra İnönü bir kere daha Çankaya gitti. Kendi arkadaşları arasındaki infiali de naklederek,

İnönü, Gürsel ile...

İstifaya gitmek zorunda kalacağını, ama bundan önce Bakanlar Kurulunu toplayacağını, daha sonra da kendi grubunun görüşünü alacağını, kesin kararını buna göre vereceğini Gürsele bildirdi. İnönü Çankaya dönüşü 18.35'de Başbakanlıktaki Bakanlar Kurulu toplantısına girenler gazetecilerin istifaya edeceği söylentilerinin doğru olup olmadığı yolundaki soruya da, «daha muameleler tamamı değil» diyerek teyit edici bir cevap verdi.

AP.'li Bakanlar, Bakanlar Kurulu toplantısına gelmezden kısa süre önce Meclisteki kaynaşmalardan İnönü'nün istifaya gitmeye kararlı olduğunu öğrenmişlerdi. Bu bakımdan endişelendiler. Nitekim İnönü'nün, AP. grubunun af konusundaki görüşünün hükümet görüşüne uymadığı yolundaki sözleri ve bu şartlar altında da koalisyonun devam edemeyeceğini söylemesi AP.'li bakanları müthiş ürküttü.

Ertesi gün, AP.'li Gökhan Evliyaoğlu'nun gazetesinde, Bakanlar Kurulunda İnönü'nün AP.'li bakanları kendisine yalvartığı yazıldı ki doğrudur. Altlarındaki sandalyelerinin sâratle kaydığını hisseden pek çok bakan, İnönü'yü istifa kararından vazgeçirmek için dökmedik dil osakmadılar. Evliyaoğlu şerefinden bahsetti, Cavit Oral ise memleketin mukadderatından söz açtı.

Oral, «Vallahi de o ilâhî de tallahî de biz sandalye aşığı değiliz. Ama şu istifada isticâl göstermeyelim, şu AP. grubunun bir kere daha toplanmasını bekleyelim» diyordu.

Kamuran Evliyaoğlu ise, cebinde 120 imzalı bir önerge olduğunu, Gümüşpalaya hemen Bakanlar Kurulu Toplantısından çıkarılmaz bir muhtıra götüreceğini ve Hükümet görüşüne uymasını isteyeceklerini söylüyordu. «Aman istifa etmeyelim» diyenler kafilesine bir ara CHP.'li Bakan Çelik baş da katıldı. İstifadan korkanlar önce, AP. grubunun bir kere daha toplanması için mühlet verilmesini talep ettiler. İnönü buna olmadı dedi. Bunun üzerine Başbakan Yardımcısı Akif İyidoğan bir başka tez ortaya atarak «Hükümet Mecliste Güven oyuna gitsin, göreceksiniz ki AP.'liler de dahil herkes güvenoyu verecek ve hükümetin iktidarı atacak» dedi. Ama bu teklif de iftihat toplanmadı. Bunun üzerine Oral, Evliyaoğlu ve Necmi Ökten hiç olmaz ise istifadan önce kendilerine, AP. nin kararını değiştirebilmek için 24 saat mühlet verilmesini istedi. İnönü bütün bu taleplere ne evet, ne hayır dedi. Sadece, talepleri grubuna götüreceğini söyledi. Bakanları da İnönüye, istifa veya mehil konusunda karar vermek üzere tam yetki verdiler.

İnönü, Gürsel ile...

CHP. Grubunda bayram

Seksenlik İnönü Meclisteki CHP. Grup salonuna girdiğinde, sol eli pantolon cebindeydi. Pek azimli ve kararlı duruyordu. Senatörler ve milletvekilleri Genel Başkanlarını ayakta alkışlarla karşıladılar. İnönü istifa edecek söylentisi CHP. ileri çöştürmüştü.

İnönü gruptaki konuşmasına «Muhterem arkadaşlarım, söyleyeceklerimi biliyorsunuz, esasen uzun boylu konuşacak konu da yok. Hepinizin bildiği gibi bir aydır yapılan geceli gündüzlü çalışmalar bir mübet hal şeklinde varmadı. Partimiz Hükümetle mutabık olarak febliğ yayınlandı. Son müzakerelerde dahi Hükümeti desteklediğini ilân etti.» diye başladı. Sonra kısaca konuya istediği noktadan girdi:

«AP. kanadı ile Hükümet arasında ihtilâflar çıktı. Nihayet gruba gittiler. Orada uzun bir mücadeleden sonra verdikleri karar bizimkinin aksî oldu. Bunun üzerine, koalisyonun ahenkli şekilde çalışması için bu sabah Cumhurbaşkanına söyledim.»

İnönü'nün bu sözleri şiddetli alkışlarla kesildi. CHP. ileri, Genel Başkanlarının nihayet istifa ettiğini söylemesini bekliyorlardı. Ama İnönü alkışlar biraz yatıştır gibî olunca şöyle devam etti: «Sabah beri de Grup İdare Heyetleri ile konuşum. Akşam üzeri tekrar Cumhurbaşkanına gittim. Biraz evvel bakanları tekrar topladım. Kendilerine AP. li bakanlarla ahenk içinde çalıştı-

ğımız halde grupları ile anlaşamadığımızı belirttim. Üç saatte bu konuyu konuşuyoruz. Derler ki, bu zamanda bir hükümet buhranının memleket için çok zararları vardır. Grubumuzu toplayalım, tekrar karara varalım. Bize 24 saat mühlet verin.»

İnönü'yü dikkatle dinlemekte olan CHP. Grubu burada patladı. «Olmaz!», «Yedi aydır bekledik» sesleri ortalığı kapladı. İnönü gene devam etti.

«Kendilerine 24 saatte ne yapacaksınız dedim. Şimdi sizlere soruyorum. Böyle bir mehil vermenin mahzurları nedir?»

Ama, CHP. Grubu sabırsızdı. Vahap Dizdaroğlu, Oğuz Oran kürsüye doğru fırlayarak, «Yetsin artık bu oyunlar» diye bağırdılar. Bütün grup ayaklandı, «yeni bir müzakereye başlandığını halk oyuna duyurulmasını istemiyoruz» diye bağırıyorlardı.

Geniş hitabet kürsüsünün gerisindeki koltukta oturan İnönü, grubun kaynaşmasını bir süre seyretti. Bu sırada iri yarı Kemal Beyazıt söz isteyerek kürsüye geldi, İnönü'nün önündeki mikrofonu kendi önüne alarak,

«— Son dakikada öğrendiğimize göre AP. 150 imza ile af mevzuunda bize, hükümet görüşüne itihak ettiğini bildirmiş. Bu bir oyundur. Paşanın istifasını halk duyurmuştur ve teşkilâtımızdan tebrik telgrafları gelmektedir» dedi. Beyazıtı Ferda Güley takpi etti. O da İnönü'nün hemen yanı başında, elinde mikrofon, «Grubumuz istifayı ittifakla desteklemiştir. Tereddüdümüz yoktur. İstifayı istemeyenler varsa buyursunlar konuşsunlar» dedi.

İnönü daha teb derken leblebiyi anlatan Başkan İbrahim Ökten hemen yukarıdaki Başkanlık kürsüsü mikrofonundan,

«— İstifayı 24 saat bekletmeyi isteyenler ihtar buyursunlar» dedi ama, demisiyle birlikte de Grup bir kere daha ayaklandı, «istemiyoruz, oya oya» sesleri ortalığı kapladı. Hüseyin Otan söz alarak kürsüye geldi ve «— Karşı kanaattaki bakanlar, Başbakanı ikna ederek bayramdan sonra tekrar müzakereyi kabul ettirmişlerdi. Bu bir haftalık mehil idi. Neticesi malûm. Hükümeti uyandırmak, partimizi müşkül duruma düşürmek yolundadırlar» dedi.

Fakih Özlen ise, «— 24 saat müsade edelim, bir devletin tarihinde 24 saat nedir ki» diye konuşmaya başladığında gene gürlütüler ortalığı kapladı. Özlen devam etti: «Türk Milletinin kaderi ile oynamayalım arkadaşlar. İstifa gerekçemiz af meselesine dayanmaktadır. Affı red ettiğimizi ilân edelim.»

Ama grup üyeleri Özleni konuşturuyorlar, gürlütü yapıyorlar, «oya oya» diye ısrar ediyorlardı. İnönü de kendi görüşünün bu heyecan karşısında gıme gitmesinden üzüntülüydü, müdabele etti:

«Lütfen dinleyin arkadaşlar. 24 saat mühlet istiyorlar dedim. Fikrinizi öğrenmek istiyorum.» İnönü'nün bu konuşması da «oya oya» sesleri ile kesildi ama İnönü devam etti, «Bu gürlütü içinde konuşamayız. Lehte ve aleyhte konuşmak isteyenler sıra ile gelsinler» dedi. Gruptan gene, «lüzum yok, oya oya» nidaları yükseldi. Bursa milletvekili Sadrettin Çanga, «Genel Başkanı tam yetki vermiştik. Bir aydan beri yapılan müzakereleri bütün safhaları ile anlatsın, öğrenelim» dedi. Buna karşılık ateşli Ferda Güley, «— Başbakan buraya 24 saat mühlet için mi, yoksa istifasını bildirmek için mi gelmiştir. Bu açıklansın, Gruptan mehil kararı istemesi doğru değildir. İstifa etmişlerse iyi etmişlerdir. Tebrik ederiz.» dedi.

İnönü bu açık soru karşısında dahi sîr tifa ettiğini bildirmek için geldim» demedi, «Huzuruna gelme sebebini anlattım. Şu kadar zamandır mücadele müzakere halindedeyiz. Son safhasına geldik. Şimdiye kadar

... Genel Kurmay Başkanı Sunay ile ...

İki parti arasında ahenkli çalışma usullerini aradık. Af meselesinde itilâflar büyüdü. Bazan mutabakata vardık, tanımadılar, sözlerinde durmadılar. Tekrar müzakere ettikler, ikkiye ayırdılar. Mücadele ettikler ve neticede kararları hükümetinkini red etmek oldu. Bu karar hükümetin istifası ile sonuçlandı, bugün sabahtan beri de istifa işleri üstüne konuştuk. Bakanlarına istifa edelim, çalışmıyoruz dedim, kendi gruplarında terâki olduğunu söylediler. Grubumuzun tekrar toplanmasına müsaade edin dediler, dedi.

İnönü, ihtiyatlı bir politikacı olarak, işleri bir anda koparmak istemiyordu. Ama işte kendi grubu söz dinlemiyordu. Oya koyun, oya koyun sesleri gene ortalık kapladı. Bunun üzerine Urfa Senatörü Esat Mahmut Karakurt oturduğu yerdan alaylı bir dille seslendi:

«Arkadaşlar anlamıyor musunuz, Başbakan 24 saat mehil istiyor.»

Bu kinayeli sözler, İnönünün kurmaylarının en ateşlisini yerinden fırlattı. Kürsüdeki mikrofonu kavrayan Fevziyeoğlu, en beylik nutuk edası ile, «İkiytle tarihî bir an da» diye konuşmaya başladı ama sözleri ağzında kaldı. Muammer Erten yerinden, «Kimin adına konuşuyorsun?» diyerek Fevziyeoğlunu bir an durdurdu. Ama genç Devlet Bakanı derhal kendisini toparlayarak, «Şahsım ve Hükümet adına konuşuyorum» dediyse de bu sefer de İhsan Kabadayımın müdahalesine maruz kaldı. Kabadayı, «Yeter artık konuşma faslı» diye bakını susturmak istedi. Kayserililik gayretliyle Mehmet Başaran Fevziyeoğluna arka çıkıp, «Bırakın konuşsun» dedi. Başaranla Kabadayı arasında bunun üzerine sert bir tartışma başladı. Fevziyeoğlu ise, sesinin en gürlü tonunu ayarlayarak, İnönünün önünden kapığı mikrofondan, «Arkadaşlar burası AP grubu değil, sükûnet içinde fikirlerimizi söyleyelim» diyor. Gruba karşıdan ve yukardan bakıp nabızın nasıl attığını iyice tesbit eden genç ama becerikli politikacı, yanbaşındaki İnönünün kulağına doğru bir şeyler söyleyip tasvibini aldıktan sonra birden 180 derecelik bir dönüş yaparak sözlerine, «Hemen şunu belirtirim ki hükümet huzurunuzda mehil için gelmemiştir» diye devam etti. «Şimdi Başbakanı tekrar sordum. Mehil istemiyorum, istifanızı bildirmek için geldik dediler. Bir yanlış anlamayı önlemek için tekrar arz ederim. Biliyor sunuz biz AP'ye istedikleri mehil de vermiştik. 12 Mayıs'ta verdiğimiz mehil bir hafta sürdü ve nice 24 saatler geçti. Hiçbir sözleri birbirini tutmadı. 13 Mayıs'ta tebliği af konusunu da itiva ediyordu. Hükümet olarak ekonomik ve sosyal meseleleri halledilmeden affın konuşulmasına maruz olduğumuzu bildirdik. Oyaladılar bizi. Şimdi yeniden 24 saat mehil istenmesi de bir oyundur. İstifa eden bakanlarımız, muhtemel neticeleri konuşmuş ve hesaplamışlardır. Huzurunuzda bu kararla geldik. Karşı tarafta bir ayrılma olmuş diyorlar. Onlar Hükümetin blöf yapacağını, İnönünün istifa etmeyeceğine inanıyorlar. Bunun aksini istemeye mecburuz. Yalnız bizim iyi niyet ve sorumluluk duygularımız, memleket işlerinin yürütülmesine kâfi değildir. Onlara af lâfını bırakmaya muvaffak olamadık.»

Daha Turhan Fevziyeoğlu bu minval üzerinde bir hayli konuşabildi ama, «asil lâfı sen bırak, yeter artık bu nutuklar» sesleri üzerine susup yerine oturmak zorunda kaldı. Grup Başkanvekilleri İbrahim Öktem de hemen 24 saatlik mehil verilmesi talebini oya sundu. Grubun içinden müte-reddid 10-15 el kalktı. Millî Eğitim Bakanı Hilmi İncesulman da eli bunların arasındaydı. Ne var ki, kalkan ellerle birlikte bir takım milletvekilleri ve senatörler

de ayağa fırlamışlardı. Oylar tam olarak sayılmadı. Bunun üzerine Öktem bir kere daha oylama yapılacağını, herkesin yerine oturmasını söyledi. Grupta 24 saatlik mehil verilmesi yolunda sadece 14 kişi oy kullandı. Karar belli olmuştu. İnönü hâlâ hitabet kürsüsünde oturuyordu. Sonuç alındıktan sonra hayli bozulmuş ve asabi bir sesle, «Temayülünüzü öğrendim. Hakikatte bu gün veya yarın istifa etme arasında fark yoktur. İstifa etme kararını Grubuma duyuruyorum» dedi. Sonra bir an grup üyelerini süzüp, oyunu bozulmuş bir oyuncu edası ile devam etti:

«Bundan sonraki gelişmeleri ve memleketin hangi cereyanlara sevk edileceğini tahmin edemem. Sizlere tek tavsiyem, tesanüt içinde bulunmanızdır. Memleketin için de bulunduğunuz kriz devresinde siyasi hayatımızda bazı tekamüller olacaktır. Bunlar hakkında şimdiden tahminde bulunulması zordur. Ancak şu kadarını da söyleyeyim ki, Türkiye'nin krizden çıkmasının şartlarından birisi, CHP'nin sükûnet ve tesanüt içinde bulunmasıdır. Hükümete tekrar iştirak etme ihtimalimiz yoktur. Bu müddetli sükûnet içinde geçirelim. Maruzatım bundan ibarettir. Saygılarımı sunarım.»

O anda artık hiç kimsede, İnönünün bu son sözlerinin gerisinde yatan hesabı tahlil edecek takat yoktu. Herkes ayaklanmış, ertesi sabah istifa edecek başbakanı alkışlıyor, grup odasının kapısından dışarı çıkanlar sevinç içinde «Dağ başını duman almış» marşını söylüyorlardı. Kürsüden ağırdumlarla İnen İnönünün eline hemen birisi yapışıp öpmeye başladı. Sözde istifa kararını tebrik ediyordu. Şayet İnönüye 24 saat daha mehil de verilseydi, aynı iştiyakla el öpecek olan bu milletvekili Ruhi Soyerdî.

Grupa Hükümetin istifa kararı oybirliği ile tasvip edildiğinden, gençler tarafından hazırlanmış, olan affın memleketin iktisadî ve sosyal dâvaları halledilmeden asla bahis konusu edilmemesi yolundaki önerilerini İbrahim Öktem oya koymaya bile lüzum görmedi. Nasıl olsa Hükümet istifa etmişti ve böylece de CHP grubunca daha önce af konusunda vermiş bulunan tavizleri geri almakta hiç bir mahzur kalmamıştı. Gerekirse af konusu ileride yeniden karara bağlanırdı.

istifadan sonra

Perşembe günü İnönü evinde Aksal ve Fevziyeoğlu ile baş başa hazırlandı. İstifa mektubunu götürüp Gürsel'e verdi. İstifasından önce, İçişleri Bakanı Topaloğlunu ve Zeytinöğlünü kabul etti. Topaloğlu sabah yaptığı ziyarete, Gümüşpala'nın İnönü ile görüşmek istediğini Başbakan'a bildirmişti. Ama İnönü, artık çok geç olduğunu, Gümüşpala ile ancak istifasını Cumhurbaşkanına verdikten sonra bir milletvekili olarak görüşebileceğini, Karırlı Bakan Topaloğluna söyledi. Nitekim istifasını sunduktan sonra öğle saatlerinde Meclise geldiğinde de yanında Aksal ve Fevziyeoğlu olduğu halde Gümüşpala'yı kabul etti. Gümüşpala'nın da yanında, tıpkı İnönü'nün yanında olduğu gibi kurmay heyeti vardı. Şinasi Osma, Ertuğrul Akça ve Cenap Aksu, liderlerinin peşinden uslu uslu İnönünün yanına girdiler. İçerdeki görüşme pek fazla uzamadı. Gümüşpala nasıl bir oya geldiğinin farkına varmış, kendisini partisi içinde bekleyen tehlikeleri biraz sezmişti. İnönüye, istifasından dolayı üzüntü duyduğunu, koalisyonu yaşatmak için her türlü müzakereye hazır olduğunu söyledi. Ama İnönü, Gümüşpala'yı kızgınlık içinde, «afı çıkaracak bir başka Başbakan bulursunuz inşaallah» dedi. İstifasını geri almanın bahis konusu olmadığını belirtti. Grubunun havasını görmüştü. Bu havanın yatışması

için aradan hiç olmaz ise birkaç günün geçmesi gerekti.

Parti Meclisi toplantısı

Perşembe günü öğleden sonra Parti Meclisi toplantısına katılan İnönü, çok kısa bir şekilde istifasını, partisinin bu en yüksek organını üyelerine de anlattı. Ama artık burada, «Hükümete tekrar iştirak etme ihtimalimiz yoktur» gibi hesapsız bir laf etmedi. Konuşması kısa ve cansızdı. Zaten kendisinden önce konuşan Genel Sekreter Aksal da Parti Meclisi üyelerini, daha önceki toplantıda söylenen sözlerin bazı dergi ve gazetelerde yer aldığı dolayısıyla konuşmaların dışarı sızdığını, bir daha buna imkân verilmemesi yolunda ikaz etmişti. Söz alan Cahit Zamanlı de Aksalın görüşüne katıldığını belirterek, Parti Meclisindeki konuşmaların dışarı sızmasını temenni etti. Bir üyenin istifadan sonra hiç olmaz ise, koalisyonda geçen altı ayın muhasebesini yapıpın gelişmekteki teklifi kabul edilerek müzakereler açıldı. Strasyıla, Cahit Zamanlı, Adil Sağiroğlu, Cemil Salt Barlas, Fazıl Şerafettin Bürge, Atif Ödül; Ferda Güley, Fethi Çelikkbaş, Tahsin Bağcıoğlu konuşular. Konuşanların hemen hepsi de, koalisyon içinde geçen ayların CHP için bir kazanç sağlamadığını, hatta parti bünyesine zararlı olduğunu belirttiler. Ferda Güley bu konuda en çok ileri gidenlerden biri oldu. «AP' ile yaptığımız koalisyonun ne memleket birşey kazanmıştır, ne de partimiz, üstelik zararlarımız da pek büyük ve telâfisi imkânsız şekilde olmuştur» dedi. Fethi Çelikkbaş 45 dakikalık konuşmasında koalisyonu hem savundu hem yadı. Zamanlı ise daha başta yaptığı konuşmada, «Koalisyon hükümetinde görev alan bakan arkadaşlarımızı tebrik etmek isterim, bunların memleket ve rejimin gerçekleşmesine gerçekten büyük yardımları olmuştur. Demokratik rejimin bu memlekette bir an bile gölgelenmemesi lâzımdır» dedi. Daha sonra da, «demokrasiyi yaşatmak için, silâhli kuvvetlerin politika ile alakalarını iyice kesilmesi gerektiğini, CHP'nin vazifesinin ise orduyu politikadan uzaklaştırarak telkinlerde bulunmak olduğunu söyledi.

Zamanlı'nın bu tavsiyesi, Parti Meclisi üyelerinin bir kısmı üzerinde oldukça bîzar bir memnuniyetsizlik uyandırdı. Yazılı bir metin acele acele okuyan Cemil Salt Barlas ise, sabık kabinede yer alan bakanları hayli sınırlendirecek laflar etti. Koalisyon hükümetini başarısızlık ve beceriksizlikle itham eden Barlas, «CHP, halkın teveccühünü kaybetmiştir. Bunun sebebi, mali ve iktisadî kilit mevkiilerini atan CHP'li bakanlar halkın bıraktığı midesini, gözünü ve gönülünü doyurur tarzda bile çalışmışlardır. CHP'li bakanların bazıları, bulurdıkları bakanlıkların memurları ve bakanlıklarla temas eden iş sahipleri üzerinde kaçırıcı ve ırkçı tesir bırakmışlardır» dedi. Partisinin durumunu, iki yıldan beri bir bitki hayatı yaşayan «ahtsız doktor Aip Reçin durumuna benzeten Barlas, iktisadî konulardaki tenkidleri, «Geçmiş altı ayın bilançosu CHP' aleyhine olmuştur» şeklinde sonuçladı ve sözlerini, «kendimiz partiyi canlandırmak için karar alamazsak, Kurultayı çağıralım» diye bitirdi.

Bu arada bir kısım üyeler de İnönüye çaftı. Bunların şikâyeti de Parti Meclisinin bir süs organ haline getirilmesiydi. Parti Meclisi her şeyden olup bitikten sonra haberdar oluyordu. İnönü bu tenkidler karşısında, «Bundan sonra Parti Meclisinin bütün toplantılarına ben başkanlık edeceğim. Kararlarımı da Parti Meclisine danıştıktan sonra açıklayacağım» diyerek tevazu gösterdi. Ama, iki gün sonra Gürsel tarafından kendisine kabine için yeniden kurulması vazifesi verildiğinde, önce teklifi kabul etti ve durumdan Parti Meclisini daha sonra haberdar etti. Bu kadarla da yetinmedi. Aksal ve Fevziyeoğlu, yeni bir koalisyon konusunda, mutedil AP'lerden Halûk Nurbaki, Turhan Kapanlı ve bağımsız Malik Yolçu, Cumartesi akşamı Aksalın evinde ilk gayri resmî temaslara başladı ve bundan Parti Meclisi üyeleri ancak ertesi gün gazeteler vasıtasıyla haberdar oldu.

İnönü, Parti Meclisinin Cuma günlük toplantısının sabah oturumuna, Almanyadan yeni dönmüş olan Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunayla randevusu olduğu için katılmadı. Öğleden sonra ise, Mürted askerî hava üssindeki gösterileri takip etti. Orada Hava Kuvvetleri mensupları arasında poz poz resimler çekildi. Resimler, ertesi gün Ulus gazetesinde boy boy yayınlanmasında herhalde bir tesadüf değildi. Nitekim Cumartesi günü de, bütün bu gösterilerin ardından Gürsel İnönüye yeni ka-

bineyi kurma görevini verdi.

Ortalıkta öylesine bir hava yaratıldı ki, İnönü'yle ve CHP siz bir kabine kuramaz. Bu hava üzerindedir ki, koalisyonun bozulmasından itibaren YTP ile CKMP, CHP ile üçlü bir koalisyona girerek için âdeta yarışa girdiler. Oyuna gelip bölünmüş olan AP'nin mutedilleri de bu yarışta geç kalmamak için partileri içinde, sözüm ona bir takım islahat hareketlerine giriştiler. Genel Sekreterleri Şinasi Osma yerini İsmet Sezgine, propoganda Başkanı Şeref Kayalar da Ahmet İhsan Kuruma yerini bırakmak zorunda kaldı. Genel İdare Kurulundan 4 müfrit istifa etti. İrkçi azınlığın hakimiyeti altındaki Grup İdare Kurulunun istifası istendi.

AP, Merkez İdare Kurulu bir hayli eğlenceli oldu. Gümüşpala «Hâta ettim» diyerek, mutedillere yaklaşmaya çalıştı. Koalisyon dışında kalmaktan çok ürken mutediller İnönü'yle yatıştırmak endişesiyle, bu haberi derhal basına uçurdular. Gümüşpala, bu sözleri, Pazartesi günkü Sonhavadiste «Hâta yaptığımı sanmıyorum. Yapmış bile olsam... dedim» şeklinde düzeltti.

Toplantıda mutedillerden Kâmuran Evliyaoğlu, başyazar kardeşini ve Saadetin Bilgiç ekibini, «bir taraftan Gümüşpala'ya yağıcağın etmek, öbür taraftan il başkanlarına kokteyller vererek, Gümüşpala'yı devirmeye çalışmak» ile suçlandı. Basın — Yayın Bakanı İsmail İken, 14'lerden birinin AP' aleyhinde söylediği «tüyler ürperdici» sözleri hatırlatmayı unutmadı.

Halûk Nurbaki ise, AP milletvekillerini sınıflandırdı: «Grubumuzdaki milletvekillerinin en az yüzde 30'u korkaktır. İstenen tarafa sürüklenebilir. İsmet Paşazade devlet olmaz» dedi. Cevdet Perin ise «Memleket ve devlet tehlikededir. AP grubunun son toplantısı, kelimenin tam mânâsıyla bir rezalet ve sahtekârlık olmuştur» buyurdu.

Bütün bu konuşmalar AP grubunun şaşkınlığına ortaya koydu. Mutediller, İnönünün sözüne girerek, AP'yi koalisyon dışında bırakmamak için vevansın ettiler. Bu grup, CHP — YTP koalisyonunu önlemek için şimdilik her türlü tâvizi veremeye razı gözükmemektedir. Onlar bakımından şimdilik tek mesele, «köprüyü geçmek» tir, gerisi köprüyü geçtikten sonra düşünülecektir. Fakat İnönünün manevrasını yavaş yavaş anlamaya başlayan karşı grup, hafta sonunda toparlanmaya başlamış, mutedillerin, teşkilât ve grup hakkındaki sözlerini istismar ederek, kuvvet kazanma yollarını araştırmaya koyulmuştur.

Bu arada, aylardır için için sürüp giden CKMP içindeki buhran, sert bir şekilde patlak verdi. Peşinden yüzlerce milletvekilini sürükleyen büyük bir muhalefet lideri olarak «gününi beklemek» rüyasını gören Bölükbaş, 28 milletvekili ve senatörle birlikte partiden istifa etti. CKMP'nin öbür yöneticileri ise, koalisyona girme sevdası peşindeydiler. Fakat Bölükbaşın istifası üzerine, acele toplanan Genel İdare Kurulu, ilk üçlü koalisyon fikrinden derhal cayıp «biz ancak millî bir koalisyona gireriz» türküsünü çağırılmaya başladılar. İlk koalisyonda otobüsü kaçırın Alican partisi ise, geçen seferki hâlayı bir daha işlememek için, erkenden koalisyon otobüsünü durdurma geldi ve beklemeye başladı.

... Ve Gümüşpala ile ...

CHP. Grubu

Bu haftanın başında Pazartesi günü toplanan CHP. grubunda görüşmeler tamamlanabilmiş ve oylamaya gidilmiş olsaydı, çok büyük bir ihtimalle CHP'nin koalisyon dışında kalmasına karar verilecekti. Fakat görüşmeler tamamlanamadı ve grubun kararı YÖN'ün bu sayısının başkaya girdiği saatlere kaldı. Bu geçen zaman içinde havanın yumuşaması ve temayüllerin zaptırapı altına alınması belki mümkün olacaktır. Grubun Pazartesi toplantısında İnönü istifasının safhalarını anlattı:

Gürsel, kendisine istifasını bildirdiğinden «İstifa etmeseniz olmaz mı?» demiş, İnönü ise «Başka çare yok» cevabını vermişti. İstifa duyulunca Gümüşpala sabahın saat 5'inde İnönüye telefon etmiş, «Koalisyonu kurtaralım» demiş ve «Ben serbest bir adamım artık, bir şey yapamam» cevabını almıştı.

Durum karşısında Gürsel, parti liderleri ile görüşmüş ve hepsi de yeni koalisyon için «CHP. katılmalı» ve İnönü de başında olması demişlerdi.

2 Haziran görüşmesinde Gürsel, İnönüye Başbakanlık teklif edince, CHP. Genel Başkanı «Şartlar değişmedi, partimin konuşayım, bana mühllet verin» demişti. Fakat mutad hilafına İnönüye yazı ile hiç bir bildiri yapılmadan hükümeti kurmaya memur edildiği ilan olunmuştu.

Durumu bu şekilde izah eden İnönü, Parti Meclisinde de meseleleri ele alacağını, fakat hiç kimsenin sorumluluğu almayarak kararı grubun vermesinin istendiğini açıkladı ve «Karar verin» dedi.

İnönüden sonra konuşanlardan Hilrem Müftügil ve Kemal Karan koalisyonu girme lehinde konuşular. Fakat Arif Ertunga, Bahri Yazır, Vasfi Gerger, İhsan Kabudayı ve Süreyya Koç şiddetle aleyhte bulundular. Cahad Baban, Naim Tiralt ve Zeynel Gün-doğdu da biraz daha mutedil konuşmakla beraber koalisyonu katılmamayı savundular.

Gruptaki hava bu şekilde aleyhte iken görüşmelerin tamamlanması için bir gün sonra da toplanılması kararlaştırıldı.

Bunun üzerine ikinci defa kürsüye gelen İnönü, şunları söyledi:

«Yarın İÖ'de konuşacağım. Tekrar tekrar sorulan bir soruya cevap vermek istiyorum. Koalisyonu girmek zorundayız veya girmesek de olur deniyor. Takdir edersiniz ki biz koalisyon dışında bulunursak memleketin başına işler gelir diye kapı kapı dolayış sordum. Böyle bir tehlike hissetsem bile duyurmam. Nitekim bir konuda kimseyle konuşmuş değilim, konuşmam da. Şimdi herkesin iltifak ettiği bir mesele şudur: Hükümet kurma işi. CHP'ye ve onun Genel Başkanına verilsin...eniyor. Yazıyı biz aldığımız takdirde her şeyin halledileceği sanılıyor. Şimdi ısrar karışındayız ve hükümet kurma işinin de peşinde değiliz. İlk koalisyon şartları ile şimdiki arasında farklar vardır. İlk koalisyon muvaffak olmadı. Ümitliydik. Çünkü partiler olarak birbirimizi tanıyıorduk. Şimdi AP'yi tanıyormuz ve münasebetlerimiz oldukça kızışmıştır. CKMP. bölünmüştür ve ne olacağı belli değildir. YTP'nin bünyesi ise hepimizce malumdur. Böyle bir siyasî ortam içerisinde bir koalisyon denemesi bile yapmak oldukça güç meseledir. Hele AP'yi bölünmek ve bölünmemek çareleri arasında bocaladığı bir zamanda güçlükler daha da çoğalıyor. Ben şahsen güçlüklerden, sorumluluktan ve tehlikelerden korkmuyorum, çekkinmiyorum. Ama geleceğin bütün ihtimallerini ve tehlikelerini de hesaplamak zorunlu dayım. Siyaset adamı ve partiler için bu kötü puan ciddi olmamak hükmüdür. Ay-dınlar ve Zinde Kurvetler, İnönü ve CHP'nin hükümette olması halinde memleketin huzur içinde bulunacağına masumane bir şekilde inanıyorlar. Bu inanış öbür siyasî partilere de sırayı etmiştir. Yarın karar vereceğiz. Grubun kararı, başının üstündedir.»

İnönü, müstağni davranmakla beraber, Başbakan olmayı arzulamak ve en çok AP. ile bir koalisyon üzerinde durmaktadır.

Durum

Halen teşebbüs CHP. nin elindedir. CHP. nin katılmayacağı bir hükümet kurulması mevcut şartlar altında mümkün olmadığı AP. müfritleri tarafından dahi anlaşılmaktadır.

CHP. idarecileri, parlamento aritmetiğinin sonucu olarak ve biraz da ufak hesaplar yüzünden, yeni bir CHP. — AP. işbirliğini arzulamaktadır. Zira bütün köklü

İlhan Selçuk

1962'de Türk Milliyetçiliği

Bir illüzyonist çıkar sahneye... Siyah frak'ını giymiş, silindir şapkası elinde:

— Hokus, pokus... der. Yaptığı işlere bir türlü akıl erdiremez seyirciler... Saatleri değiştirir, birinin cebindeki paraları başka birinin cebine aktarır. Bakarsınız, sizin cebinizdeki mendiliniz karşıda oturan bir hanımın çantasından çıkmış, biraz ötedeki birinin cüzdanı yanındaki iğ çebine kaymıştır.

Akil sır ermez gibi görünen bu hokkabazlıklar aslında çok basit numaralara dayanmaktadır. İnsanların alışkanlıklarından faydalanıp, dikkatleri başka taraflara topladıktan sonra her hokkabaz el çabukluğu nisbetinde yutturmacaya başlar. Bu sanatında yalnız değildir. Seyircilerin arasında oturan parayla tutulmuş kişiler daima kendisine yardım ederler.

Halk yönetiminde zaman zaman bu hokkabazlıkların çeşitli şekilleri görülmüştür. İnsanların alışkanlıklarından faydalanıp numaralara kalkışmak, sonra da parayı toplamak politika sahnelerinde rastlanmayan şeyler değildir. Hele bizim gibi en adi hokkabazların politikaya heves ettiği az gelişmiş ülkelerde, bu oyunların çeşitlisi seyredilir.

Türkiyede en geçer oyun hangisidir? Bunun cevabı kolay: Ümmet devrinin henüz bitirmiş, millet oluşunu henüz idrak etmiş bir az gelişmiş bir ülkede halkın hassasiyeti ve dikkati iki noktada toplanmıştır: Din ve milliyetçilik.

Ne yapacak o zaman aşağılık politika esnafı? Zindık olduğu halde din... ve sömürgeci bulduğu halde milliyetçi görünecek.

Türkiyedeki zındıklar ve sömürgeciler bu konuyu iligine kadar istismar etmekte bir an tereddüt etmemişlerdir. Millî Mücadelenin prensiplerine sadık kalanlar bir an içinde bakmışlardır ki, göğüslerinde taşıdıkları İstiklâl Madalyası bu memleketi Kurtuluş Savaşında düşmana satmak için ellerinden geleni artırıma koymayan ağa, fırsatçı, mütegalibe esraf takımının ve onların çocuklarının eline geçivermiştir.

Bu bir «Hokus Pokus» oyunudur.

★
İlla milliyetçilik ve nefeste din... Bunları dış yardımların sadakasına sarıp fakir halkın cehaletine sunacak oy toplayacaksınız... İktidarı alınca aynı oyun... Tekrar alınca bir daha aynı oyun...

B o r ç l a n a c a k b o r ç l a n a c a k, b o r ç l a n a c a k s i n . Aldıklarını memleketi topyekün kalkındırma yollarında değil, sermayedar grupları yarat-

tarafına rağmen, ilk koalisyonunda CHP. Hükümetin politikasına tamamen hâkim olmuştur. AP. li bakanlar, partizan tayinler ve bazı ufak menfaat oyunları biriktirilsa, hükümette figüran rolünde kalmışlardır. Halbuki bir Alican, eşunu yapın bunu yapmayın» diyerek, ciddi devlet işlerine karışabilecekti. CHP. li bakanlar, böyle bir müdahaleyi istemiyordu. Yetkili bir YTP. li bu durumu «CHP. liler bizi ukalâ bulurlar, istemezler» diyerek ifade etti. Bundan başka iktidarın nimetleri, AP. ve CHP. arasında bölüşülmüştü. Nimet sofrasına yeni misafirlerin daveti sadece işleri güçleştirirdi.

Bu sebeple CHP. idarecileri, AP. koalisyonuna taraftarlardı. Ancak bu mümkün olmazsa, YTP. ve CKMP. ile ikili veya üçlü bir koalisyonla geçeceklerdi. Millî Koalisyon ise, en son çaredir. Bununla beraber teşebbüsü ele geçiren CHP. ortaklarına şartlarını empoze etmeye çalışacaktır. Bu şartlar, affın hükümet işi sayılması, reformlara öncelik tanınması, 27 Mayısın korunması, bakanların seçilmesinde İnönüye tercih hakkı tanınması gibi şeyler olacaktır.

mak ağaları desteklemek için kullanacaksınız... Halk refah musluğunu ağanın ve fırsatçının elinde görecek... Mahalle milyonlarından kendisine artı kalanı Tanrının nimeti gibi karşılayıp diz çöküp yakaracak... Sen gene borçlanacak, borçlanacak, borçlanacaksınız... Tâ ki iktisadi istiklâlini kaybedinceye kadar. Millî Mücadelerde kanla kazandığını oy karşılığı satacaksın.

Milyonlarca, lirayı, halkı ve dış yardımları sömürmek pahasına toplayan doymaz eller tekkeler yaptırıp, yobaz okulları açıp, geri neşriyatı besleyip halkı karantıya gömcekler... Bu karantının içinde parayla tutulmuş goygoycular:

— Biz milliyetçiyiz biz milliyetçiyiz, biz milliyetçiyiz... diye def, darbuka, zurna çacacaklar

Yatıp kalkıp, kendilerine düşen her kemikte:

— Yarabbi şükür!... çeken usaklara fon toplayıp sömürgecilik ekonomisini en pespaye şekilleriyle yürütmek için gerekli propagandayı yaptıracağız.

Bunun adı milliyetçilik.
Bunun adı gelenekçilik.
Bunun adı muhafazakârlık.
Bu madalyanın bir yanındır... İç politika yanı. Madalyanın öteki yanında dış politika var.

Bu dış politika yanında tutumun ne olacak?

Sen milliyetçi ve müslüman geçiren sahtekâr Yıllarca ve yıllarca hüriyet savaşlarında kan döken milliyetçi müslümanların bağımsızlık politikasına cephe alacaksın. Birleşmiş Milletlerde hep aleyhlerine oy kullanacaksın. Atatürk ihtilâlini örnek alıp canı dışında dövüşen milletleri talimat üzere baltalayacaksın.

Ve sonra sen milliyetçi sen müslüman!

★
31 devri kapanmak üzeredir. Lâf devrinin yerine akıl devri, mantık devri bilim devri başlamak üzeredir. Ben milletimi ben halkımı seviyorum diyenlere sorunuz:

— Nasıl?
Halk nasıl sevilir? Milletin yücelmesi, muasır medeniyet seviyesine erişmesi nasıl sağlanır?

rimini milliyetçilik dışı bir fikrimiz gibi lânetliyenler, reform kelimesini tehlikeli bir fikir gibi karşıyanlar sosyal devlet terimine çeşitli iftiranın yafatasını yapıştırmak isteyenler nasıl milliyetçi olabilirler?

Onların hedefleri patlıyasıca kur-saklarını halkın aç kalması pahasına doldurmak... Sosyal adaletle karşı çık-

maları bundan. Onların hedefleri milletin ortaçağ düzeninden kurtulup uyanmasını, ağanın, fırsatçının, mütegalibenin, seyyilin elinden kurtulmasını önlemek... Reform kelimesine karşı çıkmaları bundan.

Onların hedefleri apartıman apartıman üstüne dikerek dönüm dönüm üstüne katarak, kasa kasa üstüne kilitliyerek yalnız kendilerini değil, torunlarının torunlarını garanti altına almak... Sosyal güvenliğe karşı çıkışları bundan.

Milliyetçilik ve din bunların gözünde zamanı gelince kazançlarını sürdürmek için kullandıkları menfaat yatırımından başka hiç bir şey değildir. Milliyetçilik ve din propagandasını bir büyük şirketin hileli mallarını satılabilmek için yaptırdığı çeşitli reklâmlar gibi halka sunarlar.

Sömürge ekonomisini benimsemiş, sömürge ekonomisinin parçaları haline girmiş kimselerin ne dini vardır, ne milliyetli... Onların bir tek dini vardır: para! Ve bir tek milliyeti vardır: gene para

Bu ekonomi düzeninde sen ham malını sattıkça fakirleşirsin, o makinesini sattıkça zenginleşir. Bu düzende ipin uçları onların ve onların bu memleketteki usaklarının elindedir.

Milliyetçilik bu ekonominin ilkelere arasında girmez. Bir insan hem bu ekonomiyi savunur hem de milliyetçilik gösterilerine girerse, onun adı milliyetçi değil sahtekârdır.

Atatürk milliyetçi idi. Çünkü emperyalizme karşı savaşmıştı. Çünkü iktisadi istiklâl savaşında sömürgeciliğin liberalizmini değil, milliyetçiliğin devletçiliğini benimsemişti. Çünkü halkçı idi. Çünkü devrimci idi. Çünkü «imtiyazsız sınıfsız» bir millet idealinin peşinde idi.

Geçmiş devrim adamları ve onların mirasçıları milliyetçi değil sahtekârdırlar. Çünkü Türkiyeyi bir pazar gibi kayıtsız şartsız yerli ve yabancı büyük sermayenin kucağına açmışlardır. Çünkü sömürgeciliğin liberalizmine öncelik tanımışlardır. Çünkü halkçı değil «her mahallede bir milyoner» cildirler. Çünkü «imtiyazsız sınıfsız» bir devlet değil «sermayedarlar yönetiminde halk» yaratmak peşinde koşmuşlardır.

Yirminci yüzyılın milliyetçiliği halkçılık, devletçilik, devrimcilik, sosyal adalet içinde hızlı kalkınma demektir. Bunun karşısında şirketçilik ağacılık, gerilelik, din istismarcılığı «her mahallede bir milyoner» politikası ve muhafazakârlık var.

Koyun postunu giyinmiş kurtların elinde insanlığından ve haysiyetinden edilmiş bir zavallı milletin karşısında «hokuz — pokus» oyunu sonuna kadar oynanmış «milliyetçilik» kavramı hokkabaz ortaklarının oeplerine aktarılmıştır. Özülerini açınız. Bunlar milliyetçi değil, bunlar hiç bir şey değil.

KONGRELER

imar kongresi

Bütün gayretlere rağmen, ikinci İmar Kongresi, alışılmış bir kongreye olmaktan öteye geçmedi. Bunu en iyi şekilde, perşembe günü gezi programı gösterdi. İnceleme gezisinde, Hırfanlı Barajına gitmek veya Ankaradaki gecekonduları dolayarak serbest bırakılmıştı. Fakat kongrede gecekondu ve mesken davasını inceliyen sayın delegeler ve konuş uzmanlar, sıcağın bastırıldığı şu günlerde, gecekondularda terlemek yerine, Hırfanlı Barajında serinlemeyi tercih ettiler!

Mesken ve gecekondu davası, işte bu zihniyette ele alındı ve bir sürü ezberci nutuk pekişti. Bununla beraber, faydalı konuşmalar da işlendi değil. Özellikle arsa konusunda, üç çekiçi konuşmalar yapıldı.

Arsa davası, mesken derdinden konuşurken, memleketimizde gözden kaçan veya bilerek kaçırılmak istenen bir konudur. Hal-

buki mesken sıkıntısının ve yüksek kiraların temel sebeplerinden biri, Hükümetin bir arsa politikasının olmayışdır. Kolay ve haksız kazanç kaynağı haline gelen arsa ticaretini yüzünden bina maliyetleri alabildiğine yükselmektedir. Bu da kiraların yükselmelerine yol açmaktadır. Ayrıca, arsa alıp bekletmek, bina yapmaktan daha kârlı hale gelmiştir. Boş tutulan arsalar yüzünden yerleri kadar mesken yapılamamakta veya şehrin ortasında arsalar boş dururken, fiyatlarının yüksekliği yüzünden, meskenler şehrin dışında kurulmaktadır. Büyük şehirlerde, belediye hizmetlerinin gereken şekilde karşılanamamasının sebeplerinden biri, yer hirlerin, yüksek arsa fiyatları dolayısıyla, aşırı dağılımıdır.

Kongrede, Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü, Harita Dairesi Başkanı Celâlettin Songu, bu mesele üzerinde durdu. Arsa sahiplerini inşaat yapmaya zorlayacak tedbirlerin alınmasını, arsa fiyatlarındaki artışlardan doğan farkın kamuya maledilmesini, Belediyelerin geniş bir arsa stokuna sahip olmalarını ve bu arsaların mesken yapılabilecekleri 20 ilâ 30 yıl müddetle kiralanmasını istedi. Bazı hâtipler bir «Arazi Bankası» kurulmasını fikrini savundular, Millet Meclisi, İmar ve İskân Komisyonu üyesi Hazım Arar, arsa fiyatı takdir komisyonu kurulmasını fikrini ileri sürdü.

Fransa Bölge Mesken Planlama uzmanı olan bir yabancı konuk ise, bütün medenî memleketlerde olduğu gibi Fransada da arsa meselesinin nasıl çözüldüğünü anlattı. Bu konuda temel çare, arsaların kamuya maledilmesidir. Batılılar, çoktanberi bu yola yönelmişlerdir. Fakat bütün zenginlerini ve nüfuzlu şahsiyetlerin arsa spekülasyonu yaptığı Türkiye'de arsa da tabii konulardandır.

Kira derdi

Ankara Belediyesi Sözcüsü Ali Canakaya, mesken sorununun sosyal adaletin esası olduğunu söyledi. Fakat verdiği rakamlar bu adaletten ne kadar uzaklarda olduğumuzu göstermekten başka işe yaramadı. Belediye sözcüsüne göre, nüfusumuzun yüzde 71'i kulube bile denemeyecek evlerde barınıyordu ve halkımızın yüzde 60'ı ev sahibi değildi.

Kira fiyatları ise ateş pahasıdır. Türkiye'de memurlar gelirlerinin yüzde 37'sini kiraya harcamaktadır. Halbuki bu oran İtalyada yüzde 3,1, Fransada yüzde 4,6, Yunanistanda yüzde 7,5, Batı Almanya'da yüzde 7,5, İngiltere'de yüzde 8,6, İsveçte yüzde 9,2, A. B. D. de yüzde 12,6, Belçikada yüzde 13'tür. Türkiye'de ise yüzde 37. Bu büyük bir sosyal skandaldır ve bu konuda şimdiye kadar hiç bir ciddi gayret gösterilmemiştir.

Kongrenin en çok alkışlanan konuşmasını Yapı İşçileri Sendikası Başkanı Tahir Öztürk yaptı. Öztürk, yapı işçilerinin, kalfaların ve ustaların, bütün ustalıklarına rağmen kahveleri doldurduğunu anlattı. İmar ve İskân Bakanlığının yapı işçilerine karşı gösterdiği ilgisizliği belirtti. Kaçak yapılarda çalışan işçileri cezalandırmanın sağlamasını ortaya koydu.

Böylece kongrede, katkısız bir halk çocuğunun, bir yapı işçisinin de sesi işitilmiş oldu.

KADIRLI

Sahte milliyetçiler

Harbiye ve Türkçe resimleri basarak «İtibar» sağlamaya kalkışan, fakat aslında ağaların ve D.P. milyonerlerinin uğaklığını yapan Atatürk düşmanı Sahte milliyetçiler Kadırlı ağalarının avukatlığını da üzerlerine aldılar. Ağa usaklarına göre Kadırlı yayınları Moskovadan idare ediyormuş ve yazıların hepsi yalanmış... Delil mi? Kadırlı'de son 15 yılda topu topu 6 kaymakam değiştiği halde solcular 38 in üstünde diyorlarmış.

Bu sözler, ağa uşağı olmayan Kadırlıleri kızdırmış. Altı imzalı bir mektupla işin içyüzünü açıklıyorlar. «Lânet milletçilere... Lânet vatan müdafaası için cephele kogan fukaranın yaşama hakkını tanımayanlara...» cümleleri teker teker sayılıyor. Mektubun bu kısmını yayınlıyoruz:

«Bazı dergiler, Kadırlı'de 15 senede 6 Kaymakam değişmiştir. Yedincinin ismi verilmiş demesi üzerine asıl Kaymakam listesini aynen sunuyoruz. Bu asıl kaymakamların aralarındaki vekiller de nazarı itibare alınırsa Mehmet Can 38 in de üstündedir.

1947-50 arasında gelip giden Kaymakamlar: 1— Münir Alkan, 2— Sedat Er-

Nimet Arzık haftanın portresi

«Bu toprağı yedirmeyeceğim»

Kurucu» devirlerin hasınlığına, hasın, gür çatik kaşlı adam, yerinden ancak büyük temizliklerde kıvrılabilen, mavundan makam masasına, yumruğunu çaprazlama indirdi:

— «Ben Adana valisiyken bu toprağı bunlara yedirmeyeceğim»...

Acıyan elini oğuştururken iri siyah gözleri, iri siyah kıvrımları savarak tekrarladı:

— «Yedirmeyeceğim»...

Toprak Akdam'da (Adana), Hazineye ait 5000 dönüm toprak. Vali, «dişli» Halk Partisi devrimin «dişli» valilerinden Zühtü Durukan'dı. «Bunlar» diye dövündüğü, «Beyler» tâbir edilen, Oral ailesi ve taallukatıydı...

Politik hasımları, Cavid Oralın adı geçince bu gibi hikâyelere girerler... Sözlere eleğimde yüzde otuzbeş ya kalır ya kalmaz... Eleğim önemli değil benim: Cavid Oral ağa henüz diriler kafillesinin arasında... Eski Adana valisi Zühtü Durukan İstanbul'da emekliliğini yaşamakta. Politik hasımları da yamacında... İş açık tartışmaya dökmek kolay. Ağanın yerinde olsam dökerdim açık tartışmaya, dağlara yastırıcısına, güvenime, hakkıma hukukuma ağa ağa yastırana yastırana... Hadi Oral ağa görelim!...

«Beyler»...

Beyler» sülâlesi Adananın yerlisi değilmiş. Fransa işgâlinde önce Mardinden (Kelkit) varlıksız geldiği bazı hafızalarda dipdir. İşgâlden sonra, Tanrı bu sülâleye «yürü ya kulum» demişmiş, onlar da yürümüşlermiş buyruğa uyarak, birbirleriyle omuz omuza, hasımlarının «kravatlı mütegalibeler» diye dış gıcırdatmalarını umursamadan.

Kravatlı... Kravatlı mı?...

Mütegalibe... mütegalibe mi?... Hükme, gelecek sayılardaki yazılarımızda beraberce varacağız!... İşin gerçek tarafı şu: Zamanla büyük toprak sahipleri arasında girmiş «Beyler» sülâlesini... İstiyen sabahtan akşama kadar evvel zamandaki «kara şalvarlarından, yahn ayaklarından» bahsedersun!...

Bu, «Beyler» sülâlesinin başlıca iki özelliği vardı:

Hükümette, söz sahibi bir yakınının bulunmasını ille ve ille isterdi (ve temin ederdi).

Ailenin her sahada hareket hattını, birlikte ayarlar ve çizerdi... Ailenin Danışma Kurulunda sözü en ağır çeken Kadir Ramazanoğlu'du (Toprağı 10 bin dönüm civarındadır.)

CHP, 1950'de acıklı bir yenilgiye uğrayınca, «Beyler» birkaç zaman sonra Demokrat Parti saflarında belirdiler olanca tabii olduklarıyla!...

Burada, içinde zerre kadar ve yerine, ne istihza arzusu var. Yazar olarak gördüğümü kuru kuru, tek ve menfaatsiz insan olarak bu «bermekivârî» dayanışma karşısında bir nebze şaşkınlık duyarak yazıyorum! «Bermekivârî» ailesini biliyorsunuz: Harun Reşidin ünlü veziri Caferin ailesinin ismi... Sonu fena gelmiş Cafer'in de ailesin de...

Sonu fena gelmeden her tarafa dal budak salmış ammal... Oral ailesi de dal budak salmıştı. Adanada, Hattâ 1954 seçimlerine kadar, Adanada CHP, teşkilâtı, beyler sülâlesi demektir: Gözünü seveyim Millî iradem!...

Dal budaga gelince bir zamanlar, Cavid Oral Tarım Bakanıydı.

Nihad Oral (kardeşi), Halk Partisi İl Başkanıydı. Kasım Ener (akrabası) Halk Partisi milletvekili ve Belediye Reisiydi. Nabl Menemencioglu (gene yakın akrabası), Türk Hava Kurumu Başkanıydı. Bu kadar yetmişmiş, bu kadar «baltaya sap» üyeli aileler insanın içini açıyor.

Cavid Oral gazeteci....

Bugünkü Zafer matbaası vardır ya... O, o zaman daha küçüktü ve Cavid Oralındı... O zaman dediğim 1950'den sonra... Cavid bey orada bir gazete çıkarırdı: Hüres... Ses ne kadar hürdü bilmiyorum. Bildiğim şunlar: Yapıda, ham yüzü, elma yanaklı, güzel bir sekreter hanım vardı. Ondan sonra efendim, bu gazete, sahibi zengin olmasın rağmen (bir mani teşkil etmez) CHP tarafından 25 bin lira nakit parayla desteklenmişti. Ondan sonra efendim, önüne bir sürü kâğıt dolu kamyon yığılırdı. Sanki Hüresin önü İzmit Kâğıt Fabrikasının kamyonlarının boşalma yeriydi... O zamanlar kâğıdın resmî kuru ve karaborsası arasındaki fark bir uçurumdur... (Ne zamanlardı heyyy!...)... Düz makina için 57 — 82 ilk tabakaların 500 adedi, «resmî kurda» 8 buçuk lira, karaborsadaysa 70 liraydı... Unutulmuş zamanlardır. Bilgi edinesiniz diye söylüyorum... 1957'de bir sözlü soru vesilesiyle bu Hüres gazetesi'nin en büyük tirajı İstanbul gazetelerinden daha fazla ilân aldığı meydana çıkınca, bir hayli hayret, bir hayli haset, bir hayli kıyamet kopmuştu...

Adanada da bir matbaası vardı: Oral'ın. O matbaada, «Birgün» gazetesi basılırdı. Matbaa, resmî yaruresmî ve özel teşekküllerin (Çukobirlik falan) baskı işleri için büyük kolaylıkla başka matbaalara tercih edilirdi. Herhalde baskısı diğer matbaalarınkinden daha temiz, fiatları

rakiplerinden daha düşüktü... O zamanki ihale ilânlarını incelemeli!... Bulmak güç bu ilânları!

Matbasıcılığı maddî bakımdan başarılmıştır Oral ağamın!...

1950 den sonra

CHP'yle DP, nin en gergin devrinde Oral Menderesle arkadaşlığını, buluşmalarını devam ettirdi: Medenî insanlar nasıl hareket etsinler? Senelerce CHP'nin safalarında dirsek dirseğe çalışmışlardı... Arkadaşlıkları ağa ağaya idi. Aynı zevklere sahiptiler. Varlıklılıydılar.

CHP'li sülâle, toptan DP'li olunca, 1954'te Cavid Oral ağa da, Adana DP. adayı ve Adana milletvekili oldu. O zamanlar Cavid beyin Bakanlık beklediği ve bir nebze hayal kırıklığına uğradığı söylenir. Olabilir. Yalnız bu transferler Adana halkını pek hoşnut etmedi (bu da Ca-

CAVİT ORAL AĞA

vid Beyin şansından) ve 1957 seçimini kaybetmişti...

Bir Adanalı bana şunu söylemişti: «Yahu Metin transfer olarak eski takımına karşı oynayınca, üzüntüyle oynuyor, politikacılar aynı üzüntüyle duymuyorlar... Ne duyarlar ne duymazlar bilemem!... Metin eski takımına karşı oynar ya üzüle üzüle... Bütün mesele, transferi ve oyunu engellemiyen o beyhude üzüntüdeyse... O hissi reddeden politikacıların tutumu daha yakın daha «dürüst» geliyor bana... Menfaatlara üstün gelmiyen büyük duyguları ne edem?...

Yalnız «Beyler» sülâlesi DP'ye girdikten sonra, Adana gergin parti çekişmeleri hep Oral'ın «politik hatıralarına» dayanmaya başlamıştı... Ve bir il kongresindeki lâfları daima havalarda kurbacılar gibi şaklatılmıştı: Şaklıyan lâflardı da hanı... DP'ye geçeceği dedikoduları ortalarda doluyordu... Ağaya sorulduğunda kat'iyetle ve cıcaflı şekilde reddetti:

«Şayet bir gün ölürsem, mezarımdan (üstünize şifalar) altıok fıskıracaktır. (Ben böyle bir mezar görmek isterdim hayatımda. Fransızların dedigince çok «nouvelle — vague — yeni akım» olurdu bu mezar... Kişinin böyle lâkırdılar etmesine direnmiyorum, amma sonunu getirmemesine direniyorum bir nebzecek. Siz?...) Altıok, kimsenin hiçbir yerinden fıskırmadı amma, DP. göcünce, Cavid Oral'ın gönlü tekrar altı defa oklandı. CHP'ye girmek istedi. Araya Kemali Beyazıt girdi, amma Merkez artık «olmaz» dedi... Ben bu «olmaz» a şaşarım... Nedeceen?... Neden «olur» neden «olmaz» bizde?...

27 Mayıs

İhtilâlden sonra «Beyler» bir hayli heyecan geçirdiler. İhtilâldi: Şakası yoktu. Gene bir miktar varmış ki, 105 sayılı kanunu yalnız Doğunun 6 aşasına tatbik ettiler ve öbür ağalar bu gibi (kendi deyimini kullanmıyorum) «teccizye» den kurtuldular... Beyler birkaç hafta hiçbir yerde görünmemişlerdi...

Kader, 15 Ekim seçimlerinde Cavid Oral'ı bu sefer AP'den milletvekili çıkardı karşımıza ve Tarım Bakanı olarak!... Kader bu!...

İhtilâlden sonra Toprak Reformu revaçtaydı. Özüyle düşünmiyen, reformu hiç olmazsa sözüyle düşünüyordu. Topraksız kalbinin kıvrımlarında yaşayan bu reforma, yeni Tarım Bakanı da «baç» verdi. Samimi miydi? Aksi belircinceye kadar kimsenin samimiyetinden şüpheye hakkımız var mı?... Nazarı olarak en çok kendi zümresini «mütezarır» edecek bu için pişirilip kotarılmış ona verildi... Zaman ne şekilde çalışmış olduğunu gösterecek...

Adanada, özel bir sohbetle bu reformun «Adanaya ancak onbeş sene sonra tatbik edileceğini» söylemişmiş... Kulâğında duymadım... «Mişmiş»...

Kişi

Süreyya pavyonunun en eski ve en sadık müdavimlerinden. Bir zamanlar, yeni bir marka viski gelir gelmez, pavyonun müşteri tutmasını bilir (hele ricaldan olursa) sahibi, ona telefon edermiş... Esmerdir, ufaktır, tefektir, gözlerinin akı boldur. Dıştan son derece güler yüzlüdür. Geçimlidir. Adana valileri, emniyet müdürleri, onun geçimliliğini, anlayışlılığını, mütegalibliğini anlata anlata bitiremezler... Hasımları «ayağı rüganlı, eli beyaz eldivenli, kravatlı, derin reformlardan en çok zarar görece çevreye mensup ağa» deyip dursunlar!... İşte Cavid ağa Beyimiz böyledir!

Gelecek yazı: HİLMİ İNCESULU

Plân Hedeflerine Erişebilecek miyiz?

Tablo: 11 DİŞ ÖDEMELERİ

İthalat	552.0	5
İhracat	348.0	3
Ticaret açığı	204.0	2
Görünmeyen kalemler	50.0	
Enfrastrüktür ve offshore	47.0	
Falız ödemeleri	28.0	
Carli açık	234.0	2
Dış borç ödemeleri	155.6	1
Toplam dış açık	389.6	3

Mefluc Hükümetin uzmanları

Başbakan İnönü, daha 27 Mayıs günü «memleketin çok önemli iktisadî ve içtimâî meseleleri hükümetin esas mesguliyetini teşkil etmektedir.» diyordu. Aradan bir kaç gün geçmeden Başbakan, «Hükümetin çalışmadığını, mefluc halde bulunduğunu» söyledi.

Bu görüşlerden sonucunu doğrudan, Hükümet çalışmıyordu. Fakat mefluc hükümetin plânlama uzmanları çalışmıyordu. Hem de, Haziran sonunda plânı bitirmek için, hummalı şekilde çalışmıyordu.

Çalışmaların halen ikinci safhası tamamlanmak üzeredir. İlk safha ise çoktan bitmiştir.

İkinci safha çalışmaları, birbirine paralel dört yönde yürütülmüştür:

1. Plân hedefleri ve son on yılın gelişme temayülleri gözönünde tutularak, gerekli gelişme hızını sağlayacak yatırım miktarı, istihlâk temposu, kamu gelirleri, dış yardım ihtiyacı v.s. hesaplanmıştır. İktisatçılar, buna makromodel adını vermektedir.

2. 15 sektör arasındaki karşılıklı mal ve hizmet mübadelelerini gösteren bir tablo hazırlanmış ve buna dayanarak, sektörlerin önümüzdeki 5 yıl zarfındaki gelişmeleri hesaplanmıştır.

3. Komiteler ve alt komiteler kurularak, 20 sektör incelenmiştir. Komite çalışmaları, başta ziraat olmak üzere 20 sektör hakkında bilgi toplamış, sektörlerde verimi arttıracak ve ileri gelişmeleri sağlayacak tedbirleri ortaya koymuştur.

4. Kamu sektöründen ve özel sektörden toplanan önprojeler, bilimsel ölçülerle göre değerlendirilmiştir.

Şimdi bu 4 yöndeki paralel çalışmalar ahenkli bir hale getirilmekte, gerekli ayarlamalar yapılmaktadır. Plân, Haziran sonunda bitmiş olacaktır. Plâncılar bundan sonra, 5 yıllık kalkınma plânının çerçevesinde, 1963 yılı programını hazırlamaya koyulacaklar.

Önümüzdeki 5 yıl zarfında, Türk ekonomisinin gelişme hızı, bunun için gerekli yatırım miktarı ve dış yardım ihtiyacı ne olacaktır? Özel harcamalar ile kamu harcamaları hangi seviyeye ulaşmalıdır? Makromodel, bu soruların cevabını getirmektedir.

Hedefler ve faraziyeler

Artık herkesin bildiği gibi, yıllık kalkınma hızı, yüzde 7 olarak tesbit edilmiştir. Nüfusu hızla artan fakir Türkiye için, yılda yüzde 7 oranında milli gelir artışı asgari bir hedefdir. Plâncılar, ikinci beş yıllık devrede, yüzde 7 nin üstüne çıkmak kararındadır. Buna rağmen, Batılı dostların bir çoğu yüzde 7 hedefini çok bulmuşlardır! Bunun başlıca sebebi, fazla dış yardım vermeme endişesi olsa gerektir. Zira kalkınma hızı arttırıldığı ölçüde, dış yardım ihtiyacı çoğalacaktır. Batılı dostlar ise, çok fazla yardım yapmaktan kaçınılmaktadır. Bazı yerli iktisatçılarımız da, sanki memleketimizin kalkınmasına karşınmışlar gibi, yüzde 4 kalkınma hızı neyimize yetmez? İngiltere bile yüzde 4'e erişemiyor» diye feryat etmektedir! Aslında yüzde 7 ve yüzde 7 nin çok üstünde kalkınma hızını gerçekleştirmek mümkündür. Yeter ki bunun için gerekli iç ve dış tasarruf sağlansın, personel ihtiyacı karşılansın. Bu durumda iktisatçılarımıza düşen, «yüzde 4 yeter» demek yerine, yüzde 7 ye nasıl erişileceğini göstermektir.

Plânlama uzmanları, Batılı dostları, uzun tartışmalardan sonra, yüzde 7 kalkınma hızı hususunda ikna etmiş gibidir. Dış yardım müzakereleri bu ölçüye göre yürü-

tülecektir. Bununla beraber istenen miktarda ve uygun şartlarla yardım sağlansa bile, Hükümet içeride gereken gayreti göstermezse, yüzde 7 kalkınma hızı bir hayal olarak kalabilir. Ayrıca ön görülen yatırım miktarının, yüzde 7 milli gelir artışını gerçekleştirmesi lazımdır.

Plânlama uzmanları, 2.6 ölçü yatırımın milli gelirden 1 ölçü artış sağlayacağını hesaplamışlardır. Buna göre, yüzde 7 kalkınma hızına erişmek için, milli gelirin yüzde 18 ini yatırımlara ayırmak gerekecektir. Bu gayretin yüzde 15 i iç, yüzde 3 ü ise dış kaynaklardan karşılanacaktır. Halen iç tasarruf yüzde 12.4 civarındadır.

Ohakde iç tasarrufları yüzde 2.6 oranında arttırmak lazımdır.

Bu yatırım seviyesi, yüzde 7 kalkınma hızını gerçekleştirmeye yetecek midir? Bazı uzmanlar, bu konuda fazla iyimser olamamaktadır. Bunlara göre, 2.6 ölçü yatırım 1 ölçü milli gelir artışı sağlamak kolay değildir. Bu hesap geçmiş 10 yılın sonuçlarına dayanarak yapılmıştır. Halbuki geçen devrede, bol miktarda ekilmemiş toprak bulunduğu için çok az yatırımla büyük milli gelir artışları sağlanmıştır. Artık ekime elverişli boş toprak kalmamıştır. Milli geliri çoğaltmak ancak çok yatırım yapmakla mümkündür. Bu sebeple, Plânlama Teşkilatına 2.6 olarak bulduğu katsayı realist değildir.

Plânlama uzmanları, bu litraza şu cevabı vermektedir: Ziraatte belli bir istihlal artışının, eskisinden çok daha fazla yatırıma ihtiyaç göstereceği doğrudur. Fakat halen ekonomide geniş miktarda âtil kapasite vardır. Meselâ doküma sanayinde kapasitenin ancak yüzde 65 i kullanılmaktadır. Makina ve teçhizat sanayinde ise mevcut kapasitenin yüzde 65 — 70 i âtil yatmaktadır. Ayrıca sanayi alanında, organizasyon aksaklıkları yüzünden, verim düşüktür. Sanayi tam kapasiteyle çalıştırılarak ve verim arttırıcı tedbirler alınarak,

çok az yatırımla istihlal artışı sağlanabilir. Bu sebeple, meselâ 1962 yılında 2.3 ölçü yatırımın milli gelirden 1 ölçü artış gerçekleştirebilecektir. Zamanla bu katsayı yükselerek 1967 yılında 2.76 ya çıkacaktır. Fakat 5 yıllık devrede, ortalama olarak 2.6 ölçü yatırım, milli gelirden 1 ölçü artış sağlamaya yetecektir.

Bu görüşlerden hangisi gerçeğe daha uygundur? Şimdiden kestirilemez. Ama bu o kadar önemli değildir. Önemli olan, yüzde 7 kalkınma hızına erişmek için bugün tahmin edilenden daha fazla yatırıma ihtiyaç olursa, hükümetin gereken tedbirleri alabilmesidir.

Sendikalar dikkat!

Yüzde 7 kalkınma hızı, yatırım gayretimizi arttırmayı gerektirdiğinden, istihlâk pek fazla çoğalmıyacaktır. Şöyle ki, 1962 yılında milli gelirin yüzde 73.2 sini istihlâk ettiğimiz halde, 1967 de ancak yüzde 67.8 ini istihlâk edeceğiz. Bu sebeple, milli gelir yılda yüzde 7 artarken, özel istihlâk yüzde 5 artacaktır. Nüfus da yüzde 3 oranında çoğaldığına göre, adam başına yıllık istihlâk artışı yüzde 2 oranından ibaret kalmaktadır. Başka bir deyişle, önümüzdeki 5 yıllık devrede, ücretlerde pek fazla artış görülmemesi ihtimallî kuvvetlidir. Gerçi hızlı bir iktisadî kalkınmayı gerçekleştirmek için, istihlâk pek fazla artmaması lazımdır. Fakat, milli gelirin adaletsiz dağılışı yüzünden, memleketimizde geniş halk kütelleri sefalet içinde yaşamaktadır. Bu sebeple, milli gelirin dağılışındaki adaletsizlikleri azaltıcı tedbirler alarak, kütellerin sıkıntılarını hafifletmeye çalışmak şarttır. Özellikle sendikaların, bu noktada dikkatli davranarak, hükümeti, sosyal adaleti sağlayıcı tedbirleri gerçekleştirmeye zorlaması gerekmektedir. Aksi halde, kalkınmanın fiyatı, çalışan kütlenin sırtına yüklenebilir.

1962 - 67 devresinde; vergi gelirinde; 5 milyar bir vergi artışının sağlanması; yeni bir vergi Reformun; şimdiki kadar olduğu üzere; fakat şekilde yapılması mutlaka önlenmelidir.

Özel teşebbüsün son imtihanı!

Plân, özel teşebbüsün büyük bir gayret göstermesini öngörmektedir. Halen özel yatırımlar milli gelirin yüzde 7 si civarındadır. Bu oran 1967 de yüzde 8 e çıkacaktır. Yıllık ortalama artış, yüzde 11 civarındadır. Kamu yatırımlarındaki yıllık artış ise, yüzde 10.6 olacaktır. Bu durumda özel teşebbüsün, kamu sektörü ölçüsünde bir yatırım gayretini göstermesi gerekecektir.

Son 3 yılda, özel yatırımların yüzde 57 si meskene gitmiştir. Halbuki plân, mesken harcamalarının daha yavaş artmasını, özel tasarrufların eskisinden çok daha büyük ölçüde sanayi gibi verimli yatırımlara yönelmesini istemektedir. Nitekim özel sektörün, mesken yatırımlarında yüzde 7 yıllık artışa karşılık, çoğu sanayi alanında olan verimli yatırımlarında yüzde 17.3 artış öngörülmektedir. Bunu gerçekleştirmek için hükümet, mesken harcamalarını kısacak tedbirler alacak ve sermaye piyasasının gelişmesini sağlayacaktır. Bu durumda özel teşebbüsün, sanayi alanında gereken yatırım gayretini gösterebilecek midir? Bilinmez. Plâncılar da, bu hususta «limit ediyoruz» demekle yetinmektedir. Bu durumda özel teşebbüsün büyük bir imtihanla karşı karşıyadır. Üstüne düşen yatırım gayretini gösteremediği takdirde, ya plân hedefleri gerçekleştirilemeyecektir, ya da onun yerini kamu teşebbüsü alacaktır. Özel teşebbüsün bu son şansını, bu son şans iyi kullanılmazsa, özel teşebbüslük bütün taraflarıyla birlikte, yıkılacaktır.

Tablo: 1

HARCAMA HEDEFLERİ

(1961 fiyatları - milyar TL)

Yıllar	Milli Gelir	Özel istihlâk	Özel yatırım	Carli Kamu harcaması	Kamu yatırımı	İhracat	İthalat	Toplam Yatırım
1962	52.7 =	38.6 +	3.5 +	7.6 +	5.1 +	3.3 -	5.4	8.6
1963	56.4 =	40.8 +	3.8 +	8.3 +	5.7 +	3.5 -	5.7	9.5
1964	60.3 =	43.0 +	4.2 +	8.9 +	6.6 +	3.6 -	6.0	10.8
1965	64.5 =	45.3 +	4.7 +	9.4 +	7.1 +	3.7 -	5.7	11.8
1966	69.0 =	47.5 +	5.3 +	10.5 +	7.8 +	3.8 -	5.9	13.1
1967	73.9 =	50.1 +	5.9 +	11.4 +	8.4 +	4.1 -	6.0	14.3
Milli gelirin yüzdesi olarak								
1962	100	73.2	6.6	14.4	9.7	6.3	10.2	16.3
1963	100	72.3	6.7	14.7	10.1	6.2	10.1	16.8
1964	100	71.3	7.0	14.8	10.9	6.0	9.9	17.9
1965	100	70.2	7.3	14.6	11.0	5.7	8.8	18.3
1966	100	68.8	7.7	15.2	11.3	5.5	8.5	9.0
1967	100	67.8	8.0	15.4	11.4	5.5	8.1	19.3
Ortalama Yıllık Artış								
	107.0	105.4	111.0	108.5	110.6	104.4	102.2	110.7

Türk ekonomisi; dış yardımlarla ayakta durabilmektedir. 1963 te 398 ve 1965ed 417 milyon dolar dış yardıma ihtiyaç vardır. 1963 te ödeyeceğimiz dış borç taksidi ise; faiz ödemeleriyle birlikte 184 milyon doları bulmaktadır. 1963 borç taksidi 208 milyon dardır! Ekonomi; bu hasta durumdan kurtarılmalıdır.

1964	1965	1966	1967
599.0	580.0	605.0	640.0
349.0	358.0	371.0	404.0
250.0	222.0	234.0	236.0
45.0	38.0	35.0	19.0
49.0	51.0	53.0	55.0
24.2	19.2	15.8	15.8
270.2	228.2	231.8	215.8
107.2	188.4	105.5	80.3
377.4	416.6	337.3	296.1

B ununa beraber, yüzde 7 kalkınma harcı reformuna hızını gösterecektir. Fakir sınıfların vergi yükünü arttıracak

yarı lira artışa ihtiyaç vardır. Bu ölçüde

gibi katılları gelimlerle yakından ilgili

Planlama Tekniği, halen bu aşamada

1967 yılında 10 milyar dolar, yani 16 milyar lira

1967 yılında 10 milyar dolar, yani 16 milyar lira

KAMU GELİRLERİ

(1961 İhtiyarı - Milyar TL)

Yıl	Vergi	Diğer Devlet	Tasarifi	Devlet Teşebbüsleri	Mahallî idare	Karşılık paraları	Bulunması gereken gelir	Toplam Gelir
1962	7.75	0.93	0.45	0.55	4.34	2.02	—	13.04
1963	9.00	0.98	0.53	0.67	1.44	1.33	0.40	14.35
1964	10.10	1.03	0.57	0.96	1.54	1.65	0.05	15.90
1965	10.92	1.08	0.61	1.01	1.65	1.35	0.41	17.03
1966	11.80	1.13	0.66	1.08	1.76	1.39	0.98	18.80
1967	12.80	1.18	0.70	1.23	1.88	1.26	1.13	20.20
1962	14.72	1.76	0.85	1.04	2.55	3.83	—	24.75
1963	15.90	1.74	0.94	1.19	2.55	2.37	0.76	25.44
1964	16.77	1.71	0.94	1.59	2.55	2.73	0.08	26.37
1965	16.93	1.67	0.95	1.57	2.55	2.09	0.64	26.40
1966	17.11	1.64	0.95	1.57	2.55	2.01	1.42	27.25
1967	17.33	1.60	0.95	1.66	2.55	1.71	1.53	27.33
1962	100	100	100	100	100	100	—	100
1963	116	105	118	122	108	100	100	110
1964	130	111	128	175	115	87	13	122
1965	141	116	136	184	123	67	103	131
1966	152	122	147	196	131	68	245	144
1967	165	127	156	224	140	62	283	155

MİLLİ GELİRİN YÜZDESİ OLARAK

Endeks

Yıl	Vergi	Diğer Devlet	Tasarifi	Devlet Teşebbüsleri	Mahallî idare	Karşılık paraları	Bulunması gereken gelir	Toplam Gelir
1962	14.72	1.76	0.85	1.04	2.55	3.83	—	24.75
1963	15.90	1.74	0.94	1.19	2.55	2.37	0.76	25.44
1964	16.77	1.71	0.94	1.59	2.55	2.73	0.08	26.37
1965	16.93	1.67	0.95	1.57	2.55	2.09	0.64	26.40
1966	17.11	1.64	0.95	1.57	2.55	2.01	1.42	27.25
1967	17.33	1.60	0.95	1.66	2.55	1.71	1.53	27.33

Millî gelir, yolda oralamaya yüzde 7 oranında artacaktır. Fakat özel istihlak aynı oranda gogalmıyacaktır. Özel istihlakta artış, yüzde 5,4 ten ibarettir. Müfuz, yolda yüzde 3 oranında gogaldigına göre, adam başına istihlakta yıllık artış yüzde 2,4 olacaktır. Bu durumda; gelir dağılımındaki adaletsizlikleri azaltıcı tedbirler alınma dıkça; kalkınmanın yükünü emekçilerin sırtına yüklenmesi tehli- kestirir.

Millî gelir, yolda oralamaya yüzde 7 oranında artacaktır. Fakat özel istihlak aynı oranda gogalmıyacaktır. Özel istihlakta artış, yüzde 5,4 ten ibarettir. Müfuz, yolda yüzde 3 oranında gogaldigına göre, adam başına istihlakta yıllık artış yüzde 2,4 olacaktır. Bu durumda; gelir dağılımındaki adaletsizlikleri azaltıcı tedbirler alınma dıkça; kalkınmanın yükünü emekçilerin sırtına yüklenmesi tehli- kestirir.

Millî gelir, yolda oralamaya yüzde 7 oranında artacaktır. Fakat özel istihlak aynı oranda gogalmıyacaktır. Özel istihlakta artış, yüzde 5,4 ten ibarettir. Müfuz, yolda yüzde 3 oranında gogaldigına göre, adam başına istihlakta yıllık artış yüzde 2,4 olacaktır. Bu durumda; gelir dağılımındaki adaletsizlikleri azaltıcı tedbirler alınma dıkça; kalkınmanın yükünü emekçilerin sırtına yüklenmesi tehli- kestirir.

Dis çık

Devlet Planlama Tekniğinin gelir

Asgari sorular

Formlar konusunda, parlamentonun gogulunu-

Formlar konusunda, parlamentonun gogulunu-

SİGORTACILIK DOLABI

Sigorta dolabının nasıl döndüğünü, hasar tazminatı ve prodük-tör komisyonu ödemelerinde ne gibi hileli yollara başvurulduğunu açıklama-dan önce eski yıllarda kulağımıza ge-len küçük bir olayın hikâyesini anlat-makla söze başlayalım.

Yıl 1942. Bir Bakanlık Müfettişi Bursa Kozca T. S. Kooperatifleri Birli-ğini teftiş ediyor. Müessesenin Umum Müdürü çok açık göz ve piskin bir iş adamı. Müfettiş sağdan soldan bu a-dam hakkında kötü fiştiler duyuyor. Fakat kayıtlarda kuyutla bir şey yok. Bir gün Bursa Ziraat Bankası Müdürü kendisine bir konu hakkında bilgi ve-riyor. Bu Umum Müdür Birliğin depo-larındaki kozaların yangına karşı si-gortasını Doğan Sigorta Şirketine ver-mek üzere. Bu işten Umum Müdürü 20.000,— lira komisyon kalacakmış. Halbuki Ziraat Bankası bu Birliğin fi-nanse ettiği için aralarındaki kredi an-laşımına göre Bankanın ortağı bulun-duğu Anadolu Sigorta Şirketince Si-gortalıdır.

Kozalar için yıllık prim tutarı 100-150 bin lira arasında. Kâr tatlı. Umum Müdür açık göz. Yapılan teklifler çok sempatik. Müfettiş ağız aramak için U-mum Müdürü bu konuyu açıyor. Kurnaz adam kaçamaklı kelmelerle sudan cevaplar verip geçiştiriyor. İşte o gün-lerde Bursaya devrin Ticaret Bakanı geliyor. Bu Bakan Başbakanın yakın dostu. Doğan Sigorta Şirketinin İdare Meclisi Reisi de Başbakanın ağabeyisi. Aradaki meydanlar durumu Başba-kanın kardeşine duyurup vekile söyle-mesini sağlanmışlar. Bir akşam Beledi-yenin verdiği yemekte Müfettiş de da-vedli. Vekil kendisine nedense fazlaca iltifat ediyor ve bir ara yanına çağır-ıyor. «Nedir şu sigorta işi» diyerek dostça koluna giriyor. Müfettiş bu ko-nuda ağzına kadar dolu. Bütün dala-verevi, çevrilmek istenen dolabı vekile anlatıyor. Ama sayın Bakanın din-lediği bile yok. Doktorlukta vekil ol-muş. Fuar açmış. Belediye Reisi'ni yapmış. Ağzından dolma iktisatçı. Eko-nomik konuları politiklik viziteleri gi-bi ucundan tutuyor. Ama müfettişin açıklamalarından sonra biraz miğdesi bu-lanıyor ve Umum Müdürü de yanlarına çağırıyor. Aynı işi ona da açıyor. Her-riş bezirgan Eşile büküle, boynunu kırıp gözlerini süzerek kendi görüşünü iletir sürüyor. «Efendim Doğan Sigorta Şirketi % 30 tenzilat teklif ediyor. Pro-düktör kendi özel priminden vaz ge-çecek. Sigortanın bu şirkete yaptırıl-ması Birliğimiz için çok faydalı....»

Müfettiş lâfa karışıyor. «Bu şart-ları Anadolu Sigorta Şirketine bildire-lim, o da aynı nisbette indirim yapabi-lir. Hem bu şirket yarı resmî. Dediko-du da olmaz.» diyerek çevrilmek iste-nen dalavereyi anlatıyor. Sayın Vekil bu nususlarda anlayışlı. Hemen dalga-yı çıkarıyor. Arada birader beyin hatırı da var. Kestirme bir yol bulduğunu sanarak «Sigortanın yarısını Doğan'a, yarısını Anadolu'ya yaptırın» diye kesip atıyor. Müfettiş davayı kaybede-ceğini anlayınca baklayı ağzından çı-karıyor. Söylentileri açıklıyor. Piskin Umum Müdürün yüzü bile kızarmıyor. Vekil emrinde ısrar ediyor. Bu sefer kaşlarını çatarak «dediğim gibi yapı-lsın, kraldan ziyade kralcı olmayın» di-yerek oradan uzaklaşıyor.

Hikâyenin ötesi önemli değil. U-mum Müdür sayın Bakanın emirlerle rahat rahat komisyonunu almış ve 100 bin liralık sigorta primi Doğan Şirke-tine devredilmiştir. Müfettişin tepesi atılmış ve tahkikata başlamıştır. Fakat arkasından palas pandiras Zonguldak Ticaret Odasının teftişine gönderildi-ğinden başladığı soruşturma yarı kal-mıştır. Bu olay bir müfettişin sadece bir konu dolayısıyla başına gelen. Son 20 yıllık Demokrasi tarihimiz bunun gibi bir çok hikâyelerle doludur. Ko-numuzdan ayrılmamak için koyunları-mıza dönelim.

Sigortacılık dolabı Özel Teşebbü-sün çok karışık işleyen örgütlerinden biridir. 1960 yılı istatistiklerine göre yurdumuzda çalışan 40 Sigorta Şirketi-nin 22 si yerli ve 18 yabancıdır. Bur-lardan bilançolarını kârla kapayan 32

Halim Köylü

Şirketin kârları yekünü 16 milyon lira. Zarar gösteren 8 Şirketin zararları ye-künü ise 1 milyon 250 bin liradır.

Kâr eden Şirketlerin ekserisi resmî sektör müesseselerinin sigorta işlerini yapan Anadolu, Güven, Ankara ve Şeker Sigorta Şirketleri olup bunların kuruluş sermayelerine kamu İktisadi Teşebbüsleri de iştirak ettiklerinden kendi işlerini bu Şirketlere yaptırıyorlar. Zarar gösteren Özel Teşebbüs Şirket-lerinin durumu ise üzerinde önemle durmaya değer. Çünkü 1955 yılından bu yana her branşta prim tahsilâtı % 50-100 arasında arttığı halde yangın ve nakliyat branşlarında hasar ödemeleri hemen hemen sabit kalmış ve do-layısıyla Şirketin kasalarında kalan primler gittikçe yükselmiştir. Buna karşılık bazı şirketlerin 1.000.000,— liralık sermayelerine mukabil 50-100 bin liralık kâr göstermeleri ve bîhassa ya-bancı şirketlerin yıldan yıla kârlarını azaltmış olmaları dikkate şayan bulun-muştur.

Daha açık bir fikir verebilmek için yangın, nakliyat ve kaza kollarında ça-lışan bu 40 şirketin 1955 ve 1960 yıllarında yurt içinde tahsil ettikleri prim-lerle yangın ve nakliyat hasarları kar-şılığında ödedikleri paraları aşağıda gösterilmiştir:

Branş	1955 Yılı		1960 Yılı	
	Prim	Hasar	Prim	Hasar
Yangın	42.075.000	22.311.000,—	63.758.000,—	21.227.000,—
Nakliyat	23.658.000	16.034.000,—	41.993.000,—	16.795.000,—
Kaza	17.536.000	6.566.000,—	39.378.000,—	20.633.000,—
1960 YILI YEKÜNÜ ...			150.129.000,—	58.655.000,—

Bu cetvelin incelenmesiyle anlaşı-lacağı gibi yangın dalında prim tahsil-âtı % 50 oranında artmış, buna karşı hasar ödemeleri azalmıştır. Nakliyat dalında prim tahsilâtı % 100 artmış, hasar ödemeleri değişmemiştir. Kaza dalında ise prim tahsilâtı % 100 e yakın arttığı halde hasar ödemeleri % 300 oranında çoğalmıştır.

Bu gelişme Milli Sigortacılığımız bakımından sevindirici bir sonuç ise de bu Şirketlerin bilançolarına akse-den kârlar faaliyetlerinin gerçek sonucunu göstermediği veya şişirilmiş mas-raflar ve prodükör komisyonlarıyla bir çok kârların bazı mutlu kişilere dağı-tıldığı kanısındayız. Çünkü 1960 yıl-ında sağlam rakamlar bulamadığımız için cetvele alamadığımız Hayat branş-na ait sonuçlar hariç olmak üzere sade-ce yangın, nakliyat ve kaza dallarından tahsil edilen sigorta primlerinden öde-nen hasarlar düşüldükten sonra 91.000.000,— liralık gelir sağlandığı halde yıl sonunda bu 40 şirketin safi kârları yekünü 15.837.000,— liradan ibarettir. Zarar eden sekiz Şirketin 1.248.000,— liralık zararları toplamı bundan düşülecek olursa kırk şirketin safi kârları yekünü 14.500.000,— liraya inmektedir ki 91.000.000,— liralık gelir sağlayan bu şirketlerin resmî bilanço-larında bu kadar az kâr gösterilmesi inandırıcı bir netice olamaz.

Şu halde aradaki fark şişirilmiş bir takım masraflarla, hileli şekillerde ö-denmiş prodükör komisyonlarına ye-dirilmektedir. Yukarıda misâlini ver-diğimiz komisyon hikâyesi diğer bir çok sigorta işlemlerinde binlerce de-ğişik şekillerle sürüp gitmekte olup bî-hassa düşük iktidarın büyüklüklerine mensup bazı kimselerin son 5-10 yıl içinde milyonlarca liralık komisyonlar aldıkları herkesce bilinen bir gerçektir.

Hasar tazminatının ödenmesine ge-lince, bu konuda da önlenmesine im-kân olmayan bir çok hileli yollar var-dır. Gazetelerde her gün okuruz. Sul-tanhanam'da, Mahmutpaşa'da bir sürü küçük yangınlar çıkar ne hikmetse başka hiç bir tarafa sızmadan hemen o gece söndürülür. Ankara'da Keres-teçiler Çarşısındaki sürekli yangınlar da yürekler acısındır. Daha yanıcı mad-deler satan benzinci dükkânlarında yangın olmaz da küçücük dükkânlar neden yanıp söner. Çünkü bu işler çok

kere bir Sigorta oyunudur da ondan. Sigortalı mağazanın sahibi dükkânına 3-5 bin liralık mal koyar. Bir Sigorta Eksperte anlaşılarak beyannamesinde 150 — 200 bin liralık mal gösterir ve bunun üzerinden primini öder. Sonra gece yarısı bir yangın olur. Erte-si sabah bir yığın moloz, yıkıntı ve yanık eşya kalıntıları arasında yanan malların gerçek miktarının tesbitine imkân kalmamıştır. İşir bu safhası da hileli yangını tertipçiyen açık göz ticarethane sahibi ile Sigorta ekspertinin Özel pazarlığı başlar. Bunların ikisi de karşılıklı cambazdır. Bu hasardan ekspere sağlanacak kâr payının oran-na göre yanan malın miktarı azalır ve ya çoğalır. Deniz motorlarıyla yapılan ticari eşya taşımalarında aynı hileli usuller çok daha yaygın bir şekilde uygulanır. Tam avarya ve kısmi avar-ya tesbitlerinde Sigorta Şirketi Eks-perinin takdir hakkı çok önemlidir. Bu Ekspertler hileli yollara sapan özel ser-maye Şirketlerinin göz bebekleridir. Çünkü bunlar derece derece yukarda-kileri de kollarlar. Bu yüzden ki gerçek bir talihsizlik sonucu büyük hasarlara uğrayan namuslu kişiler al-maları lazım gelen tazminatı bu Şirket-lerden alamazlar. Hele resmî sektöre ait mallar üzerindeki hasarlar rüşvet verilememesinden dolayı % 50 den da-ha aşağı oranda ödenmekte ve çok ke-re mahkemelik olmaktadır.

Deniz nakliyatında tekne ve mal sigortası ve bunlara uygulanan prim

nisbetleri bambaşka ve çapraşık bir sis-temdir. Bunun hileli yollarını bilen usta kişiler yurdumuzda sadece bir kaç musevi vatandaşla bir İtalyan'dan ibarettir. Bunlar Sigorta mukavelelerine öyle maddeler korlar ve hasar ödenme-sinde öyle ihtilâflar çıkarırlar ki za-rara uğrayan mal sahibi alacağı tazmi-nattan bir kısmını bu kurnaz kişilere kaptırmadan hasar karşılığını alamaz. Tabii büyüğe gemi hasarlarında mal sahipleri arasına ünlü iş adamlarının veya politika kodamanlarının da is-mi karışmışsa daha büyük dolaplar dö-ner. İşlerin iç yüzünü bir türlü kavrayamayan Basınımız bu konuların bir kaç gün dedikodusunu yaptıktan son-ra unutulur gider. 7-8 yıl öncelerde Ege Denizinde hasara uğrayan bir ge-minin hikâyesi ve bu hikâyeye adı karışan İzmir'li politikacının mahkeme safhaları Basınımızda bir kaç gün ya-yın konusu yapıldı unutulmuştur. 15 yıl önce İstanbul'da yanan bir Ecza Deposunun içindeki genç bir gece bek-çisiyle birlikte kül olup gitmesi de o günlerde İstanbul Basınına hayli oyala-mış ve depo sahibi hakkında amme davası açılarak bu konuda türlü söy-lentiler duyulmuştu. Fakat sigortacılık öyle bir dolaptır ki Özel Teşebbü-sün en kurnaz bezirganları yüz yıllar boyunca bu konuyu inceleyerek her

memleketin bünyesine göre hile me-totları bulmuşlar ve Devlet Muraka-besiyle asla meydana çıkamayacak sis-temler kurmuşlardır.

Esasen Sigorta sanayinde Devletin Murakabesi o kadar semboliktir ki her yıl Ticaret Bakanlığı Müfettişleri bu şirketlere bir kaç gün için uğrayarak Şirketlerin yatırıma mecbur olduk-ları yangın kolunda 75.000, nakliyat kolunda 50 bin ve kaza kolunda 100 bin liralık sabit teminat akçalarını bloke edip etmediklerine ve prim tahsilâtı üzerinden ayrılacak % 5 teminat kar-şılığını ayırıp ayırmadıklarının kontrol ederler. Şirketin iç işlerinde ne gibi hileler döndüğünü, hasar ödemelerinde ne gibi gizli anlaşmalar yapıldığını ka-yıtlardan anlamaya imkân olmadığı için haksızlığa uğrayanların şikâyetie-ri dışında bu dalaverelerin iç yüzünü kavramaya hem bilgileri ve hem de va-kitleri yetersizdir. Şirketler üzerinde ge-nel bir kontrol yapacak görevli olan Milli Reasürans T. A. Şirketi de diğer şirketlerden gelen üç aylık prim tah-silat cetvellerinin yekün kontrolundan daha ileri gidemez.

Milli Reasürans T. A. Şirketi yıl-larca önce düşük Cumhurbaşkanının oğlu tarafından kurulduğu yıllarda ba-zı hastalıklarla malûl olarak meydana çıktığından bu Şirketin yüksek kade-medeki idarecileri dahi politik zorun-luklarla diğer şirketlerin idarecileriyle iyi geçinmeye ve onların kusuru dav-ranışlarına göz yummaya mecburdur-lar. Esasen bu şirketin kendi bünyesi içinde başını ağrıtasak o kadar politik işleri vardır ki «örneğin, sahip olduğu binaların düşük kiralarla politika ko-damanlarına kiralanması, taşınmaz mal-lar karşılığında hatırı kimselere büyük paralar ikraz edilmesi gibi...» bu dert-lerden kendini kurtarıp 40 Şirketin muamelelerini kontrola vakit bulama-maktadır.

Nitekim yıllardan beri tasfiye muamelesi uzayıp giden Sanayi Sigor-ta Şirketi 1960 yılında 695 bin liralık zarar göstermiş olup 2 milyon lira

sermaye ile kurulan ve milyonlarca li-ralık prim toplayan bir Sigorta Şirke-tinin her yıl 500-600 bin lira zarar etmesi de anlaşılamayacak bir olaydır.

Bu Şirketin ödemiş olduğu hasarlar ince bir elekten geçirilmiş midir? Ne gibi büyük rizikolar bu şirketi tasfi-ye haline sokmuştu? Bazı muvazaalı ve hileli ödemelerin bu neticede etkisi var mıdır? Bütün bu hususlar uzun uzun incelenmesi lazım gelen konular-dır.

Aksi halde arka arkaya tasfiyeye gidecek bir kaç Sigorta Şirketi yurttaş-larımızda yeni yeni uyanmaya başla-yan Sigorta inancını yıkarak bu sana-yiin körleşmesine sebep olacaktır. Kı-saca değindiğimiz bu örnekler bizleri, sigortacılık faaliyetinin hileye çok el-verişli ve halk yığınlarının kolayca sö-mürülmesine imkân sağlayan bir konu olduğu ve geri toplumlarda bu faaliye-tin Devletleştirilmesinden başka çıkar yol bulunmadığı inancına götürmekte-dir.

Hayat branşı dışında yılda 150 milyon lirayı aşan safi prim gelirini bir kaç yüz açık gözün elinden kurtarmak için İşçi Sigortalarında olduğu gibi Devlet eliyle işleyen bir Genel Sigorta Kurumuna ihtiyaç bulunduğu kanısın-dayız.

Demokrasi ve Demokrasi...

27 Mayıs'tan sonra, memleketimiz de, sık sık bir inanç buhranının mevcudiyetinden bahsediliyor.

Kalkınma hamlemizin, ancak radikal tedbirlerle gerçekleştirilebileceğine inanmaların sayısı günden güne artmaktadır. Hükümet çevreleri bile, «... çok partili rejimi zedelemeye ve tehlikeye düşürmeğe matuf» filleri yasaklayan kanunlar çıkararak, inanç buhranının mevcudiyetini resmen kabul ettiklerini ortaya koydular. Oysa, bize öyle geliyor ki, bugün Türkiye'de inanç buhranından önce halledilmesi gereken bir mesele vardır. O da, demokratik rejimi gaye mi, yoksa murayyen meseleleri çözmede başvuracağımız bir vasıta mı saydığımızın tesbitidir. Zira, inanç buhranı, herşeyden önce demokrasi mahiyeti ile ilgili tereddütlerden doğmuştur. Ekonomik meselelerimiz çözüm yoluna girmediği, siyasal rejimimizin temel müesseselerinin gereken itibara sahip olmalarını sağlamak hâtalıdır.

Batıdaki durum

Demokrasi, sadece bir siyasal teşkilatlanma şekli değil, aynı zamanda bir hayat felsefesi ve yaşama tarzıdır. Bu bakımdan, demokratik rejimi bir vasıta olarak görmek doğru değildir. Bununla beraber, müşahhas bir yaşama tarzı olarak ortaya çıkmadıkça ve felsefi planda yapılmış bir tercihtir, bu tercihin zorunlu kaldığı şekli düzen olarak kaldıkça, demokrasiyi gaye saymak da mümkün değildir. Bu yüzden, bir vuzuha varabilmek için, demokrasiyi bütün olarak ele almak ve muhtelif cephelemleri ile değerlendirmek lâzımdır.

Demokrasi, insanlık tarihi kadar eski bir rejim olduğu hususunda yaygın bir kanaat vardır. Oysa, bugünkü anlamıyla bir demokratik rejim, modern, bir asrı bile geçmemektedir. Batılı Demokrasi, «demokrasi» adını ikinci yarısında cereyan eden sosyal inkılabın ortaya çıkardığı toplumsal ve ekonomik bir alt yapı üzerinde gelişmiştir. Bu alt yapı, ileri kapitalist bir ekonomik düzen ile şehirleşmiş bir toplum organizasyonundan meydana gelmekte idi. Böyle bir toplumsal temel, bugün hâlâ sadece batı ülkelerinde mevcuttur. Alman sosyologu Max Weber'in «batılı hürriyet, son derece müsait bir zamanda ve belki de bir daha tekrarlanmayacak şartlar altında doğdu» diye ifade ettiği görüş, hâdiseler tarafından çürütülmüştür.

Klasik demokrasi fikri temelleri, geniş ölçüde, onsekizinci asır filozofları tarafından atılmıştır. Batı siyasal felsefesinin iki temel prensibi olan halk hâkimiyeti fikri ve kuvvetler ayrımı teorisi, bu devrenin mahsulüdür. Bununla beraber, batılı demokrasi, bir sosyolojik realite olarak işleyiş tarzı, onsekizinci asır filozoflarının çizdikleri teorik şemadan tamamen farklı bir şekilde cereyan etmiştir. Halk hâkimiyetini sürdüren düşünürler, kurdukları sistemin temel unsuru olarak, toplumun menfaatini temsil eden «evet» ve «hayır» tasavvur etmişlerdir. Bu tasavvur, gerçekten böyle bir evet ve hayır tasavvuruna değil, mevcut olan, hissi ve görünür maddî problemleri altında ezilen ve bu yüzden egoist davranmaya mecbur bir varlıktır. Bu yüzden, demokrasi işleyiş tarzını, amme menfaatini kollayan «evet» ve «hayır» tutumu değil, sınıf menfaatlerini organize eden siyasal partilerin mücadelesi tayin etti. Sosyal gelişmeler, siyasal partileri demokratik nizamın vazgeçilmez unsurları haline getirdiler.

Demokratik rejim, bugünkü şekliyle ortaya çıktığı zaman, sanayi inkılabı tamamlanmış ve Batılı ülkeler yüksek bir istihlal seviyesine ulaşmıştı. Artık Batı için asıl mesele, millî geliri artırmaktan ziyade, daha adil bir şekilde paylaşmaktır. Çeşitli toplum kategorilerini temsil eden siyasal partiler ve baskı grupları, bu paylaşmanın mümkün olduğu kadar adil olması konusunda büyük rol oynadılar. Netice itibarıyla pluralist demokrasi, bir denge rejimi olarak ortaya çıktılar. Nitekim, Batılı demokrasi tahlil eden bazı siyasal ilimciler, bu rejimlerin, parlamento, idare, siyasal partiler, sendikalar, baskı grupları gibi çeşitli

Taner Timur

unsurlar arasındaki dengeye dayandığını ileri sürmüşlerdir.

Bugün Batıda, siyasal felsefesiyle, toplumsal ve ekonomik düzeniyle, sağladığı hayat seviyesiyle ve hürriyetlerle, belli bir demokrasi tipi mevcuttur. Bu bakımdan, Batıda demokrasi gaye midir, yoksa vasıta mıdır şeklinde sorulacak bir soru son derece yersizdir. Batılı demokrasi bir bütündür. Bir hayat felsefesidir, bir siyasal teşkilatlanma şeklidir; bir yaşama tarzıdır; bir aksiyon metodudur; kısaca herşeydir.

Az gelişmiş Dünyada durum

İkinci Dünya Harbinden sonra, iktisatçı az gelişmiş memleketlerin çoğu Batılı demokrasi şeklini müesseselerini aldılar. Fakat, yine İkinci Dünya Harbi sonrası, sanayileşmiş memleketlerle geri kalmış ülkeler arasındaki mesafenin gittikçe büyümekte olduğunu anlaşıldığı bir devre oldu. Birçok iktisatçı, Marx'ın, millî planda gerçekleştirilmeyen fakirleşme teorisinin, milletlerarası planda tahakk

kuk etmekte olduğunu ileri sürdüler. Gerçekten, İkinci Dünya Harbindenberi, zengin memleketler daha çok zengin, fakir memleketler de daha çok fakir olma yolundadırlar. Bu durumda, az gelişmiş memleketlerin temel meselesi, iktisadi kalkınma şeklinde ortaya çıkmıştır.

Kanaatimizce, bütün az gelişmiş memleketlerde olduğu gibi, Türkiye'de de, demokrasi gaye mi yoksa vasıta mı olduğu meselesi buradan doğmaktadır. Zamanımızda, kalkınamayan milletlerin yaşama şansını kaybedecekleri anlaşılınca, «deneme ve hâta» metodu olan demokrasiye şüphe ile bakanların sayısı artmıştır. Bugün bütün az gelişmiş memleketlerde, iktisadi kalkınma, uyankı ve sabırsız bir azınlığın imanla benimsedikleri ana dâva olmuştur. Bu yüzden, Batılı demokrasi temel unsuru olan çok parti sistemi de, az gelişmiş memleketlerde millî geliri artırmayı gerçekleştirebilmesi açısından değerlendirilmelidir. Zira bu memleketler de millî gelirin, adillikne paylaşılması kadar, millî gelirin artırılması önemlidir.

Çok parti rejimi, İkinci Dünya Harbinin takibeden devrede, az gelişmiş memleketlerin kalkınmalarını sağlama bakımından ba-

şarılı bir imtihan vermemiştir. Batılı demokrasi toplumsal ve ekonomik alt yapısından mahrum olan bu memleketlerde, demokratik müesseseler daha çok muhafazakar sonuçlar doğurmaktadır. Siyasal ümlerin çok yeni bir sahasını teşkil eden bu konuda henüz şümulü araştırmalar mevcut değildir. Bununla beraber, yapılan birçok incelemeler, temsili demokrasi müesseselerinin bu memleketlerde gerici unsurlara nasıl prim verdiğini açıkça göstermektedir.

Türkiyede durum

Türkiye'de de durum kısaca bundan ibarettir. Çok partili hayatın on yıllık iraf devresi ihtilâlle kapanmıştır. 27 Mayıs'tan itibaren iki sene içinde ise, «en büyük kazancımız iktisadi kalkınmanın önemi kavramakta aldığımız mesafe olmuştur.

Kanaatimizce, Türkiye'de demokrasi gaye mi, yoksa vasıta mı olduğu sorusuna verilecek cevap, memleketimizin diğer az gelişmiş memleketlerden farklı mütalâa edilip edilmemesine bağlıdır. Eğer bugün Türkiye'de demokrasi sadece şekli müesseseler olarak değil, fakat, müşahhas bir yaşama tarzı olarak mevcutsa, demokrasi vasıta olduğu iddia edilemez. Aksine, demokrasi ancak şeklen mevcutsa ve her geçen gün kalkınma savaşımızda aleyhimize işliyorsa, o zaman da bu rejimi gaye saymak mümkün değildir. Bize öyle geliyor ki, bütün güçlerimiz, meselelerimizi, az gelişmiş memleketler terimleriyle ele almakta gösterdiğimiz tereddülden doğmaktadır. Nedense, gerçekleri bir türlü olduğu gibi kabul edemiyoruz.

Her şey af için...

Çözüm bekleyen ve «Var olmak veya olmamak» ile sıkı sıkıya bağlı olan bütün memleket meseleleri bir kenara atılmış ve altı aydan beri yalnız af meselesi, dâvalarımızın mihrakı haline gelmiştir.

Evvvelce de Türkiye'de af müessesesi sık sık işletilmiştir.

Padişahların doğum ve tahta çıkış yıl dönümlerinde, eski tâbirleriyle velâdet ve cülûsu humayun şerefine af iradeleri çıkarmak şaşmaz âdetlerimizden idi. Bir imparatorluk batarken padişahların bu tutumunda bir merhamet duygusu bulmak güçtür. Çünkü merhamete muhtaç olan suçlular değil, memleketin kendisi idi. Bu suçlular af edilir fakat namuslu ve idealist gençler yine sürgünde inletilirdi. Bu asflar zamanın anlayışına uygun siyasal maksatlar güderdi: Allahın yer yüzündeki gölgesi sayılan padişahın, tab'asına karşı, merhametli görünmesi ve merhametli tanıtılması lâzımdır. Merhametle hiç ilgisi olmayan bu siyasal sehtekârlık, memleket endişesinin üstünde tutuldu.

Bir toplumda âdetler ve zihniyetler uzun zaman yaşarlar...

Sözüm ona gönül ferahlatıcı demokrasi devrinde de aynı âdetin ve zihniyetin yaşandığını gördük. Gerçi artık padişahlar yoktu, fakat parti ve onun iktidarı vardı. Memlekette hâta hilâfeti dahi vaad ve teklif edebilecek kadar kuvvetli bir parti iktidarı vardı. Her seçime girişinde, cülûsu humayunda olduğu gibi, caniler, hırsızlar ve orman kaatilleri için asflar çıkarılıyordu, amma suçsuz gençler ise bu parti istibadına baş kaldırdıkları için hapisanelerde merhametsizce süründürülüyorlardı. Bunlar af edilmezlerdi. Çünkü iktidar

partisine dalkavukluk etmemek gibi suçların en büyüğünü işlemişlerdi.

Son zamanlarda da bu eski âdetler hortlamak çabasında: İlahî bir duygu olan af şimdi de pervasızca istismar edilmektedir. Memleket binbir hayatı mesele ve türlü ızdıraplar içinde kıvrılırken yalnız af mevzuu her şeyimize hâkim olmaktadır. Siyasal af ve dosyaları uyumakta olan sulistimallerin affı, bugün, en önemli millî konular haline getirilmiştir.

İnönünün evvelce başka bir vesile ile kullandığı bir tabirle siyasal suç anlayışında, «Tehiş hâtası» vardır. Meselâ Laval ve Musoliniyi ele alalım: Bunlar sonunda memleketlerine kötülük ettiler. Fakat iktidarda iken memleketlerine iyilik yapmakta olduklarına inanıyorlardı. Hedefleri kendilerini ve usaklarını zengin etmek değildi. Fakat bizde yıkılan devrin suçluları, bir zulüm ve eşkiyalık çetesinden başka bir şey değildiler. Hedefleri kendilerini ve usaklarını, memleketin içinde çırpındığı yoksulluklara ehemmiyet vermeden, her vesile ve imkândan faydalanarak zengin olmaktı.

Kendi tabirleriyle her mahallede bir milyon yaratmak hevesindeydiler. Başları, msaş almadığı yalanını yayarak örtülü ödenekteki milyonları yağma ediyordu. Halkı ilâcsız ve gıdasız bırakıyorlar, böylece milleti içtimaî sefaletle mahkûm ediyorlardı. Bu türdilerin bir çoğu bizlerle alay ederek, hâlâl aramış dolaşmaktadırlar. Bu gibi insanların topluluğuna siyasal bir teşekkül gözü ile bakılamaz. Bir

soygun çetesi siyasal bir teşekkül değildir. 27 Mayıs ihtilâli siyasal bir teşekküle karşı değil, «Zülme» karşı, «Hukuk dışı gayrimeşru bir tutuma karşı» yapılmıştır. Bu zülmün, bu hukuk dışı tutumun suçlularına — allâmeler ne derlerse desinler — siyasal suçlu denemez. Aksi takdirde 157 sayılı kanunun birinci maddesindeki «zülme karşı» hükmü ile Anayasanın başlangıç kısmındaki «hukuk dışı ve meşruluğunu kaybetmiş» hükümleri mânasız kahr ve ihtilâl inkâr edilmiş olur.

Bu af yaygaralarında da, seneler boyunca olduğu gibi, merhamet izine rastlamak mümkün değildir. O endişesi bu tutumun kamçılıyıcısıdır, o kadarki o yağmasında geri kalma — mak tehâlükü kimsenin gözünden kaçmamıştır.

Bu zulüm, istibdat ve sulistimallerin mağdurları bu topraklarda sayısızdır. Sefaletten ölenler, kurşun yağmuruna tutulan gençler, genç kızlar, bunlardan yaralanan ve ölenler vardır. Bu gençlerin ana ve babaları endişe ve korku ile kıvrılmışlardır.

Bu zulüm devrinin suçluları nedamet de etmemişlerdir.

Allah dahi kendisine karşı suç işlemiş olanları, ancak nedamet ettikleri takdirde affediyor. Kula karşı işlemiş suçları ise affetmiyor: Allah «Karşıma kul hakkı ile çıkmayın» diye buyuruyor. Hazretî Peygamber de «Mazlumun hakkını zalimden almasın ben de zalim olurum» demiştir.

Samimi ve gayri samimi af havvarileri bilinir ki kul hakkını — bütün hukuk mugalâalarına rağmen — zulüm görmüş olanların herbiri ferdin suçluları affetmedikçe hiç bir kimse hiç bir makam affedemez. Buna meclislerin dahi hakkı yoktur.

Hükümetlerin kötü tutumu hükümetleri devirir.

Meclislerin kötü tutumu ise rejimleri devirir.

Yusuf Adil Egeli

(Emekli Korgeneral)

Wall Street'teki son buhran

26 Mayıs'ta biten hafta içinde 1545 adet esham ve tahvilât borsadaki kıymetlerinden 30 milyar kaybettiler. Kaybedilen meblâğ Avusturya, İsveç ve İrlanda'nın millî gelirleri toplamından fazla idi. Ama buhran buraya kadar son bulmamış, bilâkis 28 Mayıs Pazartesi günü en yüksek noktaya ulaşarak 10 milyona yakın hisse el değiştirmiş ve Wall Street sakinleri gayri ihtiyarî Amerikan ekonomik sistemini temellerinden sarsan 28 Ekim 1929'un «Kara Salı» sını hatırlamışlardır. Bu güne gelmeden önce 21 Mayıs'tan itibaren Wall Street'te esham ve tahvilât kıymetlerinin seyrine bir göz atalım:

21 Mayıs Pazartesi: Ayın en az işlem yapılan günü Wall Street fiatlarını ölçmede kullanılan en güvenilir bir ölçü, Dow — Jones endeksleri 2.11 puan düşüyor.

22 Mayıs Salı: Muamele hacmi genişliyor, ama fiatlar düşmekte berdevam. Sadece altın madeni hisseleri yükseliyor. Bunda muhtemel bir dolar devalüasyonu hissedilmesinin payı var.

23 Mayıs Çarşamba: 5.450.000 hisse el değiştiriyor. Dow Jones endeksi 9.82

Buhranı mı geliyordu? Amerikan ekonomisi bu nerden geldiği pek belli olmayan bir rüzgâra hemen altüst olacak kadar zayıf mıydı? Federal Hükûmet, durumu düzeltmeyecek miydi? Acaba yeni vergi indirimleri ile piyasa yeniden canlandırılmaz mıydı?

Ancak 29 Mayıs 1962 günü Wall Street'te yapılan alış veriş bütün endişelere son verdi. Yeni düşülgere karşı korunmak üzere borsaya gelen satıcılar, satın alma hevesli ve istenilen fiatı aşağı yukarı veren bir alıcılar kitlesi ile karşılaştılar. Feci olaylar ve düşüşler görmek isteyen gözler Amerikan ekonomi tarihinin en büyük «iyileşmesine» şahit oldular. Öğleye kadar hiç de lümit verici olmayan manzara öğleden sonra düzeldi ve Dow — Jones endeksleri 10 günden beri ilk defa yükseldi hem de 28 puan birden.

Amerikan menkûl kıymet borsaları, Amerikan ekonomisinin içinde bulunduğu durumu belirten göstergelerin başında gelmektedir. Ticaret Bakanlığı, bu değişikliklerin kısa zamanda ekonomide paralel iniş ve çıkışlara sebebiyet verdiğini bildirmektedir.

mesini kaydettiği son 60 yılda fiatlar yılda ortalama % 2 1/3 artış yolundadır. Bir çok ekonomist meş'ut ve gelişen bir ekonominin fiatının «normal» veya kontrollü denilen, % 2 — 3 oranındaki bir enflasyona bağlı olduğuna inanmışlardır. Ekonomik gelişme iş ve malzeme fiatlarının yükselişine bağlıdır. Ekonomistler fiatların yükselmesine rağmen Amerikalı müstehlikin parasiyle daha iyi mallar satın aldığı ve yükselen ücretlerin munzam bir harcama gücü verdiğini önemle belirtirler. Bunlara göre «normal» bir enflasyona gidilmezse, durgunluktan kurtulmuş yoktur.»

Amerika son dört yılda nispeten fiat istikrarına kavuşmuştur, fakat ekonomik gelişme bu istikrarla beraber gitmemiş ve harp sonrasında en feci durgunluğu olan 1958 den beri fiatların ortalama artışı % 1 — % 1,5 tan ibaret kalmıştır. 1950 lerin çok hızlı gelişme devresinde bu ortalama % 3 idi.»

Bu ekonominin sadece enflasyona ümit bağlamasının ne derece de tehlikeli olduğunu izaha hacet yoktur. Çünkü, enflasyonunda gelir dağılımı yönünden menfi tesirleri bir tarafa, maliyetleri yükselterek dış ticaret hadlerini yıkıcı bir şekilde ters çevirdiği ve ergeç bir devalüasyonla sonuçlandığını ekonomi tarihi sayısız defalar göstermiştir. Dolar devalüasyonu ise psikolojik amillerle sıkı sıkıya bağlı Amerikan ekonomisi için bir yıkım olacaktır. Bu gerçeği geçte olsa kavrayan Amerikan idaresi, daha doğrusu Kennedy ve müşavirleri, anti-enflasyonist tedbirlere önem verdiler. Amerikayı dış piyasalardaki rekabet edebilecek bir fiat seviyesine sokabilmek ve dış ticaret hadlerini sabit tutabilmek için bu şarttı. Ancak her köklü tedbir gibi, bu da itirazlara uğradı. Kennedy, ki tesir ve ikna metodlarını kullanarak acı gerçekleri millete anlatmak istedi. Bu ikna gayretleri sırasında çıkan tartışmalarda kamu oyunun öğrendiği bazı gerçekler (Artan dış rekabet, altın ve sermayenin Amerikadan kaçışı, çelik kârlarının tahdit zararını) çoğunluğu şuna inanırdı ki, garantili ve çok kârlı yeşil yılların ve Amerika'nın dünya ekonomisindeki hâkimiyetinin hiç olmazsa bir süre için sonu gelmiştir. Bunu kavrayış, ilerde enflasyonist ve eskisine benzeyen bir gelişme hesaba katarak edinilmiş menkûl kıymetlerin hızla elden çıkarılması sonucunu doğurmuş, bu da fiat düşüşlerine sebep olmuştur.

İkinci sebep, vaktiyle menkûl kıymetlere aşırı iyimserlikle kıymetinden fazla fiat biçilmesidir. Her hisse senedinin getirdiği gelirin kapitalize değerine esit veya onun civarında olmak gerekir. Örneğin normal faiz haddinin % 3 olduğu Amerikada 6 dolar temettül getiren bir hisse senedi veya obligasyonun satın alma fiatı $6 \times 100/3 = 200$ dolar olmak gerekirken bu fiat 200 doların çok üstüne çıkmıştır. Arada bir fark hasıl olmakta, buna fiat/gelir oranı denmektedir. Fiyat/gelir oranı 1961 den beri düşmektedir. Aşağıdaki tablo bunu göstermektedir.

Menkûl kıymetin Firması	Kapitalize 1961 de	Değerle satış değeri 1962 de	Değerle arasındaki fark 26 Mayıs'ta
I. B. M.	80	64	44
General Electric	29	27	23
Ford	15	14	10
Goodrich	23	18	13
Xerox	122	66	45
Polaroid	115	88	54
Texas Instrument	87	50	50
Borg Warner	15	12	12

Kaynak: Time Dergisi, 1 Haziran

Aslında burada zikrolunan sebep birinciyle birleştirilebilir. Ancak aşağıdaki açıklama nüans farkını ortaya koyacaktır.

1950'ler kapanıp yetini 60'lara terk ederken Amerikan ekonomisi bir dönüm noktasındaydı. Müstehlik talebi doyumu noktasına gelmişti. Bu suretle talebin artacağına göre hesaplanarak yapılan yatırımlar bir âtil kapasite yaratmıştı. Yaratılan bu kapasite Avrupalı ve Japon müstahliklerin iş ve dış piyasalardaki rekabeti le daha da tehlikeli bir hal almış, bu durumu anlayan Amerikalı müteğabbisler, daha disiplinli bir ekonomik yatırım ve işletme yolunu tercih etmişlerdir. Bu tercihten sonra Amerikan iş adamları yüzlerini güldüren eski günlerin kârlarını bir daha göremediler.

Piyasada kazanmanın değil kaybetmenin marifet olduğu ve kâğıt üzerindeki ka-

zâncıların beslediği Amerikan piyasasında bir çok küçük «yatırım» sahipleri bir enflasyon devrinin sonuna gelmenin mânasını anlamadılar. 1960 Aralık ayında Dow — Jones endeksleri rekor seviyede, menkûl kıymetlerin fiatları yıllık gelirlerinin 23 katına eşitken bile, temettüller % 4.9 dan % 3 e düşmüştü. Son 80 yıl içinde bu sadece 4 defa vaki olmuş ve her defasında 13 ay sonra menkûl kıymetler borsası düşmüştür.

Vaktinde sayılabilecek bir uyarı daha vardı, o da şuydu: Dow — Jones endeksleri geçen yaz boyunca yükseldiği halde, Wall Street profesyonelleri yükselen menkûl kıymetlerin, düşenlerden daha az olmasından endişeye düşmüşlerdi.

1962 yılı başlarken kısa vadede yatırım fonlarının dışarıya kaçmasını önlemek için, Federal Reserve (Amerikan Merkez Bankası) İdare Meclisi, Ticaret Bankalarının uzun vadede mevduat faizlerinin % 3 ten % 4 e çıkarılmasına müsaade etti. Bunu tasarruf sandıklarının faizlerinin % 4.8 e çıkarması takibinde tasarruf sahipleri yatırım yerine «banka mevduat hesapları» ni tercihe başladılar. Borsa düştükçe bu temayül arttı. Neticede yılbaşı ile Nisan arasında Dow — Jones endeksleri 25 puan düştü.

Arkasından Başkan ile meşhur Amerikan Çelik Şirketi (U. S. Steel) arasındaki kuvvet gösterisi başladı. Başkan'ın anti-enflasyonist tutumdaki kararlılığı borsaya olan inancı sarstı. Meşhur bir iş adamı, ortalama bir Amerikalının davranışını şöyle özetliyordu: «Farzet ki I. B. M. % 3 veriyor. Peki bunun hisselerini 600 e satacağım diye ısrar niye? 400'ün nesî var? Hatta 200'e satsam ne olur?»

1929 Buhranı mı?

Görüldüğü gibi 28 Mayıs'ta en yüksek noktaya varan menkûl kıymetler borsası buhranın Amerikan ekonomisinin politika ve bünye değişmesine kadar varan derin sebepleri ve bu sebeplerin de arkasında Amerikan ekonomisinin bünyesinden gelen problemleri durmaktadır. Ancak 28 Mayıs panisi 1929 buhranının başlangıcı olan «Kara Salı» ya benzediği için tarihin tekrarı ihtimali üzerinde durulmuş ve zihinlerde sorular dolaymıştır.

1929 buhranı 28 Ekim'de zirvesine ulaşan bir panik havası kadar ve belki ondan ziyade kapitalist ekonomi buhranlarına karşı savaş silahlarının bilinmeyişi sebebiyle o derece tahripkâr sonuçlar doğurmuştur. Bu tarihe kadar, bu gibi konjonktürel iniş ve çıkışlara müdahale edilemeyeceği, hattâ edilmemesi gerektiği yolundaki teorik zemin, buhranın çıkması kadar şiddetlenmesinde de büyük rol oynamıştır. Bugün buhranla savaş silahları bellidir ve belli olduğu için de 1929 dan beri bu tarihe kadar o çapta bir buhrana rastlanılmamıştır. Nitekim Amerikan ekonomisi 1913 tenberi konjonktürel iniş ve çıkışlara maruz bulunmaktadır. Ancak 1929 a kadar bu dalgalanmalar şiddetliydi. Yani yükse-

23 Mayıs günü New York Borsasının görünüşü

puan daha düşerek 626.52 ye iniyor. (Bu 6 aydan beri en düşük seviyedir).

24 Mayıs Perşembe: Başta işler iyi görünüyor. Dow — Jones 5.16 yükseliyor fakat öğleden sonra işler değişiyor ve Dow — Jones 3.96 puan daha düşüyor.

25 Mayıs Cuma: Salma hastalığı artıyor. 6.380.000 hisse el değiştiriyor.

Çelik, petrol, gıda imalatı, perakende bakkaliye hisseleri de ilk defa düşüyor. Dow — Jones 10.68 puan daha kaybediyor.

Hafta çok kötü geçmiş ve New York Times endeksleri 1929 Kasımından beri en çok düşüş kaydeden haftayı gösterirken, alıcı ve satıcılar ümitlerini 28 Mayıs'ta başlayan bir sonraki haftaya bağlamışlardı. Bu günü, şimdi 28 Mayıs tarihli New York Herald Tribune'dan okuyalım: «Bu gün, 1929 dan beri en kötü gününü yaşayan Wall Street'i bir korku istila etmiş bulunuyor.

New York borsası satıcılarla dolmuştur. Bunlar memleketin her yerinden gelmişlerdir. Bu beklenmeyen ve hazır olmayan bir paniktir.

Takriben 29 Milyar dolar menkûl değer düşüşü kaydolunmuş ve Dow — Jones endeksleri 34.95 puan kaybederek 576.93 e kadar inmiştir. Bu 1929 yılı 28 Ekim'den beri borsada kaydolunan en büyük düşüştür.»

Bir hafta evvelki tedricî kayıpların uyaramadığı Amerikan halkoyu bu düşüşle şaşkına uğramıştı. Acaba yeni bir 1929

Yıllar boyunca bazı sahte çıkışları izlenmiş olabilir. Fakat, menkûl kıymet borsalarında % 20 oranında bir düşüşün, 1956 — 1957 durgunluğunun habercisi olduğu unutulmamalıdır. O halde bir müddettenberi devam eden (Aralık 1961 den beri devam etmektedir). Nisanda süratlenen, 21 Mayıs'ta sür'atli daha da artan ve geçen pazartesi zirvesine varan bu düşüş üzerinde durulmaya değer. Düşüş eğilimini zaman zaman piyasada iş ve dış siyasal olayların meydana getirdiği tepkilere bağlayan da vardır. Gerçekten meselâ Sputnik'in atıldığı veya eski Başkan Eisenhower'in kalp krizi geçirdiği günlerde de böyle düşüşler olmuştur. Ancak bu düşüşlerle bu defaki aylar süren buhranın, gerek süre ve ciddiyet ve gerekse sebep ve sonuçları bir-birinden çok farklıdır. Daha dikkatli incelemeler, 1961 Aralığından beri devam edegelen krizin, bünyeden gelen sebeplerini belirtiyor.

İlk sebep Amerikan iş adamı ve sermaye sahiplerinin davranışlarında anti enflasyonist politika dolayısıyla meydana gelen değişikliklerdir. Gerçekten bazı psikolojik faktörlerin çok etkili olduğu Amerikan ekonomisinde, millî ihtisale olan talebin yükselmesini temin eden enflasyonist gelişin büyük teşvik edici faktörleri olduğuna her iş adamı inanır. Bu noktayı Time dergisi son nüshalarından birinde şöyle anlatıyor:

«Amerikada enflasyon refahın dalma sadık bir yoldağı olmuştur. Ekonominin dünya tarihinin en gayan—ı dikkatlerle

Newyork Borsasında Buhran ve Türkiye

Şevket Süreyya AYDEMİR

21 Mayıs'ta başlayan ve Mayıs sonuna kadar beklenmedik gelişmeler gösteren New-York borsası buhranı, dünyanın dikkatini Amerika ekonomisi üzerine çekmiştir. Amerikan ekonomisi bir dev ekonomidir. Böyle bir iktisadi kudretin misali tarih içinde yoktur. İktisadi kudretin diyoruz. Fakat iktisadi teşkilâtın demiyoruz. Çünkü evvelâ, bu dev varlığını yapısında, tıpkı Amerikanın sosyal nizamında olduğu gibi, çağdaş kapitalizmin bazı özellikleri ister istemez etkilerini göstermektedir. Sonra da bu dev varlık, teşkilât özellikleri bakımından, çağımızda gelişen diğer bir dev sisteme yani plânlı ekonomi sistemi ile dünya ölçüsünde bir yarışma halindedir.

Meselâ iktisadi buhranlar, bütün düzenleme ve düzenleme çabalarına rağmen, çağdaş kapitalizmin ve bu arada Amerikan kapitalizminin bünyesinde, bazı öze çarpmayan zıkkınlar, bazı da son Mayıs günlerinde olduğu gibi katstroflar halinde kendini göstermektedir. Sosyalist nizam ise, bütün fonksiyonlarını önlenerek bunları önlediğini savunmaktadır. Ancak bu yazının konusu, bu iki sistemin özelliklerini incelemek değildir. Bu konuda konuşuruz, sadece son New-York buhranına temas etmek suretiyle 1929-1932 arasındaki "Büyük Dünya Buhranı"nın Türkiye'deki tesirlerine dokunmaktır.

Buhranın zemini

21-30 Mayıs tarihleri arasında New-York borsasında patlayıp bir aralık panik halinde olan buhrana mahiyetini belirtmek için evvelâ bir kaç satırda kapitalist ekonomideki bazı yapısal özelliklere değinmek gerekir. Umumiyle çağdaş kapitalizmde ve bilhassa modern Amerikan ekonomisinde, ilk özellik, sermayenin tedariki ve kârların dağılışı usulünün, sosyalist ekonomiden tamamen farklı olmasıdır. Sosyalist ekonomide kaynaklar tamamen devletin elinde ve kontrolindedir. Yani demirlerde denilen sınırlar gerisindeki sosyalist ekonomilerde özel sermaye yoktur. Toprak da dahil olmak üzere bütün üretim kaynak ve vasıtaları tamamen toplumun malıdır. Bu itibarla orada özel teşebbüs de bahis konusu değildir. Sahnın tasarrufu yalnız istihlak maddeleri, istihlak âlet ve esvabları ve telir getirme vasfı olmayan gayrimenkuller üzerinde olabilir.

Amerikan ekonomisinde ve umumiyle çağdaş kapitalizmde ise, kamu hizmetleri ve kamu sektörüne girer teşebbüsler dışındaki iktisadi alanlarda hem her türlü tasarruflar, hem bu tasarrufların elden ele devri, hem bunların sermayeye döndürülmesi serbesttir. Bu sistemde, aksiyonlar yahut hisse senetleri veya obligasyonlar yahut tahvilât şeklindeki her türlü araçlar, bilhassa Amerikan ekonomisinde ve bu ekonominin de merkezinde dolanacak kan gibidir. Bu belgelerin birer ihraç fiyatı, yahut çıkarılış kıymeti vardır. Bu fiyatlar arz ve talebe

göre çıkar veya inebilir. Bu muamelelerin yürütüldüğü başlıca müesseseler de esham (aksiyon) ve tahvilât (obligasyon) borsalarıdır. Bilhassa büyük teşebbüsler ve teşebbüsler çıkardıkları vesikaları buralarda satışa sürerler. Halk ise küçük veya büyük tasarrufları ile bunları borsalardan veya bu işlerle meşgul şahıs veya firmalardan satın alarak kendi tasarruflarını sermaye haline iktisadi dolaşıma katarlar.

Aynı suretle bunlar, şirketler ve çeşitli mali teşebbüslerde, hem bu türlü hareketlere katılmak, hem de bizzat kurdukları veya kuracakları teşebbüs ve işletmeler için esham çıkararak bunları halka maletmek suretiyle sermaye, tedarik ederler. Hulâsa Amerika gibi memleketlerde tedavül eden milyarlar aslında halkın malı ve tasarrufudur. Bu tedavül yolunda gittikçe her iş türünde yürür. Teşebbüslerin geliri, ellerindeki eshamın veya birer borç senedi demek olan tahvilârin halka dağıtılan kârı şeklinde onları elinde bulunduran kimselere intikal eder.

Yani iş böyle görünür ki, milyarlarca dolar sermayesi olan bir petrol şirketinin varlığına, elindeki tek küçük hisse senedi ile bir maden ameliyesi de katılmış olur. Ama işler tıkırında gitmezse, yani bir buhran patlak verip eldeki belgeler fiyatlarından kaybeder ve hattâ teşebbüs iflâs edip hisse senetleri sıfıra düşerse, o zaman sarsıntı yalnız şirketlerin vaudarını vıkmakla kalmaz, bütün milli bütçe sarsılır. Hattâ bütün büyük teşebbüsler, serbest ekonomi nizamına girer ülkelerde birbirlerine bağlı oldukları için buhran derhal memleket sarsar. Aynı saat, Alman satım, İtalya, Brezilya, memleketlerinin sermaye hareketleri henüz bir den sarsılmaz. İş bir dünya buhranı haline alır. Nitekim 21 Mayıs tarihinden günlerde New-York borsasında patlayan buhran, dünyanın her tarafında derhal 1929 dünya buhranını hatırlatmıştır.

29 Ekim 1929 salı günü, kapitalizmin tarihinde bir kara gün olarak yer almıştır. Nitekim, bu nizamın baş ülkesi olan Birleşik Amerikanın iktisadi edebiyatında o güne "kara salı" adı verilir. "Kara salı", 1929-1932 dünya buhranının patladığı gündür. Bu patlayış, tıpkı 21 Mayıs 1962 de olduğu gibi, New-York borsasında esham ve tahvilât fiyatlarının ani düşüşü ile başlamıştır. Vaziyet süratle bir panik haline almıştır. "Kara salı" yı takip eden 28 gün içinde ve borsada muamele gören belgeler ortalama yüzde 38 kıymet kaybetmişlerdir. İş bu hali bilince Amerikan ekonomisi sarsılmış, ziraat ve sanayi buhrana girmiştir. İş bununla da kalmamış, buhran denizsuları ülkelerle Güney Amerikayı da sarmıştır. Nihayet bütün serbest ekonomi memleketleri ve o mayanda Türkiye buhranının tam icine yuvarlanmıştır. Öyle ki zaten zavif, perisan ve fatidat olan Türk ekonomisi bu buhran yıllarında bütünü çökmüş ve bir takım çıkış yolları aramak zorunda kalmıştır. Bu konuda asa-

şıda bazı rakamlar zikredeceğiz.

Son New-York buhranı ise, 1929'dan daha büyük bir süratle gelişmiştir. Öyle ki, 1929'da aşağı yukarı bir ayda görülen düşüş bu defa ve başlıca şirketler eshamında, bir haftada görülmüş ve Mayıs sonunda zararlar yekünü 30 milyar dolara varmıştır. Bugün ise, alınan tedbirlerle ve yaratılan iyimserlik havasına rağmen, endişeli bir havanın hem Amerika, hem serbest dünya piyasasına hüküm olduğu şüphesizdir.

Ancak ilk tehlike göğüslenmiştir. Çünkü bugünkü Amerika ve bugünkü kapitalizm 1929'daki Amerika ve kapitalizm değildir. Amerika 1929 buhranı üzerine ve Roosevelt'e verilen bir yetki ile doların altına değiştirilmesi mecburiyetini kaldırmış ve o günden sonra da altına döndürülme mecburiyeti para âleminden çıkmıştır. Şimdi dünyanın her yerinde kağıt paralar, altına nazaran ancak kendi fiyatları ile bir kıymet temsil ederler. Bundan başka bugünkü Amerika, devlet müdahalesinin iktisadi hayata büyük ölçüde hüküm olduğu bir ülkedir. Devlet artık Amerikada da bazı şeyleri düzenlemek yetkisinde. Kaldı ki yalnız orada değil, bütün kapitalist ve serbest ekonomili ülkelerde ve İkinci Dünya Harbinden sonra nispi bir plânlık ekonomisi ihdas edilmiştir. Onun için Amerika, şimdi piyasayı canlandırma için bir harp konjonktürü yaratmaya bile buhrana karşı bazı mücadele imkânlarına maliktir.

Ama bu arada son New-York borsası paniğinin sebeplerinin lâiklikle açıklanmadığını da belirtmeliyiz. Hattâ bu arada, Amerikan askerlerinin Güneydoğu Asvada Güney Vietnâm ve Taylanda çıkarılması olmalarının, hattâ kısmen Laos'a girmiş bulunmalarının Amerikan halkı fikrinde yarattığı tepkivi de bu sebepler arasında saymak mümkündür. Çünkü büyük teşebbüsler ve sermayeler harbi istese bile halk mutlaka harp taahhütleri demek değildir.

1929-1932 buhranı ve Türkiye

Bu genel açıklamalardan sonra şimdi 1929-1932 buhranının Türkiye'deki tesirleri üzerinde bazı rakamlar verelim. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi 1929 da buhran Türkiye'yi tam bir ham maddede memleketi ve gıda maddeleri ihracatçısı olarak buldu. Birikmiş sermayeler yoktu. Bütün kaderimizi ihracatımızın getireceği dövizle bağlamıştık. Dünyanın hiç bir tarafından da bir iktisadi yardım veya sermaye akımı görmüyorduk. Onun için buhran bize ulaşınca onun genel tepkisi hemen ihraç maddelerimizin fiyatlarının düşmeleri şeklinde başladı ve bu düşüş korkunç oldu. Bu arada hem dış ticaret hacmimiz daraldı. Hem ihraç fiyatlarımız düştü. Hattâ Türk kövülüsü kendini sakarak ve daha fazla alimleri dökerek mahsullerini dışarıya attığı halde içeriye girer kıymetler hâkâk gittikçe azaldı. Bunnu göstermek üzere ve Merkez Bankamızın vaktiyile yapmış ettülerine de dayanarak şu rakamları verelim:

1929-1932 Dünya iktisat buhranının Türk ihracatına, tesiri

Yıllar	Dış ticaret hacmi (Lira)	İhraçat hacmi (ton)	İhraçat bedeli (Lira)
1929	415.5 milyon	670.000	155 milyon
1930	299 "	770.000	151 "
1931	253.9 "	883.000	127 "
1932	178.2 "	1.077.000	102 "

şıklar beklemektir. Bağlandı; İkinci bir ilke de büyük şirketlerden borç alıp yeni işlere girmekti. Böylece, borçları artırıca verdiği borcu geri almak isteyen şirketler onun kazancını yoluna koymasıyla daha çok ilgileniyorlardı. Estes 1955 sıralarında tarımda kullanılan amonyak satışını üstüne almıştı. Fakat 1958 de Commercial Solvents firmasına tam 550 bin dolar borçlu kaldı. Durumunu görüşmek için New-York'a gittiği zaman firma ile şu anlaşmaya vardı: 550 bin dolarlık borç geri bırakılacak ve Estes 350 bin dolarlık yeni kredi alacaktı. Bunun 125 bin doları yeni satın alacağı amonyak için ayrılacak, 225 bini de Estes'e tahsil silosu isine el atması için verilecekti. Silo isinde Estes yeni bir ortak kazanıyordu: Amerikan Hükümeti kredi alan Amerikan çiftçisi krediye karşılık tahsil silosunu adana siloya yatırıyordu. Tarım Bakanlığı bu iş

Görülüyor ki buhran yıllarında dış ticaretimiz kıymet olarak düşmüştür. Hattâ ihracat miktarımızı, artırdığımız halde elimize geçen karşılık azalmıştır. Nitekim beher ton ihraç malının ortalama bedeli şu seyri takip etmiştir:

Yıllar	bedeli
1929	231 Lira
1930	194 "
1931	143 "
1932	94 "

Aynı yıllarda bütçe gelirlerimiz de 220 milyon liradan 169 milyona düşmüştür. İstanbul takas odası ile bankalar arasındaki aylık muamele 50 milyondan 29 milyona düşmüştür. Hattâ memlekette ekim sahası 85 milyon dönümden 70 milyon dönüme düşmüştür.

Ama bu buhran yıllarında aydınlar ve inkılâpçı idareciler arasında bir ruh düşüklüğü olmamıştır. Bilâkis Türkiye kendisini otarşiye, yani kendi kendine yetme çabasına vererek işlerini ona göre ayarlamış ve bu yıllarda DEVLETÇİLİK esasına da sarılarak, hem ulusturma, hem endüstri, hem mali alanda yüzeğartıcı başarılar kaydetmiştir.

Yeni bir buhran patlarsa...

Fakat hem kapitalizmin, hem Amerikanın, hem de Türkiye'nin artık 1929'daki durumlarında olmamalarına rağmen yeni bir buhran patlak verirse bunun sonu hiç şüphe yok ki daha etkili olacaktır. Filtvaki kapitalist ülkeler şimdi hem kendi iclerinde, hem kendi aralarında buhrana karşı çeşitli koruma ve tedbirlerine şahinler. Onun için, meselâ sosyalist ülkelerin 1945 tenberi Amerikada bekledikleri buhran baş göstermemiştir.

Nitekim 21 Mayıs - 28 Mayıs 1962 New-York borsası buhranı da şimdi önlenmiş görünmektedir. Fakat özer yeni bir buhran patlak verirse, muhtemel ki bu çok vakit olacaktır. Hattâ Türkiye için böyle bir buhran derin etkiler doğurabilir. Çünkü 1929-1932 Türkiye'nin aksine olarak bugünkü Türkiye'de tedviye meseleleri dış yardımlara ve bilhassa Amerikan yardımlarına dayanır. Bütçe açıklarımız, dış ticaret açıklarımız, ödeme seklarımız, önümüzdeki beş yıllık yatırımların ana kaynakları hep dış yardımlarla karşılanmaktadır.

Halbuki patlayacak yeni bir dünya buhranı bu dış gelirlerin kaynaklarını sarsabilir ve bu sarsıntı, ya bu gelirlerin azalması, yahut bütçünün artması şeklinde tecelli edebilir. Çünkü kendi yuvasında yaralanacak kapitalizm arslanının, bu yaradan kurtulmak için kendini, Güney Amerika, Asya ve Afrikanın iktisaden geri kalmış memleketlerinin kucağına atarak kendi endüstrilerine acele mahreçler ve sermayesine yatırım sahanaları araması da mümkündür.

bir kaç milyarlar kazancına yeni milyarlar ilâve edildiğini düşünerek seviniyorlardı. Zira, işçi, çiftçi, memur gibi küçük tasarruf sahiplerinin, sermayelerinin kıfayetsizliği dolayısıyla korkarak sattıkları esham ve tahvilâtı "ucuz kapattıkları" kanısındaydılar ve bu düşüncelerinde belki de haklıydılar... Bunların en büyüklerinden, serveti 1 milyar doları bulan, Petrol kralı A.P. ajansına Londrada verdiği beyanatta şöyle diyordu: "Adamlarım, benim için 40-50 bin hisse aldılar, keşke mümkün olsaydı da daha fazla alıyordum... Herkes satarken ben alırdım... Büyük ölçüde bir fiat artışının kısaca zamanda gerçekleşeceğine kaniim..."

Arslan Başer

Estes kanalıyla Amerikan Hükümetinden gelen 7 milyon dolar girdi. Estes gene başka bir sahtekârlıkla muhayyeli amonyak tanklarından 30 milyon dolar kazandı. Tabii, bütün bu işlerde ilgililerin «anlayışlı» davranması için Estes ortaklarına kesenin ağzını açtı. Çünkü onlar da Amerikan halkından topladıkları vergiyi Estes'e sızdırmak için hazine kesesinin ağzını açmakta zorluk çıkarmıyorlardı. Tarım Bakanlığı Yardımcısı James T. Ralph ve onun vekili William E. Morris Norman-Marcus mağazasından giyinip pusulayı Estes'e yolluyorlardı. A.F.L. - C.I.O. işçi sendikaları Teksas şubesi eski başkanı ve

şimdiki Çalışma Bakanı Yardımcısı Jerry Holleman da Estes'ten kendi adına çek kabul etmişti. Cumhuriyetçi Milletvekili H. Carl Andersen Estes'in bazı işlerini görmüş ve karşılığında 5.500 dolara yakın para almıştı. Demokrat Senatör Yarborough da 7.500 dolar karşılığında Estes ve Commercial Solvent şirketiyle Tarım Bakanlığı arasında köprü görevini görmüştü. Estes'in hesabında görülen 145.015 dolarlık çeklerin de bu amaçlar için kullanıldığı sanılmaktadır.

Tarım ve Çalışma Bakanlıklarıyla milletvekilleri ve senatörlerin şirketlerle iş birliği yaptığı bu çirkin sahtekârlık olayı-

na iki cinayet te karışmıştır. Tarım Bakanlığında küçük rütbeli, namuslu bir memur olan Henry M. Marshall başkanlığının büyük ölçüde katıldığı bu sahtekârlığı sezip sesini çıkardığı zaman ölü bulmuştu. Marshall'ın karnında beş tüfek kurşunu vardı. Polis olaya «intihar» dedi. Oysa, intihar edenin karnına ardiardına beş kurşun sıkmasına imkân yoktu. Üstelik, kullanılan tüfek her atıştan sonra ortasından kırılmayı gerektiriyordu. Hiç kimsenin vücuduna fıskiyeye esans sıklar gibi intihar etmesi düşünülemezdi. Bakanlıklar ve şirketlerin ortak gangsterlik şebekesine polis de katılmıştı. George Krutiek adlı bir muhasebeci de aynı âkibetten kurtulamadı. Polis ona da kalp krizi dedi geçti. Bütün bunlar arasında bizzat Tarım Bakanı Freeman da tenkitlere uğruyordu. Kennedy bakanın imdadına şöyle yetişti: «Freeman kolejde öğrenci iken şeref listesine geçmiş, Bougainville'de çenesine kurşun yemiş ve üç defa da Minnesota valiliği yapmıştır.» Bütün bunlar doğru olabiliirdi ama olayla hiç bir ilgisi yoktu ve bakanlıklarla şirketlerin çirkin iş birliğini ortadan kaldırmıyordu.

tavirle, bu olay üzerine Fransa içi gezisine çıkmaktan vazgeçmemesi, bakanlıkların hemen hepsinin müsteşarlara verilmesi, aynı şekilde Salan'a ölüm cezası değil müebbed hapis veren yüksek askeri mahkemeyi kaldırıp yerine yeni bir askeri mahkeme kurması tabiidir ki hiç bir şeyi halletmemiştir. Generalin, bir spor haline getirdiği referandumla yeniden başvurarak çeşitli konularda halktan destek araması da mümkündür ama, son olayların karşısında, bu silâhın da artık eskisi kadar kullanışlı olacağı pek şüphelidir. Bu durumda, de Gaulle'un başkanlık sisteminin daha geliştiği, Birleşik Amerika'da olduğu gibi Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi usulünü koydurmağa çalışması da sonu belirsiz bir teşebbüs özelliği taşımaktadır.

Öte yandan de Gaulle'un bu davranışlarıyla onun kadar yıpranan yeni Pompidou hükümetinin de geleceği şüphelidir. Bu arada, Pompidou'nun adının Salan olayına karışması —Salan'ın Cezayirdeki Fransız kuvvetleri başkomutanlığı sırasınca Fransız Cezayir siyasetini desteklemek üzere bazı siyaset adamlarına, bu arada Pompidou'ya külliyetli miktarda para verdiği ortaya atılmıştır— Pompidou'nun durumunu daha da güçleştirmiştir. Bundan dolayıdır ki, Pompidou'nun meclise sunduğu dört yıllık kalkınma programıyla girişilmek istenen ve İtalyadaki «sola açılış» siyasetini andıran yeni iç siyasetin başarıya erişmesi çok güç olacaktır. Cezayirde anayurda başlayan kütle halinde göçler ve anayurttaki geniş grev hareketleri de iç alanda ortaya çıkan yeni baş ağrılarıdır.

Bizi nasıl görüyorlar?

Türkiye'de Huzursuzluk

(Bu yazı Lübnan'da yayınlanan Daily Star gazetesinin 3 Mayıs 1962 tarihli sayısında çıkmıştır)

Türk parlamentosu altı aydır ağız dalaşı yapmakla vakit geçirmiyor ve kuruluşundan bu yana, hiç bir işi başaramamıştır. Artık anlaşmazlıklar ki memleketteki yeni demokratik düzenin yapacağı şey bundan ibarettir bu rejim yarayamayacaktır.

1960 Mayıs ihtilâlinde sonra, Ordu parlamenter rejimin tekrar kurulmasını arzu etmişti. 1961 Ekiminde Ordu, 18 aylık iktidarı, seçimle gelen sivil hükümete devretti ve Junta da kendi varlığını sona erdirerek Senatoya dahil oldu.

İsmet İnönü'nün liderliğinde bulunan şimdiki hükümet, bağdaşması zor iki partinin, C.H.P. ve ordunun istemediği A.P. nin koalisyonudur. Partiler iki aydır kapalı kapılar arısında Menderes rejiminin halen Anayasayı ihlâl suçundan mahkûm olan adamların nasıl ve ne zaman affedilmeleri üzerine pazarlık yapmaktadırlar. Önemli ve trajik bir değerli mesele vardır ortada. Bu 600 kişi Türkiye'nin boynuna geçmiş bir değişimden aşına benzemektedir. Mahkûm 600'lerin akrabalarının hali halkı rahatsız etmektedir ve daha da kötüsü bunlar intikam duygularını takrik etmektedir. Fakat koalisyon ve T.B.M.M. deki 4 parti bu konu üzerinde kavgayla uğraşırken, memlekette rahatsızlıklar, taziyeler artmakta ve keskinleşmektedir. Bu hal istikbalde daha başka, büyük kargaşalılara sebep olabilir.

Türkiye, hemen her sahada zamanı gelmiş reformları yapamamış ve yıllardır kötü bir idare altında yaşamıştır. Ticari ve iktisadi durum çok durgundur. İşsizlik feci bir mesele haline gelmiştir. Nüfus yıldı % 3 artmaktadır. Gıda maddeleri ihtisalı gittikçe azalmaktadır. Toprak erozyonları Orta Anadolu'yu çöle çevirmektedir. Vergi sistemi son derece adaletsizdir. Köylerden büyük sayıda işsiz kütleler büyük şehirlere akın etmektedir. Bu yığınlar şehirlerin kenarlarında feci çöcekondularda, kamp kurmuş ordular gibi beklemekte, tehlikeli ve idaresiz zor bir sınıf haline gelmektedirler.

Türk halkı yavaş yavaş sefaletinin farkına varmaktadır. 1960 hareketi Silâhlı Kuvvetlerdeki ilerici unsurların bir eseridir. Bunlar halka yeni bir devir ve daha iyi hayat şartları vaattiler. Fakat bu vaatleri gerçekleştirmedi.

27 Mayıs İhtilâlcilerinin getirdiği devrimci temayüller askeri rejimin müsaade ettiği yeni bir hürriyeti de teşvik etmiştir. Solculuk ve sosyalizm gibi, Atatürk devrindeki kısa bir süre hariç, Türkiye'de daima yasaklanan ve komünizm addolunan bütün fikirler 27 Mayıs'tan sonra rahatça söylenebilmiştir. Türkler sosyalizmi yeni keşfetmişlerdir. Ve muhakkak ki Marksizmi de öğrenmişlerdir. Son zamanların en önemli gelişmelerinden birisi hattalık YÖN gazetesinin çıkmasıdır. YÖN memleketin problemlerini tahlil etmekte, adaletsizliklerini ortaya koymakta ve reformların Türkiye için yeni olan namuslu radi-

kal yollarla yapılacağı fikrini savunmaktadır.

Geçenlerde tanınmış bir politikacı: «Komünizm, Türkiye'nin tarihi düşmanı Rusyadan başka bir yerde çıksaydı, Türkler bugün belki de komünist olurlardı. Memleket şartları buna hazır durumdadır» dedi. Şunları söylemesi de mümkündür:

Geleneksel Rus düşmanlığı, Türk — Rus harplerini hatırlayabilen yaşlı kuşaklar arasında, hâlâ kuvvetli olduğu halde, Sovyetler Birliğini bir ihtilâli ülke ve Türkiye'ninkine benzeyen meselelerini halletmiş bir memleket olarak bilen genç kuşaklar arasında pek o kadar keskin değildir.

İçinde ilerici unsurlar da bulunan şimdiki hükümet ve parlamento son derece muhafazakardır. Koalisyondaki her iki parti ve parlamentodaki bütün partiler, Batı ülkelerine göre ağır suçludurlar. Tuhaflı bir durum da şudur ki entellektüellerin çoğu da sağ kanattadır. Esas ilerici kuvvetler ordudan, özellikle genç subaylar arasından gelmektedir. Geçen Şubat ayında İnönü hükümetini düşürme teşebbüsleri de bu unsurlardan çıkmıştır.

Maritima da önemli olaylar cereyan etmiştir. Türkiye'nin bir çok bölgeleri halen Toprak ağalarının hâkimiyeti altındadır. Bu ağaların bazıları şüpheli kişilerdir. Güney Anadolu'da bir kazada, askeri idarenin tayin ettiği genç ve müteşebbis bir kaymakam, ağaların menfaatları karşısına dikilerek pek çok reform hareketlerini başarmıştı. İhtilâl idaresi süresince bu reformcu Kaymakam (Mehmet Can) yerinde kaldı. Fakat geçen Ekimde Junta çekilince, genç kaymakam başka bir bölgeye nakledildi. Bu nakilde, «gayretkeş» kaymakamdan kurtulmak için ağaların tazyikinin rol oynadıkları açıklanınca hükümete sert tepkiler meydana geldi. Bu olayın ilginç ve önemli tarafı kaymakamın nakli değildir ve Türkiye'de bu nevi nakiller daima olagelmıştır. Fakat naklin sebep olduğu memleket şümül tepki pek önemlidir.

Tehlike, bir tarafta hızla gelişen reformcu baskılarla, diğer tarafta çok muhafazakar ve gerçekten gerici bir hükümet ve parlamentonun yan yana bulunmasından doğmaktadır. Büyük şöhretine rağmen, bizzat İnönü (hemen hemen 80 ilik) rafik bir devrimi istese bile yürütemeyecek kadar yaşlıdır. İnönü'nün pek çok düşmanı da vardır. Menderes'in idamından İnönü'nü sorumlu tutan eski rejim taraftarları gibi fikren «ümitsizce muhafazakar» bulunan solcu devrimciler de kendisine hücum etmektedirler.

Kurtuluşun anahtarı Ordunun elindedir. Albaylar sabırsızdır, fakat generallerin çoğu İnönü'yü desteklemektedir. Orduda halen 100 kadar general vardır. Albaylar için bunları dinlemeden harekete geçmek pek de kolay değildir. Albaylar belki de Haziranda yayınlanacak olan 5 yıllık plânın uygulanmasına kadar harekete geçmeyeceklerdir. Fakat mevcut rejim, gerçek hiç bir reformu yürütecek güce sahip bulunmamaktadır.

Başbakan Pompidou

FRANSA

Yeni buhranlara doğru

General de Gaulle ile birlikte Başbakanlığa getirilen Michel Debré, Cezayirde ateş kesilmesini ve Cezayirin Evian anlaşmalarının imzalanmasından sonra «yeni şartlar» a uymak üzere bu görevinden çekilmiş ve yerine Georges Pompidou getirilmiştir. Fakat «yeni şartlar», yeni buhranlardan başka bir anlama gelmedi. Salan davası, rejimin ne kadar çürük temeller üzerine kurulduğunu açıkça gösterdi. General de Gaulle'ün gerek iç gerekse dış siyasetine karşı olan muhalefet birden bire görülmemiş bir şiddet kazandı. Gerçekten de General de Gaulle, NATO'daki ortakları, bu arada İngiliz-Amerikan cephesi karşısında belli başlı konularda tam bir görüş ayrılığı içinde olduğu gibi, iç siyaset alanında da çeşitli güçlüklerle karşı karşıya bulunmaktadırlar. Bunlar, de Gaulle'ün karşısına şimdiye kadar çıkan ilk güçlükler değildir. Ama, şimdiye kadarlardan ayrılığı şudur ki, de Gaulle, işbaşına geçtiği ilk yıllardan bu yana hayli yıpranmış, nüfuzunu epey kaybetmiştir.

Cezayir meselesi çözüldükten sonra General de Gaulle'ün «Fransa'ya eski büyüklüğünü kazandırma siyaseti» ne dört elle sarılacağı, Cezayir olayından prestiji yükselmiş olarak çıkacağı sanılıyordu. Olaylar tamamiyle aksi yönde gelişmiştir. De Gaulle'ün Avrupa Siyasal Birliği, Fransanın nükleer vurucu kuvvete sahip olması, Ortak Pazar konularındaki tutumu ve tasarıları Batılılar arasında şiddetli tepkilere yol açmıştır. Cezayir meselesinin sonuçları ise, de Gaulle'den başka kimseyi memnun etmemiştir. Salan davası ise, Vncel Cumhuriyetin «meşruluğunu» bile tartışma konusu yapacak bir özellik kazanmış. Salan'ın yargılanmasından çok General de Gaulle'ün basında bulunduğu Vncel Cumhuriyetin yargılanması kılıfına bürünmüştür. Generalin Avrupa Birliği siyasetine muhalif olan beş bakanın kabineden istifası, iç huzursuzluğun ilk büyük belirtisi olarak ortaya çıkmıştır. De Gaulle'ün her zaman olduğu gibi umursamaz bir

CEZAYİR

Zorlu düğüm

Öyle görülmüyor ki Evian anlaşmalarını uygulamak, bu anlaşmayı meydana getirmekten daha güç olacaktır. Gerçi «Gizli Ordu Teşkilâtı», kadın ve çocuklara bile saldırıya başlıyarak yerlileri karşı harekete geçirmek, Fransız silâhlı kuvvetlerinin müdahalesini sağlamak fırsatını, Müslümanların sağılacak bir olgunlukla davranması yüzünden bulamamıştır. Fakat, bu yoldaki bütün umudunu kaybeden «Gizli Ordu Teşkilâtı», «Cezayirde taş üstünde taş bırakmamak siyaseti» ne koyularak yine de Cezayirde büyük bir karışıklığa yol açmıştır. Son hafta içinde 20 den fazla okulun yakılması, Avrupalılara bir yandan bu tedhiş hareketleri, bir yandan bağımsız Cezayir içindeki yerlerini şüpheli karşılımları yüzünden Cezayirden anayurda kütle halinde göçleri ortaya önemli meseleler çıkarmıştır. Bu göçler ve ayrıca Cezayirdeki Fransız İşleri Genel Birliğinin, kendilerine bazı haklar tanınmaması halinde Cezayirden ayrılacakları tehdidi Cezayir Kurtuluş Cephesini düşündürmeğe başlamıştır. Bu arada ortaya Cezayir Kurtuluş Cephesi ile Gizli Ordu Teşkilâtı arasında gizli temas ve müzakereler yapıldığı haberi de çıkmıştır. Bu haber, gerek Cezayir Geçici Yürütme organının başkanı Abdurrahman Faris, gerekse bu organda Cezayir Kurtuluş Cephesini temsil eden Sevek Mustafa tarafından yalanlanmıştır. Fakat öyle anlaşılıyor ki, Cezayirli milliyetçiler, doğrudan doğruya Gizli Ordu Teşkilâtı ileri gelenleriyle değilse bile Cezayirdeki Avrupalıların liderleriyle bazı temaslarda bulunmaktadırlar. Son hafta içinde Gizli Ordu Teşkilâtının tedhiş hareketlerine ara vermesi de bunun bir belirtisi olabilir. Bununla birlikte; Cezayir Kurtuluş Cephesi içinde Evian anlaşmalarını bile yetersiz bulan olduğu göz önüne alınırsa, Cezayirdeki Avrupalılara bu anlaşma çerçevesinin dışında haklar tanınması oldukça şüphelidir. Belki de bütün bu temas ve müzakere işi, bir yandan Gizli Ordu Teşkilâtı'nın artık sonunun geldiğini anlamasından dolayı hiç olmazsa görünüştü kurtarmak isteğine, bir yandan da Cezayirli milliyetçilerin 1 Temmuzda yapılacak bildirilen referanduma kadar nispeten kansız bir devre geçmesini sağlamak amacına bağlanabilir.

BATI ALMANYA

Erhard'ın özel teşebbüsü

Savaştan sonra dünya başkentlerini istilâ eden sevimli «Volkswagen» ler Hitler'in kafasından doğmuştu. «Her Alman'a bir otomobil» paro-

lası ile propaganda kampanyasına giren Nazi lideri bunun için «Kristof Kolomb yumurtası» kadar basit bir usul bulmuştu: Almanları, özellikle işçi sınıfını ilerde teslim edilecek bu otomobillere abone yazmak. Böylelikle milyonlarca mark toplandı. «Volkswagen» kırı yapacak fabrika kuruldu, fakat bu arada savaş patladı ve fabrika sığınak haline geldi. Böylece milyonlarca Alman ne paralarını ne de otomobillerini alabildiler. Savaşın sonra «Volkswagen» fabrikaları devletleştirildiği bir işletme olarak çalışmaya başladı ve başkentleri istilâ edecek bollukta imatına geçti. Fakat Almanyanın İktisat Bakanı olan Prof. Ludwig Erhard özel teşebbüs taraftaydı, serbest teşebbüse dayanan Alman iktisadiyatı içindeki bu devletleştirilmiş işletme hiç de hoşuna gitmiyordu. Bundan dolayıdır ki, «Volkswagen» fabrikalarını özel teşebbüse devreden kanunu çıkarttı. Geçen ay, «Volkswagen» in yeni sahipleri fiyatlara zam yapacaklarını bildirdiler. Prof. Erhard bunun ne kadar kötü bir etki yapacağını, kestirdiğinden fabrikanın yeni sahiplerine şiddetle karşı koydu. İskat bakanı Erhard üzerine Prof. Erhard'a yapacak iki iş kayıyordu: Ya tükürdüğünü yalıtıyarak «Volkswagen» fabrikalarını yeniden devletleştirmek, ya da Başkan Kennedy'nin çelik sanayicilerine yaptığı gibi «hüt» demek. Fakat iki davranış da özel teşebbüsçü bir kimse için açık ya da kapalı bir geri dönüş sayılmaz. Onun için Prof. Erhard üçüncü bir yol seçti. Batı Almanya'ya giren bazı yabancı otomobillerden alınan gümrük resminde yarı yarıya indirme yaptı. Böylelikle serbest teşebbüsçü Erhard, meseleye yine serbest teşebbüs çerçevesi içinde bir çözüm yolu bulmuş oluyor. Ama bu usulün Alman sanayicilerinin hoşuna gideceği ne kadar şüpheliyse, bu yoldan sanayicileri dize getireceği de o kadar şüphelidir.

General Franco

İSPANYA

Franco'nun derileri

General Franco, bütün şiddetli tedbirlere rağmen İspanyayı bir baştan bir başa saran grevleri sona erdiremediği gibi şimdi yeni bir başağrısı ile İspanyol Katolik Kilisesi arasında ortaya çıkan anlaşmazlıktır. Rejimin temel direklerinden biri olan İspanyol Katolik Kilisesi kısa bir bozulmadan sonra Franco'ya karşı açıkca cephe almıştır. Nitekim kilise organlarındaki açık tenkitlerden, bazı ileri gelen din adamlarının tenkitlerinden sonra şimdi de bütün resmi törenlerinde «daima hazır ve nazır olan kilise büyüklüğü, son günlerde bu törenleri boykota başlamışlardır. Kilisenin tutumu, geminin batacağını sezen açığızlerin kendilerine az zararlı kurtuluş çareleri aramağa çıkışlarını hatırlatıyor.

Öte yandan, iki aylık grev, bütün dünyanın sempatisini İspanyol işçilerinin üzerine çekmiştir. O kadar ki, pek ileri sayılmıyacak Amerika'nın en büyük sendikası AFL — CIO liderleri, kesin bir tutum takınarak Franco rejimine çok şiddetle hücum etmişler, İspanyol işçilerine önemli ölçüde para yardımında bulunacaklarını bildirmişlerdir.

HALKÇILIĞIN HİKAYESİ: II

Mustafa Kemal ve Halk Partisi devri

Gökalp'in halkçılığı

Daha 1922 nin 12 nci ayında Mustafa Kemal «Halkçılık esasları üzerine müsteniş bir siyasi parti kurmak niyetinde olduğunu» açıklar. Çankaya'da Fahri Rifkî'nin anlatığına göre yeni partinin dayanağı sosyal sınıf gazetecilerle Mustafa Kemal'in bulunduğu bir mecliste müzakere edilmiş; köylü, esnaf, işçi, memur, münevver gibi sınıflar üzerinde durulmuş fakat tüccar ve sanayi isimleri ağıza dahi alınmamıştır. Zira Gökalp halkçılığı sistemleştirilen yazılarını da henüz yayınlamadığına göre, Mustafa Kemal'in kastettiği «Halkçılık Esası» Birinci Büyük Millet Meclisinde kabul edilen Halkçılık Programıdır. İlk yazıda anlatıldığı gibi hedefleri bakımından gayet diri ve belli olan bu programın büyük bir eksikliği vardır. Gerçekleştirilmesi için gerekli siyasi ve ekonomik müesseselere kavuşmamıştır. Harp yıllarında tatbik edilebilmesi, bir yandan Meclisin idealizmine, bir yandan da ölüme sevk edilen halk kütlelerine halkı bir idare vermek zurefine bağlı kalmıştır. Halkçılığın bu noksanı, onu sistemleştirmeye çalışan Ziya Gökalp'te de görülür. 1923 de yayınladığı «Yeni Türkiye'nin Hedefleri» adlı seri yazısında Gökalp halkçılığın hedeflerini isabetle çizmiştir: «Halkçılık esaret, feodalizm, emperyalizm, istibdad, sövenizm, taassubu, hülasa hürriyet ve müsavata aykırı ne kadar müesseseler varsa hepsini ortadan kaldırmaya çalışan bir mefkûredir. İnsanları birbirinden ayıran müsavatsızlıklar sun'idir. Bir esrin efendisine, bir yarıcının ağasına, bir amelinin patronuna, bir cahilin tahsilli ve bilgili insana müsavı olmaması tabii müsavatsızlıklar mıdır? Bunlar şüphesiz insanların sun'ı olarak vücutta getirdikleri esaret, sevilik, mülkiyet, miras gibi icmal müesseselerine neticeleridir. Madem ki müsavatsızlıkları meydana getiren cemiyettir. Onları kaldırmak istidadı da gene cemiyette olmak icap eder... Her fert çalışabilmek için icmalî feyidelerden müsavı derecede hissesini almış olmalıdır. (İcmalî Feyidler derken Gökalp siyasi haklara, terbiye ve tahsile, iktisadi alet ve tekniklere herkesin sahip olma hakkını kast eder.) Dünyaya gelen her insan yavrusu bu üç kısım icmal kuvvetle aynı derecede teçiz edilmiş olmalıdır. Bir sınıfa bunların bazılarını verip diğerlerine vermemek icmalî ahengi ihlâl eder... Bir karış tarlası bile olmayan fertlere Milli Meclise ihtifan etmek hakkı vermiş, Halbuki bu zavallılar bir köv ağasının esiridir. İktisaden âdi bir ferdin esiri olan bu yarıbölence köylünün sıvaseten hükümlerlik hakkına malik olmasından ne çıkar?»

Gökalp'in halkçılık anlayışı ile Birinci Büyük Millet Meclisinde kabul ve tatbik edilen Halkçılık Programı arasında fark yoktur. Mustafa Kemal'de Halk Partisine hedef olarak, temel olarak bu görüşü getirmektedir. Ancak Gökalp'te de çizilen hedefe götürülecek ekonomik görüşler bahsinde halkçılığın gayesi ile bağdaşmasına imkân olmayan bir tezat eksiklik görürüz. Bir yandan Gökalp köy ağası ile topraksız arasındaki acı durumla dikkatli çökerken, bir yandan bu memleketin sınıf olmadığının sonucuna varır. Onun teklif ettiği korporasyonlar sisteminde sermaye ile emek pekâlâ yan yana yaşayabilir. Paralı ve zengin sınıflarla fakir fakırla «solidarizm» dediği millî bütünlük içinde birbirini sömürmeden birleşebilirler. Durkheim sosyolojisinden alınan ve Fransa için belki bir mâna ifade edebilen bu görüş Türkiye için tamamen yanlıştır. Fransada çalışan sınıflar teşkilâtıdır, kuvvetlidir, tecrübeli ve bilgilidir. Hangi birlik içinde olursa olsun hakkını koruyacak durumdadır. Bizde durum tamamen aksidir. Çalışanlar bilgisiz, teşkilâtsiz, dağıntık ve zavıftır. Sermaye tarafından kolayca ezilecek vaziyettedir. Müsavı olmayan bu iki kuvveti bir arada tutmaya çalışmak birincinin ezilmesine, onun zararına olarak ikincinin semirmesine çalışmak demektir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik anlayışının temelinde galiba Gökalp'in bu yan-

Dr. Turhan Tokgöz

liş görüşü yatıyor.

İhtilâlcilerin eksikliği

Halkçılık programı şekillenirken 1923 de İzmirde bir İktisat Kongresi toplanır. İdarecilerin, tüccar, sanayici, köylü, esnaf ve işçi temsilcilerinin katıldığı kongreden Yeni Türkiye'nin ekonomik hedeflerini çizmesi gibi büyük bir netice beklenmektedir. Böylece belki halkçılık programının ekonomik görüşüne bir vuzuh gelecektir. Kongre ihtilâlin ve halkçılığın gayeleriyle taban tabana zıt bir ekonomi politikası çizerek dağılır. İlime değer vermek, milletçe çok çalışmak gibi umumi ve mânâsız sözlerden sonra liberal bir ekonomi ve serbest teşebbüse dayanan bir iktisat siyaseti tavsiye edilmektedir. Halkla omuz omuza döşürek beraber kan döken idarecilerin bu kongrede arazi ve mülkiyet rejiminde köklü reformlara gitmek, ziraat amelesini ve sanayi işçisini teşkilâtlendirmek, köylüyü kooperatifler halinde toplayıp istisimardan kurtarmak ve devletin idaresine faal olarak katmak gibi, halkçılığın gayelerine uyan bir yol tutmamış olmaları gerçek bir şanssızlık ve başarısızlık olmuştur. 1924 Anayasası ise şahsî mülkiyeti Devletin esas prensibi olarak ilân eder. 76 nci maddeye göre «bedelî peşin ödenmeden hiç bir istimlak yapılamıyacaktır.» Bu yanlış adımlara bakarak, meselâ Hershlag gibi ciddi tetkikçiler bile Mustafa Kemal ve çevresindekilerin kapitalist bir cemiyet kurmak niyetiyle hareket ettiklerini ileri sürerler. Bize göre, açıkça kapitalizme düşman bir halkçılık görüşünü kurduğu partiye esas kabul eden ve dışını kırmağa takarak kapitalizme karşı döğüşülen bir savaş yürütenler kapitalist bir cemiyet kurmak sevdisında olamazlar. O vakit büyük mücadelenin mânâsı kalmaz. Bunun asıl sebebi bize ihtilâlcî kadronun Osmanlı imparatorluğunun kısır fikir hayatı içinden yetişerek gelmiş olmasıdır. Siyasi ve ekonomik alanda bir bütün haline gelen hiçbir fikir sistemi bu ortamda gelişmemiştir. Mustafa Kemal ve çevresindeki samimi ihtilâlcilerin büyük eksikliği budur. Bunun içindir ki bir kaç ay evvel İzmirden denize döktükleri emperyalist orduların bugün gene İzmirde kabul ettikleri serbest teşebbüs ekonomisinin çocukları olduğunu görmemiştir. O vakit çelimsiz olduğu için karşılığında iki büküm emir bekleyen serbest teşebbüs erbabının biraz palazlanmasında kendilerine kafa tutacağını ve yeniden dışardaki emperyalist çevrelerle halkı sömürmek için pazarlığa girişeceğini görememişlerdir.

İhtilâlcilere ısk tutmak mevkiinde bulunan aydın kadro ise bu hususta daha büyük bir beceriksizlik göstermiştir. Halkçılığın gerçekleştirilmesi için bünyemize uygun bir hukuk, eğitim, ekonomi, siyaset politikası bulamamış, en büyük çabasını Batıyı kopya etmekte göstermiştir. Halbuki batının müesseseleri, örneğin hukuk sistemi, tek başına çalışan sınıfları korumaya kâfi gelemezdi. Batıda dahi kâfi gelmemiştir. Fransız ihtilâlinin kanunlarına geçirdiği insan haklarına rağmen burjuvazi, Batı'da da halkı, bu kanunlara rağmen sömürmenin yolunu bulmuştu. Ancak çalışanlar kuvvetlenip, hür teşkilâtlar kurup kâfi üstündeki haklarını kopara kopara almaya başlamıştı Batı toplumlarındaki denge kurulabilmişti. Bizde bu durum mevcut değildir. Anayasaya yukarıda adı geçen hüküm koydun mu Çukurovaya 1924 de giren yüzükür Farfârson traktörünün halkçılığın aleyhine çalışmasını önlemeye imkân olmadı.

Yeni sınıf

CHP halkçılığın tefsirindeki bu gedigin üzerine kuruldu. Daha kuruluşunda köy ve kasabalarındaki teşkilâtî ağaların ve mütegalibenin eline geçti. Yukarı kademeler doktor, avukat gibi aydınların ve ihtilâlcî kadronun elinde idi. İhtilâlcî kuvvetini muhafaza ettiği müddetçe mahalli teşkilâtlar sesi pek tesirli olmadı. Onlara sızanlar sadece

kendilerini korumakla yetindiler. Daha 1925 lerde köylüne dönen bir öğretmen harpten firar eden bir mütegalibeyi Halk Partisinin başında görünce çileden çıkıyordu. Aynı yıllarda Adanada Parti başkanı Mustafa Kemale devlet vergisini tizlikle toplayan bir defterdarı şikâyet edebiliyor. Defterdarı da çağırıp dinleyen Mustafa Kemal, o seçimde Halk Partisi başkanının mebus olmasına engel oluyor, ağanın menfaatına karşı devleti tutan defterdarı listeye alarak mebus seçtiyordu. Böylece Halk Partisi gerçekten halkın partisi olabilmek şansını daha kurulduğu yıllarda kaybediyordu.

Türk İnkilâbının bu gediği pek kısa zamanda neticesini vermeye başladı. Bir yandan başıboş piyasada alabildiğine af koşturan, bir yandan meselâ Ankarada arsa spekülasyonu, nüfuz ticareti ve komisyon kazancı ile vurgunlar yığın bir türedi sınıf gelişmeye başladı. «Ankara» adlı romanda, Yakup Kadri bu yeni sınıfı gerçek çizgileriyle pek güzel anlatır. İngiltereden viski, Çekoslovakya'dan porselen, Paris modalarına göre elbise ve beton yığını halinde zevksiz köşkler Ankaranın temiz ihtilâlcî havasını bulandırmaya başlamıştır. 1930'lara kadar böylece sîden bu devir bir kapkaç devridir. Ter ve kan parasına kazanılan dövizlerimiz oluk gibi dışarıya akmakta ve bir sürü mânâsız lüks eşya alınmaktadır. Halk bu yeni sınıfı, yeni Ankara Palasın yanındaki yakından, çullar çaputlar içinde, onlar kürkleri ve frakları ile dans etmeye gelirken ancak görebilmektedir. Küçük çapta bir Menderes milyonerliği ve mirasçılığı devri 1930 lara kadar sürer. Bu yıllarda bir yandan büyük dünya buhranı, bir yandan Serbest Fırkanın halk kütlelerini peşinden sürüklemesi halkçılık üzerinde yeniden düşünmeyi ve güdülen ekonomi politikasını yeniden gözden geçirmeyi icap ettirir. Devletin müdahalesi ve Halkçılığın ancak devletçilikle gerçekleştirilebileceği, liberalizmin esaret demek olduğu ileri sürülmeye başlar. Fakat inkilâp heyecanını kaybetmiş, kitle inkilâpçıların samimiyetinden şüphe etmeye başlamıştır. Büyük sermaye gelişmiş, meselâ İşbankalarının şahsında Mustafa Kemale dahi tesir edecek hale gelmiştir. İnkilâba halkçılığın hedefine uygun yeni bir hamle yapmak isteyen bir hareket gerçi bu yıllarda görülür. Fakat Harek dergisi etrafında toplanan ve halkçılığın ancak ekonomide gerçek bir devletçilikle mümkün olduğunu iddia eden bu hareket de, bilindiği gibi İşbankası grubunun açtığı menfi kampanya sonunda susmak zorunda kalır.

Yarı kalan reformlar

Halkçılığın gerçekleştirilmesi için, Cumhuriyet ve ihtilâlcî kadro en büyük gücünü bir seri reformlar yapmakla harcar. Yazı, kılık, hukuk, din alanında yapılan bu köklü değişimler hiç şüphesiz halkçılığın yolunu açmak bakımından doğru hareketlerdir. Ancak halkın bunları insanca yaşamamanın bir unsuru olarak kabul edilebilmesi, hayat şartlarında bu reformlarla at başı giden düzeltilmelerle mümkündür.

Böylece 1930 lardan sonraki kısmî devletçilik çabasına rağmen, büyük ümitlerle ortaya atılan, uğrunda seller gibi kan aktılan «Halkçılık» artık mukadder sonuna doğru gelişmiştir. Bu gidiş hiç bir şey önleyemeyecektir. Halkçılığın köy-cüleri arasında köylere gidecek, Partinin mahalli temsilcilerinin evinde kuzular yiyecek, tozlu yolları çeviren, pis kirli, eip-lak insalara nüfuk atacak veyahut bir kaç aspirin dağıtaacaktır. Gözük açık Türk serbest teşebbüs erbabı ve onun mütefikleri büyük zaferin parasasını toplamamın yollarını bulmuşlardır. Rejim süratle kendilerinin menfaatını korumaya doğru gidecek, halkçılık ağaların yakasında kuru ve donmuş bir ok olarak susup kalacaktır. Sonra daha ileri gidilecek Halk Partisinin Milletvekilleri kendilerine halkın temsilcisi olduklarını hatırlatanlara kinli kinli bakacaklardır. Halkçılığın hikâyesi Cumhuriyet devrinin hikâyesidir ve ibret verici bir hikâvedir.

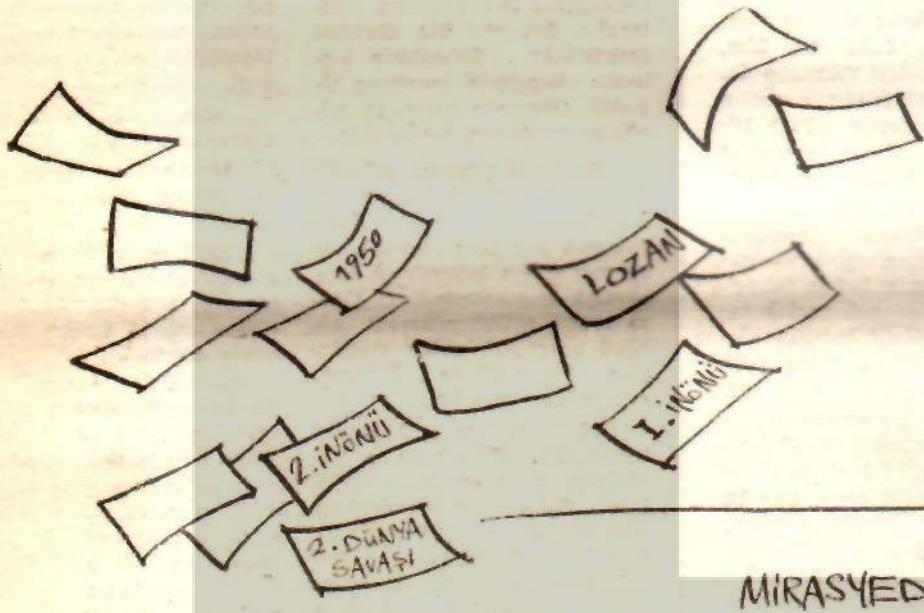

KAPALI REJİM

AÇIK REJİM

SUAT
YALAZ

MİRASYEDİ !

GELECEK

suatyalaz

ONLAR MEMNUN ...

GEÇMİŞ

... BİZ MEMNUN !..